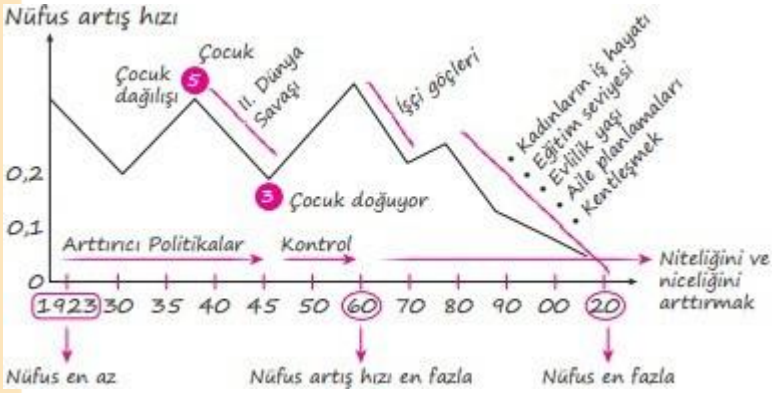
SOSYAL BİLGİLER ÖABT

Beşeri Coğrafya Ders Notları

TURGAY KOCAKAYA

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Nüfus Artış Grafiğine Göre;

- Türkiye'de nüfusun en fazla olduğu tarih → 2020 yılı
- Nüfus en fazla son yıl, en az olduğu tarih ilk yıldır.
- Yukarıdaki grafikte 1923'te nüfus az, 2020 yılında nüfus fazla
- 1960 yılında kadar → Nüfus arttırıcı politika
- 1970-1980-1990 arası → Nüfus kontrolü
- 1990 itibaren → Nüfusun niteliğini ve niceliğini arttırmak

} Amaçlı politikalar izlenmiş

- Nüfus artış grafiğine göre 1940-1945 yılları arası nüfis azalmadı → Nüfus artış hızı azaldı.
- 1960-1970 yılları arasında da nüfus azalmadı → Nüfus artış hızı azaldı.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

- Nüfus hiç azalmadığına sadece artış hızı sağladığına göre nüfusun en fazla olduğu tarih grafikteki en son yıl, en az olduğu tarihte grafikteki ilk yıldır. → Bu tanıma göre bu grafikte 1923 yılında nüfus az, 2019 yılında nüfus fazla
- 1940-1945 yıllarında nüfus azalmıyor, nüfus artış hızı

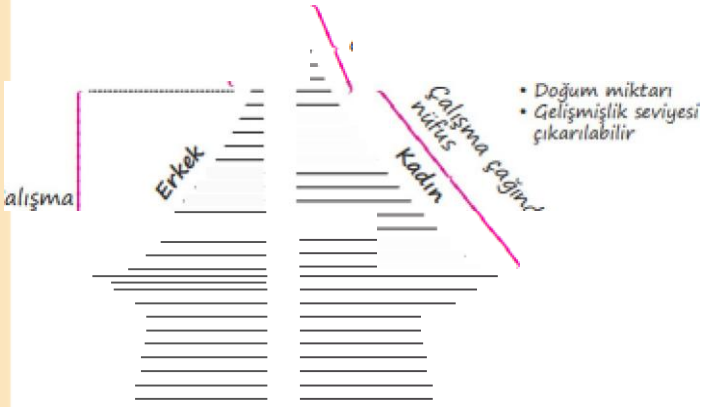
II. Dünya Savaşı

Avrupaya İşçi Göçleri

- 1980'li yıllardan itibaren devam eden doğum oranlarındaki düşüşün sebepleri:

- Eğitim seviyesinin yükselmesi Aile planı

Sonuç:

Yukarıda 2020 yılına ait Nüfus piramidi verilmiştir. Bir nüfus pira-

Dikkat

Piramidin aşağısında milyon mu yoksa (oran) yüzde mi göstermiş dikkat edilmeli eğer oran göstermişse toplam nüfusu bulamazsınız. Ancak yaş gruplarının oranını, cinsiyetin oranını vs. bulabilirsiniz. Milyon verilmişse toplam nüfusu bulabilirsiniz. Grafiğin altında ne yazdığı bizim için önemli

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

- Yaş grupları ne demek?
  - 0-15 yaş arası → Bağımlı çocuk nüfusu
  - 15-65 yaş arası → Çalışma çağındaki nüfus
  - 65+ yaşı → Yaşlı bağımlı nüfus
- Bu piramit bize Türkiye'de çalışan nüfusu gösterir mi?
  - Hayır. Çalışma çağındaki nüfusu gösterir. İkisi farklı şey Aktif çalışan nüfusu göstermez. İşsizlik, ev hanımlığı, okumaya devam eden 15-65 yaş arasını burada göstermez. Sadece 15-65 yaş arası şu kadar insan var, çalışma çağında şu kadar insan var onu gösterir.
- **Cinsiyet durumunu** gösterir. Kadın - Erkek olarak ikiye bölünmüş. Bu piramitte çubukların uzunluğuna baktığımızda kadın tarafındakiler daha uzun. Bu da bize kadınların ortalama yaşam sürelerinin daha uzun olduğunu gösteriyor.
- **Doğum miktarı** en önemlisi

Piramite göre doğum miktarında 15 yıl öncesine göre çok az bir artış görülmüş son 35 yıl öncesine göre doğum oranı azalmış.

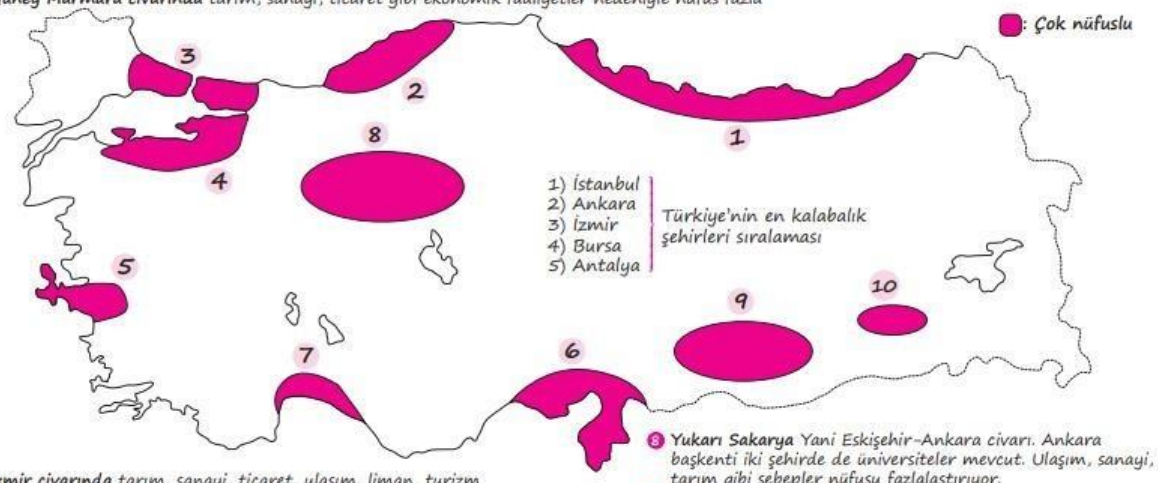
Doğum miktarında azalma var.

- Gelişmişlik seviyesi'ni gösterir.

Bu piramit gelişmiş ülke piramitidir. Türkiye gelişmiş ve hızla gelişmiş bir ülke Doğumun azalması bunun göstergesi.

TÜRKİYE'DE NÜFUSUN DAĞILIŞI (Miktarı)

1. **Doğu Karadeniz kıyıları** Doğu Karadeniz seyrek nüfusluyken kıyıları çok nüfuslu. Kıyılardaki çay, fındık, (Kıyı ve Doğu Karadeniz farklı şeyler) balıkçılık, limanlar, tarım ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetler kıyılarda gerçekleştiği için Doğu Karadeniz kıyılarında nüfus miktarı fazla
   Nüfus yoğunluğu → yer şekilleriyle ilgiliyken / Nüfus miktarı → Ekonomiyle ilgili.
2. **Zonguldak ve civarında** nüfus fazla. Madencilik faaliyetleri nedeniyle yani ekonomik faaliyetlerden.
3. **Çatalca ve Kocaeli civarında** nüfus fazla. Sanayi, hizmet sektörü, turizm, ticaret, ulaşım, liman gibi ekonomik faaliyetlerden
4. **Güney Marmara civarında** tarım, sanayi, ticaret gibi ekonomik faaliyetler nedeniyle nüfus fazla

5. **İzmir civarında** tarım, sanayi, ticaret, ulaşım, liman, turizm
6. **Doğu Akdeniz kıyılarında** Mersin, Adana, Hatay'da İzmir'e benzer nüfuslanma görünür. Ancak turizm eksik.
7. **Antalya** Türkiye'nin 5. kalabalık şehri. Antalya etraftan kalıcı göç aldı. Antalya sadece turizm şehri değil. Artık tarım ve ticaret şehridirde. Asıl kalıcı göç alma sebebi tarım ve ticarettir.
8. **Yukarı Sakarya** Yani Eskişehir-Ankara civarı. Ankara başkenti iki şehirde de üniversiteler mevcut. Ulaşım, sanayi, tarım gibi sebepler nüfusu fazlalaştırıyor.
9. **Antep civarı** Tarım, sanayi, ticaret nüfusu arttırır.
10. **Diyarbakır civarı** Tarım, sanayi ve ticaret nedeniyle nüfus fazla

☆ Türkiye'de nüfusun dağılışında ekonomi ve sanayi çok etkili → Beşeri Faktörler

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

TÜRKİYE'DE NÜFUSUN DAĞILIŞI (Nüfusun az olduğu yerler)

1. **Hakkari** → Engebeli yer şekilleri ve iklimi nedeniyle seyrek nüfuslu
2. **Teke - Taşeli** → seyrek nüfusludur. Nedeni yer şekilleri engebeli
3. **Muğla - Menteşe** → seyrek nüfusludur. Nedeni yer şekilleri engebeli

} Engebeli yerlerde ulaşım zor, tarım yapamıyorsun.

4. **Çanakkale Biga** → Sapa. Ulaşım yolları sapa. Anayolların dışında kalıyor.

1) Yer şekilleri — Bitki ve jeoloji en az etkileyenler.
3) Su kaynakları
4) Topra/cAxe/liken"

4 7

A Qo@ /u'da Ww her $akif/en" Aerudg rklrwt sm•*ua ver.

4 /zzfc ycrfcf*+tpy‹'kISi fégonc•k s *s ye pdc1Isñ
(ikli+ccl Air soro*u‹ yok), *lioofojik* yop‹de her yer etkiffdi'r.

5. **Gelibolu** → Hem sapa ulaşım yollarının dışında kalıyor hemde yakın zamana kadar tarihi sit alanıydı. (Çıkarıldı.)
6. **Yıldız Dağları** → Ulaşım yollarının dışında, sapa. Bu nedenle nüfus seyrek
7. **Tuz Gölü ve civarı** → Nüfus seyrektir. Tuz gölü ve civarının engebe sorunu yok. Yağış sorunu var. İklimi kurak, su yok, toprak tarıma müsait değil. iklim sorunu var.

Aritmetik NY: $\frac{\text{Toplam nüfus}}{\text{Yoğunluk Yüzölçümü}}$ / ? → Yalova, Bayburt, Bartın, Kilis } gibi şehirler yüzölçümleri küçük olduğu için yoğun nüfusludur.

Tarımsal NY: $\frac{\text{Tarımla uğraşan nüfus}}{\text{ekili - dikili arazi}}$: Engebeli yerlerde tarım arazileri dar makineleşme zor olduğu fazladır.

Fizyolojik NY şehirlerde tarım arazileri dar, nüfus çok olduğu için fazladır. Örneğin; İstanbul.

Örneğin: Rize'de Konya'dan daha fazla tarımsal nüfus yoğunluğu vardır.

Aritmetik nüfus yoğunluğu yüzölçümü küçük şehirlerle fazladır. Örneği; Yalova

Tarımsal nüfus yoğunluğu engebeli yerlerde tarım arazileri dar, makileşme zor olduğu için fazladır. Örneğin; Doğu Karadeniz

F zgo/ojik NV: $\frac{\text{Toplam nüfusu}}{\text{kili - dikili arazi}}$

Fizyolojik nüfus yoğunluğu şehirlerde ve yine engebeli yerlerde tarım alanlarının dar olması sebebiyle fazladır.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Türkiye'de Demografik Yapı (Nüfus Yapısı)

%50.2 Erkek
%49.8 Kadın
} %50.2 Erkek Cinsiyet durumuna göre bakıldığında demografik yapı dengeli.

- Nüfusun cinsiyet durumunda bir dengesizlik yok
- Nüfusun cinsiyet dengesini neler bozar?

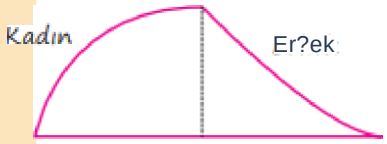
Dış göçler
Savaşlar
} Bizde ikiside yok. Türkiye'de cinsiyet dengesi şuan için düzenli.

Ancak şehirlerimiz için aynı denge konusu değildir. Örneğin;

- Bu grafiğe göre erkek sayısı çok, kadın sayısı az. Türkiye'de bazı şehirlerde ve köylerde erkek nüfusu kadın nüfusundan fazla çıkabiliyor. Bu grafikteki şehir ya göç alan, ya maden şehri, ya da askeri şehir.
- Mesela – Burdur, Sarıkamış, Isparta, Eğirdir, İzmir – Foça, Ma-

Eğirdir'in nüfusunun büyük oranda erkeklerden oluşur. Çünkü askeri

- Tam tersi durumda kadınlar fazlaysa o zaman dışarıya göç göndermiş bir şehirdir.
- Bu grafiğe göre göç verilmiş, kadınları kalmış geriye. Rize ve Artvin

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Çalışan Nüfusun İstihdam Durumu

Türkiye çalışan nüfusunun;

%58 Hizmet sektörü
%20 Sanayi sektörü
%16 Tarım sektörü
%5.2 İnşaat sektörü

İçinde istihdam edilir. Bu nüfusun sektörel dağılımıdır.

%58.1 Hizmet
%20.7 Sanayi
%16 Tarım
%5.2 İnşaat

- Hizmet sektörü (3.4.5) → 3. cül - 4. cül, 5. ekonomik faaliyetleri kapsar.
- Tarım sektörü → 1. cil ekonomik faaliyetleri kapsar.
- Sanayi sektörü → 2. cil ekonomik faaliyetleri kapsar.

- Birincil
  - Doğadan doğrudan elde edenler. Tarım, hayvancılık, madenci, ormancı ve balıkçı. Hiçbir yeni işlem yapmadan doğrudan elde edip, götürüp fabrikaya veriyor.

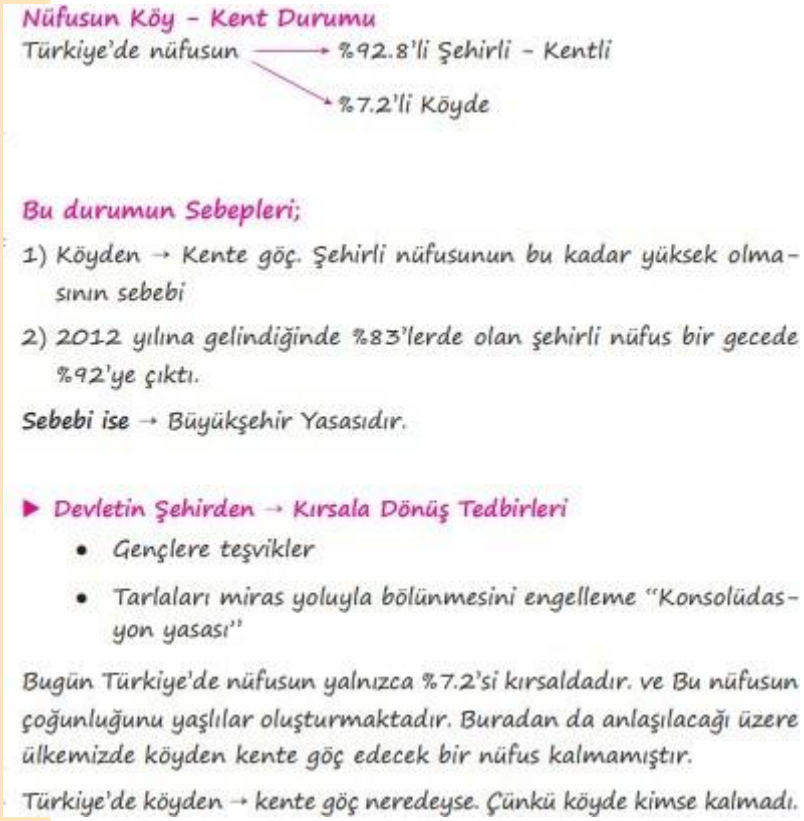
- İkincil
  - Fabrika yeniden işleyip yeni bir mamül elde ediyorsa yani çiftçinin topladığı pamuktan kumaş dokuyan fabrika işçisi 2. cil olur.
  - Balıkçı 1. cil → Balıktan konserve yapan 2. cil
  - İnşaat ve enerji sektörü çalışanları → 2. cil Çünkü yeni bir mamül madde üretiyorlar.

- Üçüncül
  - Eğitim, Sağlık, ulaşım, turizm gibi herhangi bir mamül üretmeyen yalnızca hizmet verenlerdir.

- Dördüncül
  - Mesela dersleri şuan online işliyoruz. Bu programları tasarlayan bize hizmet sunanlar var. Bu kişilerle tanışmıyoruz, hizmeti yüz yüze sunmayıp → Bilişim, internet gibi araçlarla sunanlardır. Arge çalışanları, alt yapıyı hazırlayanlar, programları hazırlayanlar, hizmet sektöründe 4. gruptadır.

- Beşincil
  - Yöneticiler

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Nüfus Coğrafyasının Esasları

Sınırları belirli bir alanda yaşayan insan sayısına nüfus denir. Nüfus coğrafyası ise, nüfusun yeryüzünde dağılışını, bu dağılışın nedenlerini, yoğunluğunu, yaş, cinsiyet, eğitim ve diğer sosyo kültürel özelliklerini inceleyen, mekânla bağlantılarını ortaya koyan bilim koludur.

Demografi

Fransız demograf Hervé Le Bras'ya göre, demografi hem gelişim hâlinde bir disiplin, hem bir iktidar aracı, hem de zaman zaman bir polemik konusu oluşturuyor.
Demografi, çeşitli sözlüklerde, sınırları belli bir coğrafyada bulunan nüfusun yapısını, özelliklerini ve değişimlerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler'in hazırladığı sözlükte de "demografi, amacı insan nüfusunu incelemek olan ve bu nüfusun boyutlarını, yapısını ve çeşitli niteliklerini sayısal açıdan irdeleyen bir bilimdir" ifadesi kullanılmaktadır.[1]
Türkçede nüfus bilimi olarak kullanılan demografi terimi Yunanca **demos** (halk) ve **graphein** (yazmak) kelimelerinden gelir. Demografi, nüfusun doğumlar, ölümler, evlilikler gibi yönlerini inceler. Ayrıca, ülkelere ve bölgelere göre nüfus dağılımları ve göç hareketleri gibi dinamikleri ele alır.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Nüfus Artışı

İnsan nüfusunun genel olarak artma eğilimi gösterdiğini söylemek yanlış olmaz. Kuşkusuz bu artışta sosyal ve ekonomik değişimler kadar tıp ve sağlık alanındaki gelişmeler de büyük rol oynamaktadır. 2000 yıl önce, yani miladın başlangıcında, dünya nüfusu sadece 300 milyondu. Dünya çapında nüfus artışı 1700'li yıllara kadar çok düşüktü. Gezegen üzerindeki nüfusun 1 milyara çıkması için 1800 yıl beklemek gerekecekti. Bu dönemde dünya nüfusunun %65'i Asya kıtasında, %21'i Avrupa'da, %1'den azı da Kuzey Amerika'da yaşıyordu. 1802'de 1 milyar olan nüfusun 2 katına çıkması ise 1927'de oldu. Sanayi devrimi ve beraberindeki büyük değişimlerin sonucunda dünya nüfusu 125 yılda ikiye katlanmıştı.

Demografların nüfus artışını değerlendirirken başvurdukları önemli araçlardan biri "nüfusun ikiye katlanma süresi"dir. Bu değer, mevcut bir nüfusun iki katına çıkmasının kaç yılda gerçekleştiğine bakarak hesaplanmaktadır. Nüfusun ikiye katlanma süresi ne kadar kısaysa, nüfus artışı o kadar hızlı gerçekleşmiş demektir. Nüfusun ikiye katlanma süresini hesaplama yollarından biri de nüfus artış hızını 69'a bölmektir

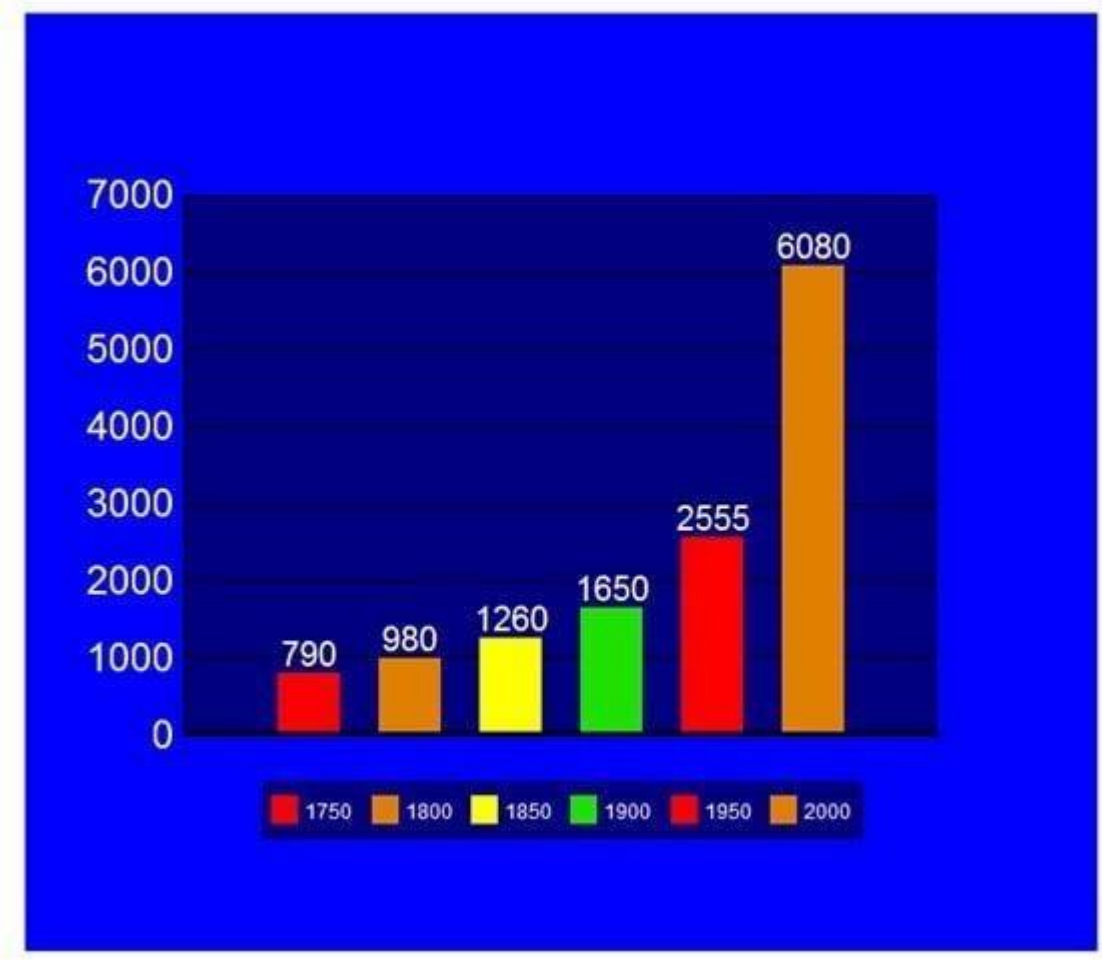
TABLO 2.1. Dünya Nüfus Artış Hızı

Yıllar	Nüfus artış hızı
1-1000	% 0,02
1000-1500	% 0,10
1500-1600	% 0,24
1600-1700	% 0,08
1700-1820	% 0,46
1820-1870	% 0,41
1870-1900	% 0,68
1900-1920	% 0,88
1920-1940	% 1,06
1940-1950	% 0,95
1950-1960	% 1,87
1960-1970	% 1,95
1970-1980	% 1,86
1980-1990	% 1,73
1990-2000	% 1,44
2000-2010	% 1,18

Kaynak: http://ourfiniteworld.com/2012/08/29/the-long-term-tie-between-energy-supply-population-and-the-economy/

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Nüfus artış hızı, iki nüfus sayımı arasında nüfustaki artışın her bin kişiye oranlanmasıyla ortaya çıkan sayıdır. Nüfus artış hızı temel olarak iki demografik olgudan etkilenir: Doğumlar ve ölümler. Doğum ve ölüm sayıları arasındaki farka bakarak hesaplanan veriye "doğal nüfus artış hızı" denilmektedir. Doğal nüfus artış hızını hesaplarken, önce bir yıl içinde gerçekleşen canlı doğumların sayısı ölümlerin sayısından çıkarılır, sonra da bu sayı o toplumun nüfusuna orantılanır. Nüfus artışında doğum ve ölümler dışında göçlerin de önemli bir yeri vardır. Nüfus artış oranı toplumsal değişimlere, eğitim seviyesine, göçlere, ekonomik statüye bağlı olarak değişiklik gösterir.

Dünya nüfus artış hızının en yüksek olduğu dönem 1960'lı yıllardı. O dönemde nüfus artış hızı %2 civarında ve nüfusun ikiye katlanma süresi 35 yıl gibi kısa bir süreydi. Bugün nüfus artış hızı yaklaşık %1,14 seviyesinde, nüfusun ikiye katlanma süresi de yaklaşık 62 yıldır.

Dünya nüfusunun sayıca artmaya devam etmesi, nüfus artış hızının her yerde yüksek olduğu anlamına gelmez. Erken sanayileşmiş ülkelerde oldukça **düşük nüfus artış hızı** görülürken, gelişmekte olan ülkelerde hâlâ **yüksek nüfus artış hızları** gözlenmektedir. Örneğin Avrupa ülkeleri arasında nüfus artış hızı Fransa'da %0,4; İngiltere'de %0,2; Almanya'da ise %0.0'dır. Yani tamamen doğal hâline bırakılsa ve hiç göçmen girişi olmasa Almanya veya Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerin nüfusu hiç artmaz, hatta azalırdı.

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

TÜİK verilerine göre, Türkiye'de nüfus artış hızı 2013'de %1,37 iken, 2015'de %1,33'edüşmüştür. Ülkemizde nüfus artış hızı en yüksek seviyesine 1960'lı yıllarda erişmiş ve bu oran % 2,85'e kadar yükselmiştir. 2020 yılında ise nüfus artış hızı ilk defa % 1'in altına düşmüştür.

Demografik Devrimler

Demografik devrim bir nüfus yapısından diğerine geçiş anlamına gelir. Fransız genetik bilimci ve demograf Albert Jacquard, *Aynı Gemide Beş Milyon İnsan*[11] adlı kitabında, tarih boyunca dünya nüfusunun yapısıyla ilgili dört büyük değişimden bahseder. Bu devrimler, bazen çevre koşullarının bazen de ölümler ve doğumlarla ilgili değişimlerin tetiklemesiyle gerçekleşir.

Birinci Demografik Devrim

400 veya 500 bin sene önce gerçekleşen bu ilk devrim insanların ateşi kullanmaya başlamasıyla gerçekleşmiştir. Önce insanları korkutan ateş, sonradan onların doğada hayatta kalma mücadelesinde kullanışlı bir araca dönüşmüş, insanların erişebildiği besinlerin çeşitlenmesini sağlamıştır. Ateşin bulunmasıyla insanlar daha iyi beslenebilmiş, böylece ortalama ömür süresi uzamış ve nüfus çoğalmıştır.

İkinci Demografik Devrim

Milattan önce 40 bin ila 35 bin yılları arasında paleolitik çağın bitişine denk gelen bu dönem iklim koşullarının iyileşmesi ve besin kaynaklarının çoğalmasıyla gerçekleşmiştir. Uzun süre Buzul çağının yaşanmasından dolayı mağaralara çekilen insanlar, daha sonra dışarı çıkmaya başlamış ve avcılık toplayıcılık yaparak geçimlerini sağlamışlardır. Taşları yontarak araç gereç yapmalarından dolayı Yontma Taş Devri olarak adlandırılan bu dönemin sonunda buzulların çözülmesiyle, bitki ve hayvan türleri çoğalmış, böylece aynı büyüklükteki toprak üzerinde daha çok insanın beslenmesine yetecek bir zenginleşme ortaya çıkmıştır.
"Besleme kapasitesi" denilen oran belli bir toprağın kaç kişiyi besleyebildiğini ölçen bir terim olarak kullanılmaktadır. İnsanların göçebe gruplar hâlinde yaşadığı ve düzenli olarak yer değiştirdiği bir ortamda toprağın besleme kapasitesi son derece sınırlıydı. Örneğin, bugünkü Türkiye'nin yüzölçümü kadar bir yerde, besleme kapasitesi sınırlı olduğu için, o devirlerde ancak 250 bin kişi yaşayabiliyordu. Gene de, çevre faktörlerindeki değişime bağlı bu devrimle beraber milattan önce 40 bin civarında dünya nüfusunun dört - beş milyon civarına ulaştığı tahmin edilmektedir.

Üçüncü Demografik Devrim

Milattan önce on binli yıllara denk gelen bu devir insanlık tarihindeki en önemli devrimlerden biri olan tarıma geçilmesiyle yaşanmıştır. Tahıl üretimi ve hayvanların evcilleştirilmesi, nüfusun yerleşik hayata geçmesini mümkün kılmış, bu da insanlık tarihinde radikal bir değişimi tetiklemiştir.
Gene bu dönemde insanlar gıda depolamaya başlamışlardır. Böylece toprağın besleme kapasitesinde ciddi bir artış olmuştur. Daha önce bir kişinin beslenmesi için 200 hektardan

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

daha büyük bir arazi gerekirken, hayvancılık yapılan yerlerde bu 1-2 hektara, buğday yetiştirilen yerlerdeyse 0,2 hektara kadar inmiştir.
Tarım toplumuna ve yerleşik hayata geçiş, kaçınılmaz olarak sosyal hayatı da etkiledi. İnsanlar geçimlerini sağlamak için hayatları boyunca çalışma zorunluluğu içine girdiler. Ortak işlere çocuklar da dâhil olmaya başladı. Bu da çiftleri çocuk yapmaya teşvik eden bir faktör oldu.

Dördüncü Demografik Devrim

19. yüzyılda nüfusun hızlı artışı, sanıldığı gibi sanayileşmeden değil, tıbbın ilerlemesi sayesinde ölüm oranlarının azalmasıyla gerçekleşti. Hastalıklara karşı aşıların ve antibiyotiklerin keşfi, sağlık hizmetlerindeki iyileşmeler, daha iyi beslenme, gibi gelişmeler ölümlerde çok hızlı bir düşüş yaşanmasına neden oldu. Ölümlerdeki azalma özellikle bebek ölümlerinde gözlendi. 1700'lerin ortasında, yeni doğan her 100 bebekten bir yılın sonunda sadece 75'i ve beş yılın sonunda ise 58'i yaşıyor oluyordu. Bir yüzyıl sonra, yani 1800'lerin ortasında muazzam bir gelişmeyle bir yılın sonunda 84, beş yılın sonunda da 74 bebek sağ kalabilir oldu. 1980'lerin sonunda Avrupa'da her 100 bebekten 99'u beş yaşında hayattaydı.

Nüfus Kuramcıları

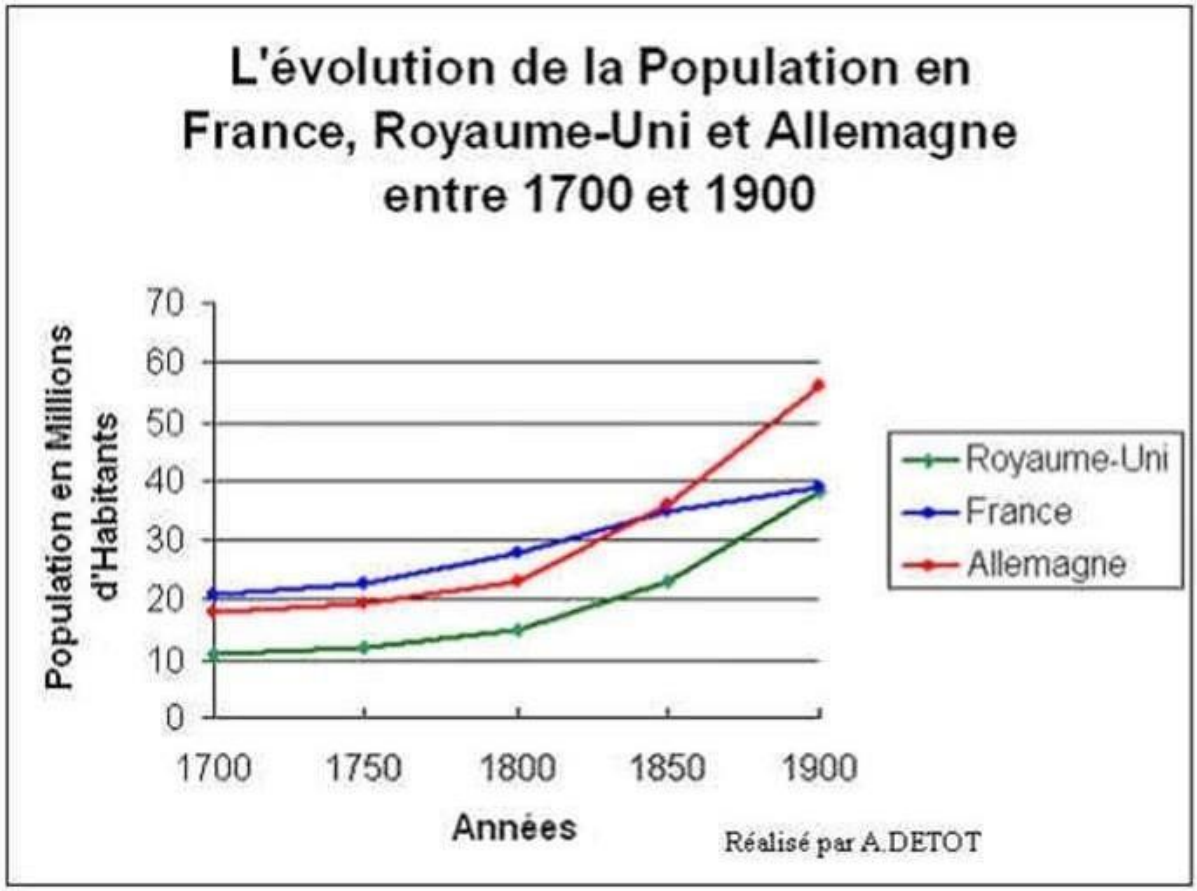
Tarih boyunca nüfusa bakışta iki temel yaklaşım görülmektedir. Bu iki yaklaşım, bir toplum için ideal nüfusun ne olduğu konusunda birbirine tamamen ters görüşlere sahiptir. Bunlardan biri popülasyonist bakış açısıdır. **Pro-natalism** olarak da ifade edilen bu yaklaşıma göre, ideal nüfus kalabalık olandır; o yüzden doğurganlığın ve nüfus artışının teşvik edilmesi gerekir. Diğer bakış açısı ise bunun tam aksi yönde, doğumların sınırlandırılmasını ve nüfus planlamasını savunur. Bu yaklaşıma da, doğurganlık karşıtlığı anlamında **anti-natalizm** denmektedir.
Günümüz nüfus tartışmalaını da çok etkilemiş olan İngiliz düşünür ve iktisatçı Malthus'a referansla bu yaklaşımlara bugün **Malthusçuluk ve anti-Malthusçuluk** da denmektedir.

Merkantilistlerin Nüfus Artışı Yanlısı Politikaları (17. ve 18. Yüzyıllar)

Batı Avrupa'da ulus devletin ortaya çıkışıyla paralel olarak gelişmiş bir ekonomik yaklaşım olan **Merkantilizm** akımına göre, nüfus devlet için bir araçtan ibarettir. Devleti, milleti ve milliyetçiliği vurgulayan merkantilizm 16. yüzyıldan 18. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa'da hâkim yaklaşım olmuştur.
Batı sömürgeciliği fikrinin savunucularından olan Merkantilist düşünürler, yüksek randımanlı ekonomik faaliyetlere yatırım yaparak dış ticaretin güçlenmesi ve böylece ulusal ekonomilerin zenginleşmesini savunuyorlardı. Sömürgelerden gelecek hammadeyi işleyecek ve bunları gene o ülkelere mamul mal olarak satma fikri üzerine kurulu bir uluslararası ticaret anlayışı hâkimdi. Gümrük duvarları ve ihracat teşvikleri gibi korumacı politikalar uygulayacak bir devletin bu ekonomik kalkınma hamlesinde başat bir rol oynayacağını iddia ediyorlardı.
Merkantilizm döneminin hâkim modeli olsa da, ulusal korumacı ekonomik yaklaşımları ağır eleştirilere de maruz kalır. **Liberal iktisatçı ve düşünür Adam Smith**, *Ulusların Zenginliği* (1776) kitabında merkantilizmi "Prensin hizmetinde bir ekonomi" olarak tanımlar.
Annie Vidal, merkantilistlerin devletin gücünü arttırmak için nüfusu arttırmak gerektiğine inandıklarını, bunun için de nüfus konusunda otoriter ve agresif bir politika izlediğini söyler.

Yüzyıla Has Bir Korku: Nüfus Şişkinliği

Nüfus artışı ile zenginleşme arasında kurulan denklem 18. yüzyıldan itibaren sarsılmaya başladı. Bunun temel nedeni nüfusun hızla artması ve şişkin nüfusun nasıl idare edileceği konusundaki sorunlardı. Ölüm oranları düşerken, doğurganlığın eskisi gibi yüksek olması nüfusun hızla büyümesine neden oldu. Ancak hızla artan nüfus karşısında besin kaynaklarında kıtlık ihtimali, aşırı nüfus korkusunu tetikledi.
Bu yüzden, merkantilizmin coşkulu nüfus artışı politikası terkedilirken, yerine daha ılımlı bir nüfusu vurgulayan iktisadi ve demografik kuramlar yaygınlaşmaya başladı.

Zenginlik ve nüfus artışı arasındaki ilişki tartışılmaya devam edildi. Özellikle fizyokratlar bu tartışmaya önemli katkılarda bulundu.

Nüfus Artışı Zenginliğin Nedeni midir Sonucu mudur?

Merkantilistlere göre bu sorunun cevabı nettir: nüfus ne kadar kalabalık olursa, zenginlik o kadar fazla olur. Ancak merkantilistlerin bu fikri uzun ömürlü olmaz. 18.yüzyılın ortalarında Fransa'da doğmuş bir ekonomik ve siyasi düşünce olan **Fizyokrasi** akımı üyeleri nüfus artışının zenginleşmenin bir sonucu olduğuna inanır.
Merkantilistlerin fikirlerinin zıddını iddia eden bu yaklaşım, özellikle 1700'lerin ikinci yarısında etkili olmuştur. **Fransız iktisatçı Quesnay'in** (okunuşu Kesne) öncülüğünde bir grup düşünür ve yazarın dâhil olduğu bu grup önceleri "iktisatçılar" olarak adlandırılsa da kısa sürede **fizyokratlar** ismini almışlardır. Fizyokrasi teriminin kökeni, eski Yunancada toplumların doğa kanunlarıyla yönetilmesi anlamına gelir.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Fizyokratlara göre zenginliğin kaynağı emek, gerçekten üretken tek faaliyetse tarımdır. Merkantilistlerin aksine zenginliğin altın ve gümüş gibi kıymetli metallerle değil, toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve ürünlerle ölçülebileceğini söylerler. Tarım üretiminin hâkim ekonomik faaliyet olduğu ancak bu üretimi aristokratların ve kralın yönlendirdiği ve üretime el koyduğu bir devirde, bir ülkenin zenginliğinin, sadece devletin değil, orada yaşayan tüm kişilerin sahip olduğu zenginlikle ölçülebilmesi gerektiğini iddia ederler.

Fizyokrasi akımının kurucularından **Quesnay (**1694-1774) bu görüşleri öne atanlardan başlıcasıydı. 1758'de kaleme aldığı *Tableau Economique* (İktisadi Tablo) adlı eserinde mal ve ödemelerin akışını, satın alma ve satma mekanizmalarını ortaya koyması açısından iktisat alanına önemli bir katkı yapmıştır. Kitabında, tarım dışındaki tüm faaliyet alanlarını kısır alanlar olarak tanımlar ve değer üreten tek sektörün tarım olduğunu söyler. Bu görüşleri desteklemek üzere bir de toplumsal tabakaların tablosunu çizer ve toplumu üç sınıfa ayırır: üretici sınıf (toprakta çalışanlar), arazi sahipleri sınıfı (toprak kullanımından edindikleri gelirle yani arazi rantıyla yaşar, ama hiçbir üretim yapmazlar) ve üretken olmayan sınıflar (tarım dışındaki faaliyetlerde çalışanlar).

Quesnay gibi diğer fizyokratlar da ekonomik liberalizm yanlısıdır. "Laissez-faire, laissez passer" (okunuşu: lese fer, lese pase) "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" sloganını ilk dile getirenler de Fizyokratlardır. Quesnay neden liberal bir tarım politikası izlenmesi gerektiğini anlatırken, Jean-Baptiste Colbert (1619-1683, okunuşu Jan Baptis Kolber) gibi merkantilistlerin önerdiği devlet müdahaleciliği fikrine hararetle karşı çıkar. Fransız Devrimi'nde ünlenecek Kont Mirabeau'nun babası olan **Mirabeau** (1715-1789, okunuşu Mirabo) da devletin ekonomiye doğrudan müdahale etmemesi gerektiğine inanır. Doğa kendi kendine dengeyi sağlayacağı için, sadece iyi bir tarım politikası yeterli olacaktır.

Mirabeau 1756'da yazdığı *l'Ami des hommes ou Traité sur la population* (İnsanların Dostu veya Nüfus Üzerine İnceleme) adlı eserinde, nüfus konusunda en iyi dengenin kendi doğallığı içinde kurulacağını söylerler. Fizyokratlarla tanışmadan önce, zenginliğin kaynağının kalabalık bir nüfus olduğuna inanan Mirabeau, Quesnay'le görüştükçe nüfus artışının zenginleşmenin nedeni değil, sonucu olduğuna ikna olur. Fizyokratlara göre, müreffeh bir tarım nüfus artışını destekler, hatta doğumları teşvik eder.

Fizyokratların liberal iktisat anlayışı **Adam Smith**'in teorilerini önceler. Fizyokrasinin, devlet müdahaleciliğini yücelten Merkantilizmi eleştirmesi ve bunun aksine serbest ekonomiyi desteklemesi liberalizm ve klasik iktisat anlayışının öncüsü Adam Smith nezdinde de yankı bulur. Ancak Smith, fizyokratların tarıma verdiği başat rolü eleştirir. Ona göre ekonominin geleceği sanayidedir.

Adam Smith'in nüfus konusundaki görüşleri de farklıdır. Nüfus artışını belirleyen öğenin iş gücüne olan talep olduğunu savunur. Arz-talep teorisinin nüfus konusunda da belirleyici olduğunu söyleyen Smith, insanı emek gücü olarak değerlendirerek, onun miktarının (yani nüfusun) da tüm diğer mallar gibi piyasanın işleyişine göre belirlendiğini iddia eder. Bu faydacı bakış açısına göre, ekonomik büyüme demografik yapıyı etkiler. Stuart Mill'in de paylaştığı bu görüş "ücretler düzeni" fikrine dayanır. Bu liberal iktisatçılara göre nüfus ve ücretler arasında ters orantı vardır: Nüfus ne kadar çok olursa, iş gücü arzı o kadar fazla olacak, bu da ücretleri düşürecektir. Nüfusun az olduğu durumlarda ise iş gücü arzı eksik olacağı için ücretler yükselecektir. Kısacası, bu bakış açısına göre, ücretlerin azalması veya artması doğumlarla bağlantılıdır.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Malthus: Modern Demografinin Öncü İsmi

19.yüzyılda Avrupa'da sanayileşme, hızlı kentleşme ve hızlı nüfus artışı yoksulluk ve sefaleti de beraberinde getirmişti. Bir önceki dönemde zenginlik ve nüfus artışının birbirine bağlı olduğunu söyleyen Fziyokratların aksine, 1800'lerin başında bazı iktisatçılar nüfus fazlasının refah değil, sefalet getirdiğini iddia etmeye başladılar. Bu yazarlar arasında başı çeken ve demografi alanında bugün hâlâ tartışılan isim Malthus oldu.
Fabrikalardaki kötü çalışma koşulları, yoksulluk ve sefaletle tanımlanabilecek "insanlık dışı durum" dönemin yazar ve düşünürleri tarafından sık sık eleştiriliyordu. Bu duruma karşı çözüm yolları önerilirken de sık sık nüfus konusuna değiniliyordu. Villermé'nin 1840'da yazdığı *Pamuk, Yün ve İpek İmalatında Çalışan İşçilerin Fiziki ve Ahlaki Durumu* veya Engels'in 1845'te yazdığı *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu* adlı eserler sanayi devriminin yol açtığı yıkıcı ortamın sonuçlarını tartışan önemli eserler arasındadır.
Aydınlanmacı düşünürler bilim ve akla öncelik verilirse bu sorunların çözüleceğine dair iyimser bir bakış açısı taşıyorlardı. Ancak **İngiliz iktisatçı Malthus** tam aksini düşünüyordu: 1798'de yazdığı **"Nüfus Üzerine Deneme"** adlı eserinde Malthus oldukça karamsar bir tablo çiziyor ve şöyle diyordu: "Nüfusun hiçbir engelle karşılaşmadan sonsuz şekilde artacağına inanmak saçmadır.
Malthus'un nüfus teorisi **"azalan verim kanunu**"na dayanır. Malthus, nüfusun artış hızının, insanın beslenmesi için gerekli olan toprağın ürün kapasitesindeki artıştan çok daha yüksek olduğunu, bunun da kaçınılmaz olarak bir kriz yaratacağını söyleyen kasvetli bir tablo çizer. Ona göre; herhangi bir kısıtlama olmazsa **nüfus geometrik olarak çoğalır** (1, 2, 4, 8, 16, 32, 64..). Oysa **besin kaynakları aritmetik olarak artmaktadır** (1,2,3,4,5,6,7, …) . Bu fark, kaçınılmaz olarak büyük bir dengesizlik yaratmakta ve besin arzı, insanların hayatını sürdürebilmeleri için gerekli fizyolojik asgarinin altına düşmektedir.

Malthus nüfus artışı karşısında besin kaynaklarının yetersiz kalmasından doğacak bir krizi önlemek için iki yol önerir:

- **İlk grupta baskıcı veya negatif engellerden bahseder**: Savaşlar, kıtlık ve salgın hastalıklar gibi doğal afetleri saydığı bu grupta, nüfus artışı negatif şekilde baskılanmaktadır. Nüfus artışının bu şekilde azalması insan konrolü dışında gerçekleştiği için bu yöntemler "kontrolsüz" olarak tanımlanmaktadır.
- **Malthus ikinci grupta önleyici tedbirlerden bahseder**. Burada **"pozitif"** tedbirler sözkonusudur ve amaç doğurganlık oranını azaltarak, nüfus artışını kontrol altına almaktır.

Malthus'tan Sonra: Neo-Malthusçuluk, Anti-Malthusçuluk

Yukarıda detaylı bir şekilde ele aldığımız Malthus'un nüfus doktrini özetle, nüfus fazlasının ciddi bir sorun olduğunu öne sürer ve besin kaynakları ile nüfus artışı arasında bir denge kurulabilmesi için nüfus planlaması yapılması gerektiğini savunur.

Malthus'un fikirlerini modernleştirerek benimseyen Neo-Malthusçuluk özellikle 20. yüzyıl boyunca Üçüncü Dünya ülkelerinde rağbet görmüş ve nüfus artışını kontrol etmeyi amaçlayan nüfus planlaması politikaları için kuramsal dayanak olmuştur.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Anti-Malthusçuluk ise, Malthus'un fikirlerine karşı çıkan, nüfus artışındaki azalmayı bir tehlike olarak gören ve doğurganlığı teşvik eden bir öğretidir. Çok erken bir devirde doğurganlık oranı düşen Fransa'da anti-Malthusçu akım yaygın kabul görür ve bu yaklaşım devlet politikaları tarafından da desteklenir.

Alman sosyal bilimci Marx, nüfus konusunu kapitalizmin işleyişi ve üretim ilişkileriyle bağlantılı ele alıyor ve nüfus fazlasını "yedek iş gücü ordusu" olarak tanımlıyordu. Ricardo'nun nüfus artışı ile ücretler arasında kurduğu ilişkiden yola çıkan Marx, ücretlerin yani emeğin fiyatını belirleyen faktörün iş gücü arz ve talebi olduğunu ifade eder. Buna göre, iş gücü arzı ne kadar fazlaysa, işçinin ücreti o kadar düşer. Dolayısıyla nüfusun fazla olması, emek arzının yüksek olmasına, dolayısıyla işverenlerin işçileri daha düşük ücrete çalıştırabilmesine imkân tanır. Marx'a göre, nüfusu arttırmaya yönelik politikalar yedek iş gücü ordusu yaratmaya yarar, bu da işverenlerin yararınadır.

Nüfus Sayımı

İki tür nüfus sayım yöntemi vardır. **De facto sayım** yöntemi tek gün içinde ülke sınırlarında bulunan herkesin bulundukları yerleşim yerlerinde sayılmasıyla gerçekleşir. **De jure sayımda** ise nüfusun daimi ikametgâhı esas alınarak sayım yapılır. Bir "de jure" yöntem olan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne Türkiye'de 2007 yılında geçilmiştir. De facto yöntem nüfus sayımının kapsam sorununu en az indirmesi açısından tercih edilmektedir. 2007'ye kadar Türkiye'de de olduğu üzere, sayım günü sokağa çıkma yasağı ilan edilerek kişilerin sayım gününü tek bir adreste geçirmesi sağlanırdı. De fcto sayımlarla ilgili önemli bir bilgi de vatandaşları değil, o yerleşim yerinde bulunan "herkes"i saymasıdır.

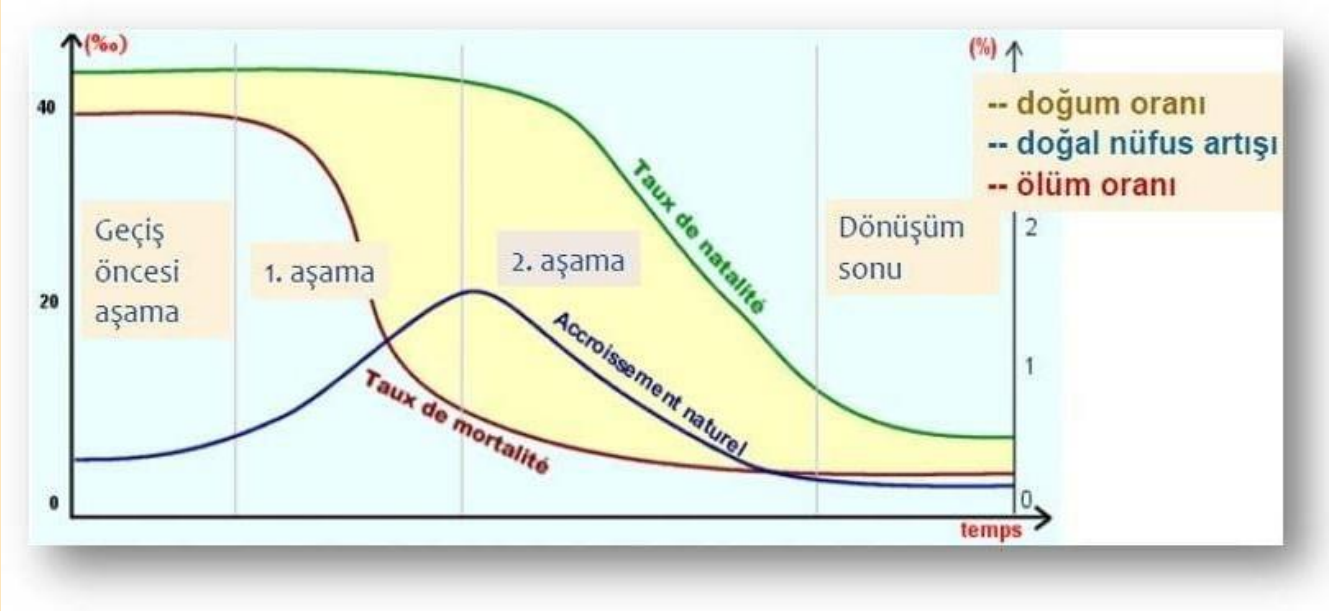
Nüfus Sayımlarının Tarihi

Dünyada ilk sayımlar antik dönemde ilk devletler tarafından yapıldı. İlk sayımların Çin'de (MÖ 3050), Sümer'de, Mısır'da (MÖ 2750), Hint Krallığı'nda, antik Yunan ve Roma'da yapıldığı biliniyor. Bu dönemdeki sayımların bilimsel bir yönü yoktu, devletin daha iyi yönetilmesi için haneler ve erkekler sayılıyordu. Erkeklerin sayılması savaş sırasında seferber edilecek ve askere alınacakların sayısını belirlemek içindi. Haneler de vergilendirme amacıyla sayılıyordu. **İlk modern nüfus sayımları** Fransa ve İngiltere'nin sömürgesi **Kanada**'da yapılmıştı 1665'te yapılan bu sayım ilk defa sadece nüfus saymak amacıylaydı. **İlk periyodik modern nüfus sayımları** ise **İsveç'te 1748** , **Danimarka'da 1769'**da yapılmaya başlamıştı.
Daha önce yapılan kısmi sayımlardan farklı olarak bu ülkelerde ilk kez tüm nüfus sayıldı. Tabii bu sayımların da birincil amacı savaşa katılabilecek erkek nüfusun ve gerektiğinde vergilendirilecek hanelerin sayısını belirlemekti. Sayım yapma arzusunun ardında, bir önceki bölümde bahsettiğimiz Malthus'un 1798'de yayınlanan ve çokça tartışılan "aşırı nüfus tehlikesi"yle ilgili düşüncelerinin de etkisi vardı. İngiltere'de sayım yapılması gündeme geldiğinde öne sürülen argümanlar arasında şunlar sayılıyordu: akılcı bir yasama ve diplomasi için ülke nüfusuna dair bütüncül bilgi sahibi olmak, iş gücünün büyüklüğünü bilmek, askere alınabilecek erkeklerin sayısını bilmek, tarım üretimini planlamak için beslenmesi gereken nüfusun sayısını bilmek.

Osmanlı'da ilk genel nüfus sayımı II. Mahmut devrinde 1830-1831 yıllarında yapıldı. Anadolu ve Rumeli'yi kapsayan bu sayım, yönetimin modernleşme ve merkezileşme çabalarının önemli bir ayağı ve göstergesiydi.
Bu genel sayımdan önce, 1829'da İstanbul'da nüfus sayımı yapıldı. Osmanlı-Rus Savaşı'nda başgösteren ekmek sıkıntısına karşı erzak dağıtımını düzenlemek için yapılan bu sayımda İstanbul (bugünkü sur içi, yani Fatih ilçesi) ve Bilad-ı Selase (Eyüp, Galata ve Üsküdar)'nin toplam nüfusu 359.089 olarak tespit edildi.

Demografik Dönüşüm Kuramı

Demograflar, nüfusun nasıl değiştiğini anlatırken, demografik dönüşüm kuramı adı verilen bir model geliştirmişlerdir. Buna göre, modernleşme sürecinde nüfus artışı önce yüksek, sonra yavaş ve en sonunda da düşük hâle gelir. Bu gelişimin her toplum için kaçınılmaz olduğu iddia edilir. Demografik dönüşüm kuramı, aşağıda göreceğimiz üzere sonradan epeyi eleştirilmiş olsa da, nüfus alanında evrensellik iddiası olan nadir kuramlardan biridir.

Dönüşüm Katsayısı

Yukarıda da çeşitli örneklerle gösterdiğimiz üzere, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde demografik dönüşüm süreci zamanlaması ve ritmi açısından farklı seyretmektedir. Azgelişmiş ülkeler demografik dönüşüm sürecini birkaç on yıl içinde tamamlar ve çok daha hızlı yaşarken, erken sanayileşmiş ülkelerde bu bir asırdan uzun sürebilmektedir.
"Dönüşüm Katsayısı": Jean-Claude Chesnais tarafından geliştirilmiş olan ve bir ülkedeki nüfusun demografik dönüşüm sırasındaki artış hızını ölçen bir göstergedir.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

1993 yılında dünyadaki bazı ülkelerden demografik veriler (Rollet 1995, 33)								
Oran (‰)	Fransa	Almanya	ABD	Japonya	Çin	Hindistan	Brezilya	Kenya
Doğum	12	10	16	10	18	31	23	45
Ölüm	9	11	9	7	7	10	7	9
Doğal artış	3	-1	7	3	11	21	16	36

Demografik dönüşüm süresi ülkeden ülkeye değişmektedir. **Dönüşüm katsayısı** dönüşüm süresince o ülkedeki nüfusun ne kadar artacağını gösterir. Örneğin, çok yüksek bir dönüşüm katsayısı olan Kenya'da 1975-90 arasında nüfus yılda % 4 artmıştır. (Kenya'daki artışın ne kadar büyük olduğunu anlamak için, Türkiye'de nüfus artış hızının en yüksek olduğu 1955-1960'lı yıllarda %2,8 olduğunu hatırlayalım).

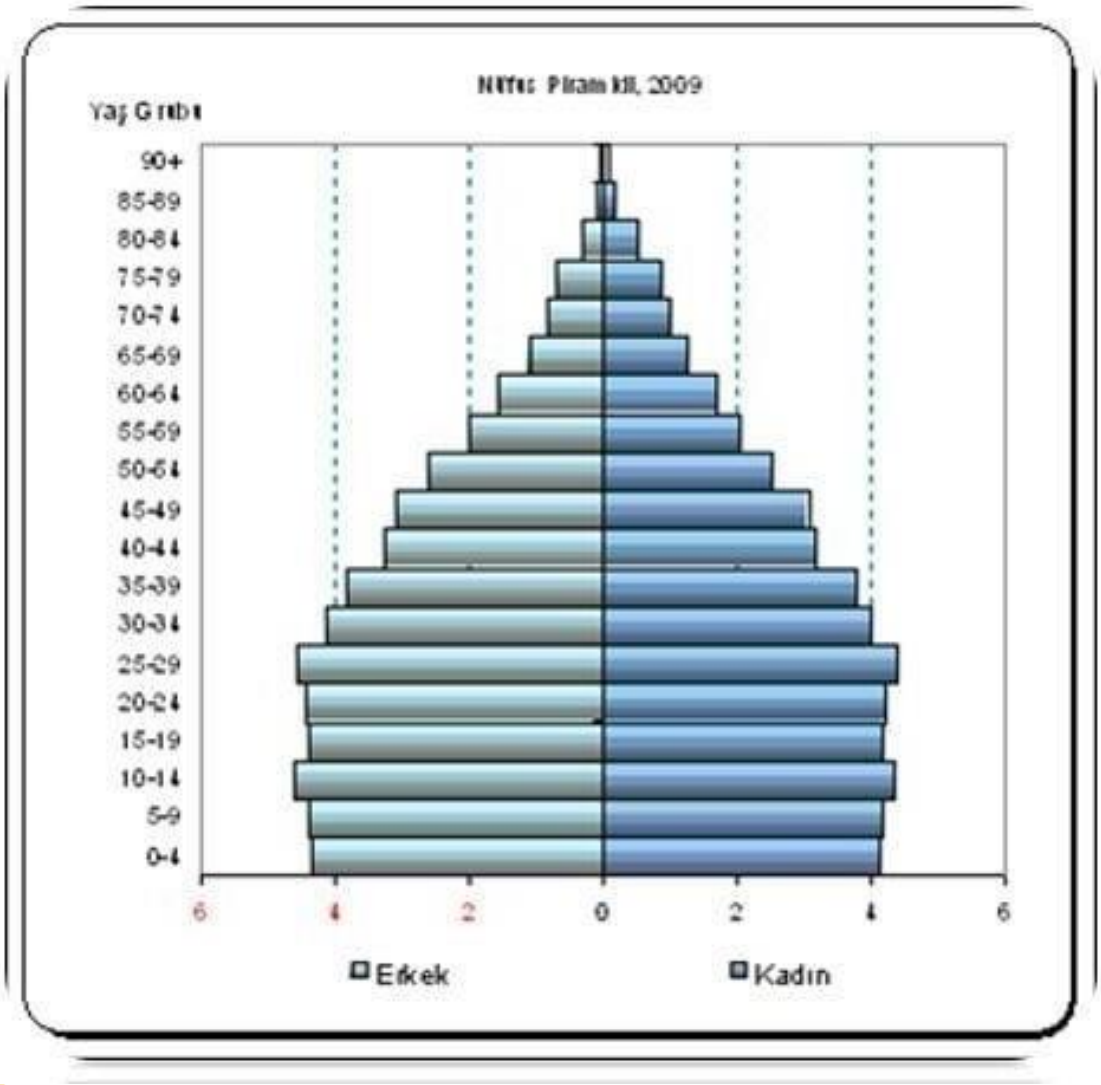
Dönüşüm katsayısının gelişmiş ülkelerde düşük, gelişmekte olan ülkelerde çok yüksek olmasının sebebi ölümlerin düşüşüne neden olan sağlık ve tıp konusundaki gelişmelerin bu ülkelere özellikle 1960'lardan itibaren dışarıdan çok hızlı bir şekilde girmiş olmasıdır. Sömürge döneminden sonra bağımsızlığını kazanan ülkelerde ölüm oranları Batı'dan ithal edilen aşılar, ilaçlar gibi sağlık imkânları sayesinde hızla düşerken, doğum oranları aynı hızla bu düşüşe uyum sağlayamamıştır. Bu da bu ülkelerde nüfus artış hızının çok yükselmesine, dönemin popüler ifadesiyle **"nüfus patlaması"**na neden olmuştur.

Demografik dönüşüm kuramcılarına göre, dönüşüm süreci ne kadar geç başlarsa, sonuçları o derece tahripkâr olur. Dönüşüm katsayısının yüksekliği de, işsizlik veya aile yapısında hızlı değişme gibi ciddi toplumsal sorunlar yaşanmasına neden olur. Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere, dönüşüm katsayısı 7,5 olan Türkiye, bu açıdan gelişmiş ülkelere yakın bir demografik özellik sergilemektedir. Türkiye'ye bener bir ekonomik ve siyasi geçmişi olan Meksika'nın bizden daha yüksek bir dönüşüm katsayısı olması Güney Amerika ülkelerine has özelliklerle açıklanabilir.

Dönüşüm Katsayısı	
Dünya ortalaması	8
Fransa	2
Meksika	10
Kenya	20
Türkiye	7,5

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Yaş Piramitleri

Yaş piramitleri, demografların nüfusun yapısını ve evrimini göstermek için kullandıkları çok önemli bir araçtır. Belirli bir bölge veya ülkedeki nüfusun yaş ve cinsiyete göre dağılımını gösterir. Yaş piramitleri nüfusun betimsel ve yapısal analizi için kullanılır: Yaş ve cinsiyet ölçütleri üzerinden alt gruplar inşa etmeyi mümkün kılar ve nüfusun çeşitli yönlerini kavramak için kullanışlı bir yöntemdir.

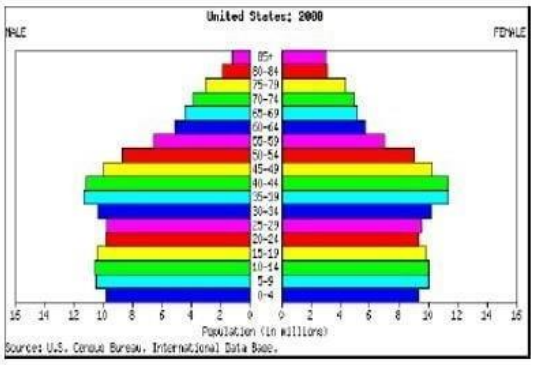
Yaş piramitleri, nüfusu cinsiyet ve yaş verileri üzerinden grafik şeklinde tanımlamaya yarar. Böylece bir toplumun yüzyıllık demografik tarihini gösterir.

Yaş piramitleri dikey eksende yaş gruplarını, yatay eksende ise cinsiyeti (kadınlar sağda, erkekler solda) gösterir. Böylece her bir yaş ve cinsiyet grubunun toplam nüfusu hesaplanabilir. Daha da önemlisi 80-90 yıllık bir dönemde doğum ve ölümlerin seyri takip edilebilir.

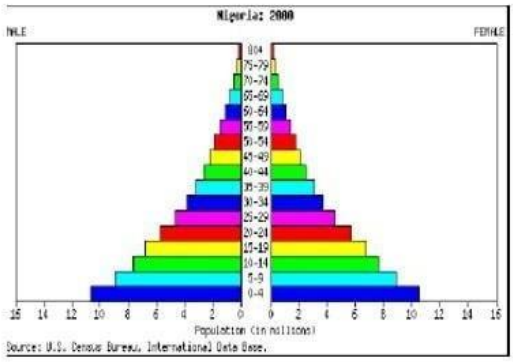
Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde nüfus piramitleri farklı şekillerdedir. Aşağıda 2000 verilerine göre hazırlanmış ABD, Nijerya ve İsveç piramitlerine bakarsak şunları söyleyebiliriz.

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

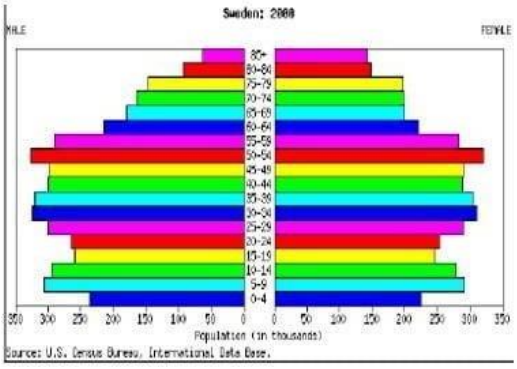
1)

2)

3)

1.yaş piramidi, ABD nüfusunun yaş ve cinsiyet dağılımını göstermektedir. Buna göre ABD'de yaklaşık 15 yıldır piramidin tabanı kademeli olarak daralmakta, yani doğumlar azalmaktadır. Ortadaki şişkinlik 1945 sonrası yaşanan "bebek patlaması" dönemindeki yüksek doğurganlığa işaret etmektedir. Piramitte yukarı doğru çıktıkça, 2. piramitte gördüğümüz Nijerya'ya kıyasla ortalama yaşam süresinin çok daha uzun olduğunu ve 70 yaş üstü nüfusta Amerikalı kadınların erkeklere kıyasla yaklaşık üç kat daha kalabalık olduğunu söyleyebiliriz.

2.yaş piramidi dünyanın az gelişmiş ülkelerinden biri olan **Nijerya**'nın demografik yapısını göstermektedir. Tabanın geniş ve hızla daralarak yukarı doğru çıkıyor olması, hem doğumların hem de ölümlerin fazla olduğunun göstergesidir. 60 yaş üstü nüfusun çok az olması da ortalama yaşam süresinin kısalığının işaretidir. Yaşlanma Nijerya'da erkekler için olduğu kadar kadınlar için de ancak "az sayıda şanslı"nın erişebildiği çok ayrıcalıklı bir konumu temsil etmektedir. Bu ülkede genç nüfus toplumun çok önemli bir kesimini oluşturmaktadır. Bunun ekonomik ve siyasi hayat açısından artı ve eksileri ayrıca tartışılmaya açıktır.

3.yaş piramidi ise demografik yaşlanmanın tipik örneklerinden biri olan **İsveç**'e aittir. Hem 60 yaş nüfusun sayıca ve oransal fazlalığı (yani ortalama yaşam süresinin uzunluğu), hem de piramidin alt katmanlarındaki daralma (yani doğumların azalıyor oluşu) bu ülkenin demografik dönüşüm sürecinin son aşamasında olduğunu göstermektedir. Yani hem doğumların, hem de ölümlerin düşük olduğu, piramit özelliğini kaybetmiş, giderek kütleşen bir yaş ve nüfus yapısıyla karşı karşıyayızdır. Almanya ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinde görülen 50 yaş grubunda erkek nüfus azlığının İsveç piramidinde bariz bir şekilde gözükmemesi, bu ülkenin yoğun erkek ölümlerine neden olan 2. Dünya Savaşı'nın dışında kaldığının bir göstergesidir. Hâlihazırda 30-55 yaş arası kuşağın çok şişkin olması 1950-1975 arasında yaşanan "bebek patlaması" sırasındaki yüksek doğumlara işaret etmektedir. Diğer gelişmiş ülkeler gibi 60 yaş üstü nüfusta kadınların erkeklere nazaran daha uzun süre yaşadığını da bu piramitte görebiliriz.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Nüfus Politikaları

Nüfus politikaları, nüfusun yapısını, büyüklüğünü ve artış hızını etkilemeyi hedefleyen doğrudan ya da dolaylı siyasi karar, strateji ve eylemlerdir.
Çok genel olarak üç çeşit nüfus politikasından bahsedebiliriz.

- Pro-natalist (nüfusu arttırmaya yönelik) politikalar: Doğurganlığı teşvik eden politikalar, göçmen kabulü, dışarıya göçü engelleme, sağlık koşullarının iyileştirilmesi, vs.
- Anti-natalist (nüfus artış hızını azaltmaya yönelik) politikalar: Doğurganlığı sınırlamayı amaçlayan Neo-Malthusçu aile planlaması politikaları
- Nüfusun niteliğini ve yapısını (yaş gruplarının dağılımını) belirlemeye yönelik politikalar

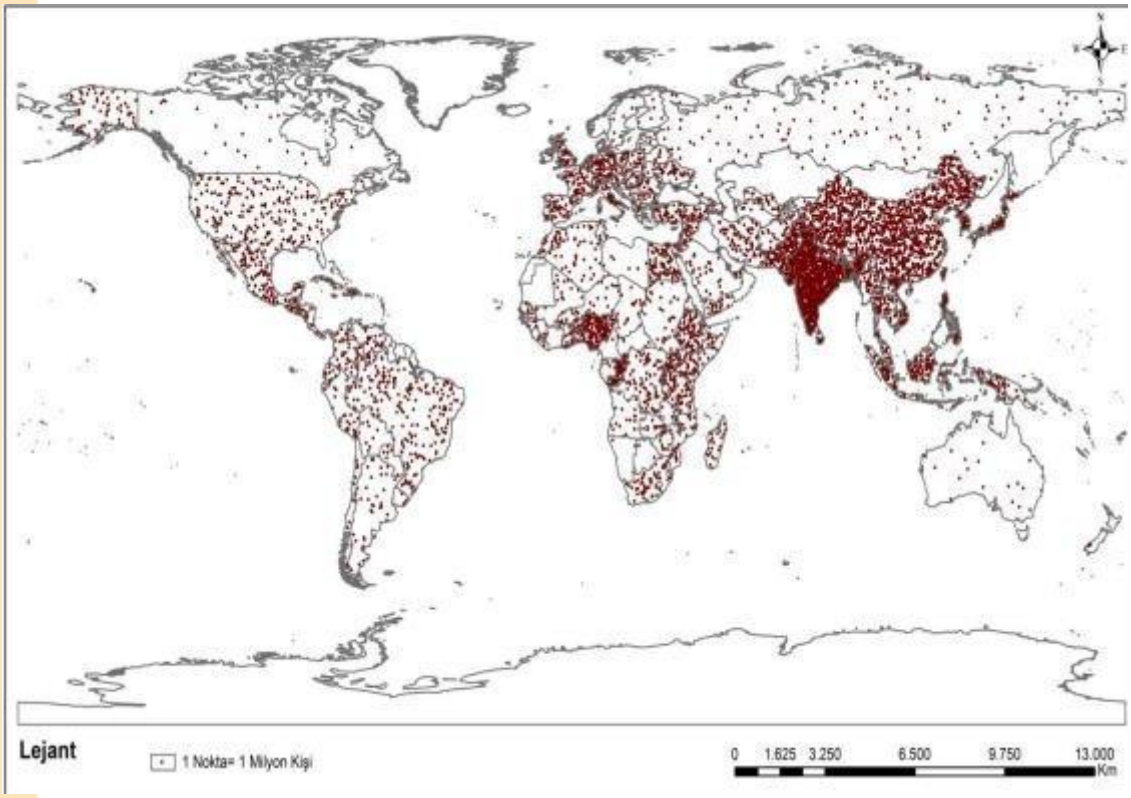
Nüfus politikalarını "doğrudan nüfus politikaları" ve "dolaylı nüfus politikaları" olarak da ikiye ayırabiliriz. Birincide demografik tabloyu değiştirmek için dört temel demografik faktöre (doğumlar, ölümler, evlilikler, göçler) müdahale edilir. İkincisinde ise doğrudan bunlara olmasa da, bunlara etki edecek başka faktörlere dair politikalar geliştirilir. Dolaylı nüfus politikalarına örnek olarak kadınların eğitim seviyesini veya kadınların statüsünü yükseltmeyi hedefleyen politikaları gösterebiliriz. Bu politikaların nüfus üzerinde doğrudan bir etkisi olmasa da, dolaylı olarak demografik davranışları etkilemektedir çünkü yapılan tüm çalışmalar, eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik statüsü yüksek kadınların daha az çocuk yaptıklarını göstermektedir.

Nüfusun Mekânsal Dağılışı

Nüfus, çok genel bir ifadeyle belli bir zaman aralığında sınırları belirlenmiş bir alanda yaşayan insan sayısı olarak ifade edilebilir. 'İnsan ve tabiat coğrafyanın iki nihai terimini teşkil eder. Bu iki elemanı karşı karşıya getiren ve aralarındaki münasebetleri inceleyen, tabiatın insan üzerindeki etkisi ve insanın tabiat üzerindeki karşı etkisini aydınlatmaya çalışan ve ilimler arasında orijinalitesini bu noktadan alan beşeri coğrafyada yer yüzünde yaşayan insanların sayıları, dağılışları, hareketleri ve nitelikleri birinci derecede önemi haiz olaylardır' (Tanoğlu, 1966:27). Buna göre nüfus coğrafyası, nüfusun büyüklüğü, değişimi ve mekânsal dağılımını ayrıca bu dağılımda etkili olan unsurları değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeleri yaparken nüfus özelliklerini belirleyen; doğum, ölüm ve göçler üç temel bileşen olarak dikkat çeker. Bu bileşenler arasında doğum ve ölüm bir defaya mahsus olaylar iken, göçler veya başka bir ifadeyle nüfus hareketleri bir çok defa tekrarlanabilen bir faaliyettir. Dolayısıyla bir sahanın nüfuslanmasında, nüfusun gelişimi ve dağılışında son derece etkilidir. Nüfus coğrafyası araştırmalarında, nüfusun yapısını, gelişimini ve dağılışını belirleyen doğal ve beşeri coğrafya şartları büyük önem arz etmektedir. Doğal coğrafi özellikler kapsamında başta inceleme alanının klimatik, topografik ve hidrografik özellikleri ile toprak yapısı ve doğal kaynakları ele alınırken, beşeri özellikler kapsamında coğrafi mevki ve bu mevkiinin sağladığı avantajlar veya dezavantajlar ile ulaşım imkanları ve bunlar neticesinde gelişen sanayi, ticaret, turizm gibi ekonomik faaliyetler öncelikli olarak etkili olmaktadır. Geçmişten itibaren nüfusun gelişiminde aktif rol oynayan primer unsur ise tarımsal faaliyetlerdir. Tarımın yapılmaya başlanmasıyla birlikte sedanter hayata geçiş, ilk yerleşim ünitelerinin de oluşmasına olanak sağlamıştır. Elverişli iklim şartları, tatlı su kaynaklarının varlığı ile toprak yapısının ve topografik özelliklerin tarımsal üretime uygun olduğu sahalar yeryüzünde nüfuslanmanın dolayısıyla yerleşmelerin odak noktalarını oluşturmuştur. Bununla birlikte yeryüzünde nüfusun dağılışında; coğrafi faktörlerin yanında başta tarihi faktörler olmak üzere, ekonomik, sosyal, kültürel, politik,

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

psikolojik gibi çok çeşitli diğer bir takım faktörlerin tesiri görülmekte yahut sezilmektedir. (Tanoğlu, 1966:70).

Şekil-1: Dünya Nüfus Dağılışı (2017)

Gelişen şartlar dâhilinde günümüzde bölgelerin nüfuslanmasında etkili olan unsurlar da farklılaşmıştır. Bugün dünya genelinde sık nüfuslu alanlar incelendiğinde özellikle multi fonksiyonel imkânlara sahip metropol/ megapol alanlarda nüfusun toplandığı dikkat çekmektedir. Sanayi ve ticaret faaliyetlerinin yanı sıra alternatif ekonomik olanakların geliştiği sahalar, güçlü iktisadi yapıları ve istihdam imkânlarıyla nüfusu kendilerine çeken merkezler olmuşlardır. Dünya genelinde özellikle Avrupa kıtasında 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyıl başlarında nüfus artış hızı en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Avrupa'da gelişen büyük sanayileşme hareketleri neticesinde kıtaya yapılan göçler ve kıta içinde yaşanan nüfus hareketleri sebebiyle

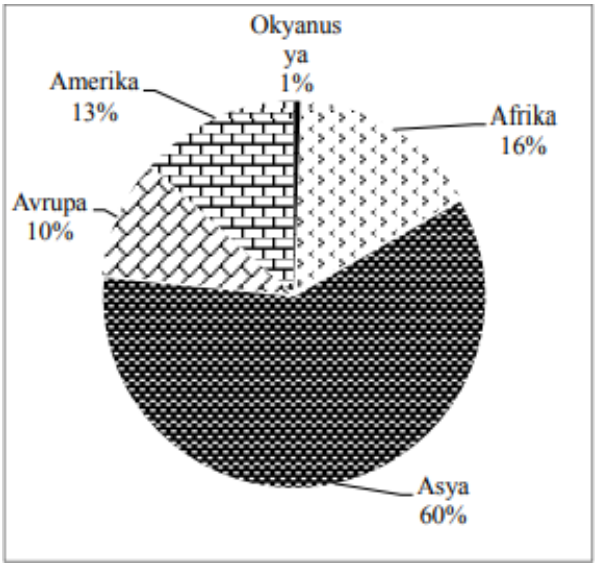
farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Avrupa ülkeleri aşırı nüfuslanmıştır. Avrupa memleketlerinde aşırı nüfuslanma, geçim sıkıntısı ve neticede de Avrupa'nın ve dünyanın iskân çehresini temelinden değiştiren ve yakın tarihin en önemli olayını teşkil eden Avrupalılar'ın büyük göç hareketi başlamıştır: kıtadan kıtaya göç, kıta dâhilinde memleketten memlekete göç ve her memlekette ziraat sahalarından endüstri bölgelerine, köylerden şehirlere göç (Tanoğlu, 1966:162). Bunu yanısıra dünya nüfus dağılımı incelendiğinde total nüfus büyüklüğü ve nüfus artış hızının yüksek olduğu, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin toplam nüfusta en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir.

Dünya nüfusu yeryüzünde eşit ve dengeli bir şekilde dağılmamıştır. Dolayısıyla nüfusun heterojen bir dağılım özelliğine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Nüfus kıtalara, ülkelere, ülkeler içerisinde bölgelere ve alt idari birimlere göre de farklılıklar gösterir. Birleşmiş Milletler nüfus araştırmalarına göre günümüzde 7.3 milyar olan dünya nüfusunun 2050 yılında 9.7 milyar olacağı öngörülmektedir.

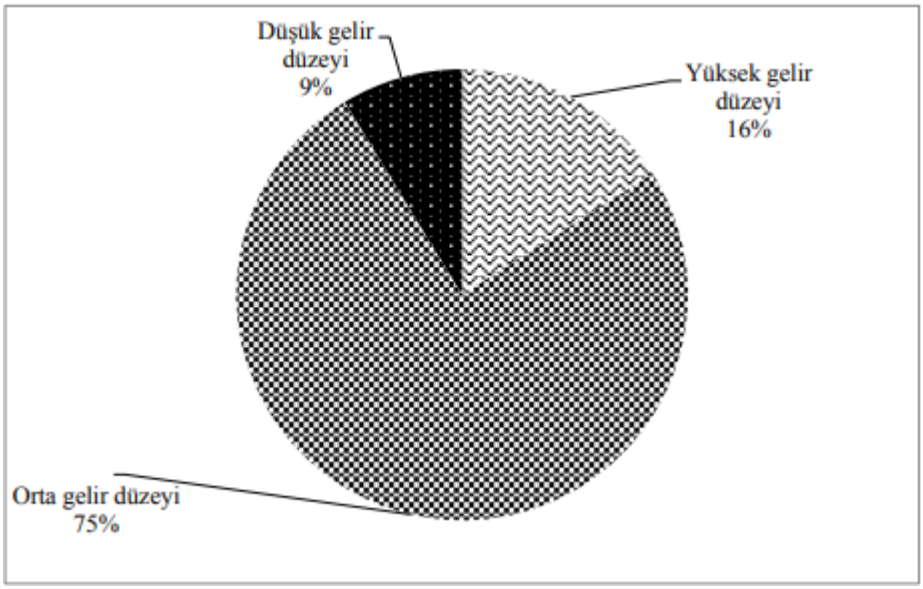
Kıtalar	Nüfus (bin)
Asya	4419897
Afrika	1194369
Amerika	988384
Avrupa	740813
Okyanusya	38866
Toplam	7382330

Kıtaların nüfusları, 2015 Kaynak: https://esa.un.org/unpd/wpp/ verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Dünya Nüfusunun Kıtalara Göre Oransal Dağılımı (2015)

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Dünya Nüfusunun Gelir Seviyesine Göre Oransal Dağılımı. (2015)

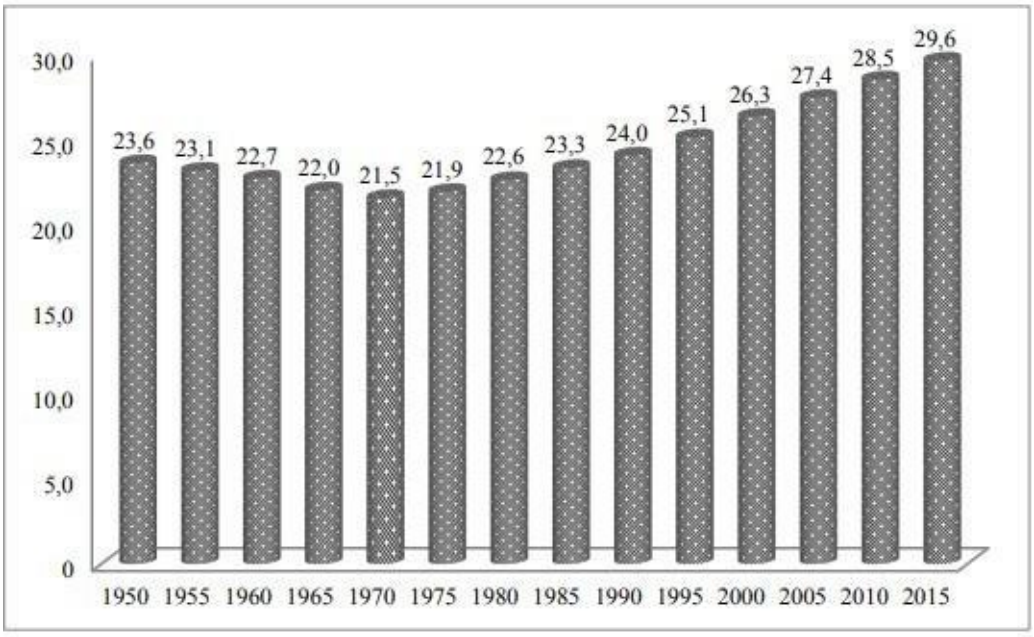
Dünya nüfus dağılımında, Asya kıtasının % 60 oranında (4 milyar 419 milyon) paya sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun gelişmesinde Asya kıtasında yer alan ülkelerin fazla nüfuslu ülkeler olmasının etkisi büyüktür. Genellikle geri kalmış veya gelişmekte olan ekonomik profilli ülkelerden oluşan Asya kıtası aynı zamanda dünya yerleşme tarihinin de en eski olduğu ana karalardandır. Asya kıtasında yer alan ülkelere baktığımızda 2015 verilerine göre Çin 1 milyar 397 bin nüfusla ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada 1 milyar 309 bin nüfusla Hindistan ve üçüncü sırada da 258 milyon nüfusuyla Endonezya'nın yer aldığı görülür. Bu ülkelerde nüfus artış hızı ise, Çin'de ‰ 5.6, Hindistan'da ‰ 12.7 ve Endonezya'da ise ‰ 13.2'dir (https://population.un.org). Dünya nüfusunun % 16'sı (1milyar 194 milyon) Afrika kıtasında yaşamaktadır. Doğum ve ölüm oranlarının oldukça yüksek olduğu bu saha daha çok geri kalmış ülkeler olarak nitelendirebileceğimiz ekonomik seviyeye sahip ülkelerden oluşmaktadır. Nijerya 181 milyon nüfusa sahip olup nüfus artış hızı ‰ 27'dir. Etiyopya 99 milyon nüfusa sahip iken nüfus artış hızı 26,1'dir. Mısır 93 milyon nüfusa sahip olup yıllık nüfus artış hızı ‰ 22.4'dür. Kongo Demokratik Cumhuriyeti 76 milyon nüfusa sahiptir ve nüfus artış hızı da ‰ 33.1'dir(https://population.un.org). Amerika kıtasında nüfusun % 13'ü (988 milyon) yaşamaktadır. Bu sahada genel itibariyle nüfus artış hızları nispeten Güney Amerika'da yüksektir. Ülke bazında değerleri incelediğimizde; ABD'de nüfus miktarı 319 milyon ve yıllık nüfus artış oranı ‰ 4.3, Brezilya'da nüfus miktarı 205 milyon ve nüfus artış hızı ‰ 9.1 ve Meksika'da 125 milyon nüfus ve ‰ 14.6 nüfus artış hızı dikkat çeker (https://population.un.org). ABD, süper güç olarak da nitelendirilen, en gelişmiş teknoloji ve iktisadi kalkınmışlık seviyesine sahip ülkedir. Bu bakımdan yoğun göç alan ülkelerin başında gelmektedir. Özellikle beyin göçü oldukça fazladır. Birçok çekici özelliği barındıran ABD yeryüzünde nüfusun yoğunlaştığı sahaların başında gelir. Nüfusun % 10'u ise, Avrupa kıtasında (740 milyon) yaşamaktadır. Genel itibariyle iktisadi gelişmişlik seviyesinin yüksek buna karşılık

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

nüfus artış hızının oldukça düşük olduğu ülkeler topluluğu bulunmaktadır. Hatta Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Macaristan, Belarus, Moldova, Rusya Federasyonu, Estonya, Letonya, Litvanya, Bosna- Hersek, Hırvatistan, Yunanistan, İtalya, Malta, Portekiz, Sırbistan ve Almanya'da nüfus artış hızı değerleri sıfırın altındadır. Bu kıtada nüfus miktarı en fazla olan ülkelerin başında Rusya Federasyonu gelmektedir. Rusya'nın 2015 nüfusu 143 milyon ve nüfus artış hızı ise ‰ -0.4'dür. 2050 nüfus projeksiyonuna göre Rusya nüfusu 132 milyon olacaktır. Avrupa kıtasında nüfusun nispeten fazla olduğu ülkelerden biri de Almanya'dır. Bu ülkede nüfus miktarı 81 milyon olmasına rağmen nüfus artış hızı ‰ -2.4'dür. Nüfusu fazla olan bir diğer ülke Fransa'dır. Fransa nüfusu 64 milyon ve nüfus artış hızı ‰ 3.4'dür. 2050 nüfus tahminine göre Almanya'nın nüfusunun 76 milyon olacağı yani günümüzden yaklaşık 5 milyon azalacağı buna karşılık Fransa'nın ise, 72 milyon olacağı yani 8 milyon civarında artacağı öngörülmektedir. Birleşik Krallık'ın nüfusu 65 milyon, nüfus artış hızı ‰ 3.4 ve Avrupa kıtasında nüfus büyüklüğü bakımından 5. sırada yer alan İtalya'nın nüfusu 59 milyon, yıllık nüfus artış hızı ise ‰ -1.6'dır (https://population.un.org). Okyanusya kıtası ise, toplam nüfusun ancak % 1'ine (39 milyon) sahiptir. Bu kıtada Avustralya 23 milyon nüfusa ve ‰ 6.7 nüfus artış hızına sahiptir. 2050 nüfus öngörüsü 34 milyon civarındadır. Kıta dâhilinde diğer ülkeler ise, Yeni Zelanda ve Papua Yeni Gine'dir. Yeni Zelanda'da 2015 nüfusu 4.6 milyon ve yıllık nüfus artış hızı ‰ 6.8 ve Papua Yeni Gine'de ise, nüfus miktarı 7.9 milyon ve nüfus artış hızı ‰ 21.6'dır

Medyan yaş

Medyan yaş çalışma yapılan sahanın genel yaş profilinin ortaya konması bakımından önemlidir. Gelişmiş ülkelerde medyan yaş yüksek (2015 yılı BM verilerine göre; Japonya'da 46.5, Almanya'da 46.2, Portekiz'de 44) iken, geri kalmış ülkelerde (2015 BM verilerine göre; Nijer 14.8, Uganda 15.9, Çad 16, Zambiya'da 16.9) medyan yaş düşüktür. Aynı kaynağa istinaden Dünya genelinde medyan yaş 29.6'dır

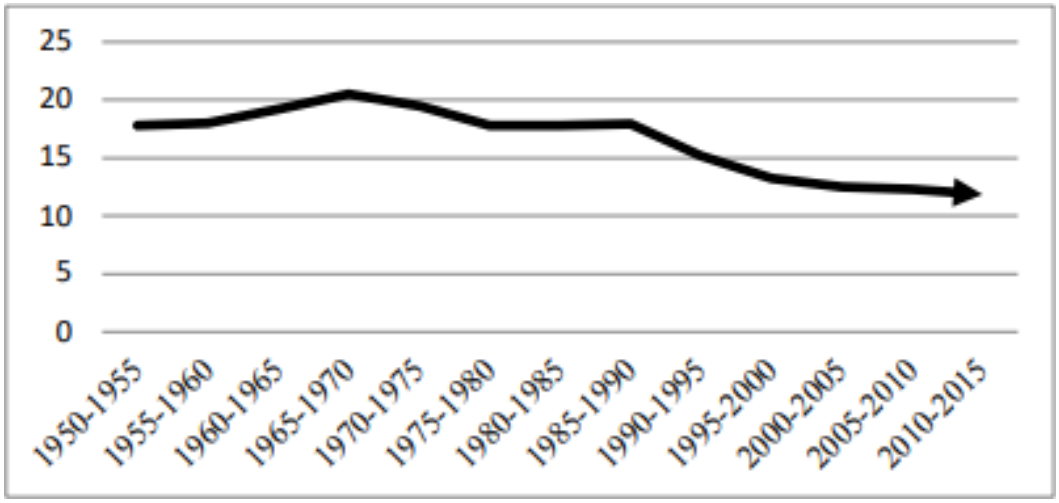

Dünya Medyan Yaş Değişimi (1950-2015).

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Türkiye'de medyan yaş ise 2015 yılında 29,8 iken 2017'de 31.7'ye ulaşmıştır. Başka bir ifadeyle Türkiye nüfusunun %50'si 0-31.7 yaş aralığındadır.2020 yılında ise Türkiye'de ortanca yaş (medyan yaşı) 32.7 'ye yükselmiştir.

Birleşmiş Milletler Nüfus verilerine göre 1950- 1955 yıllarında nüfus artış hızı ‰ 17.98 iken bu değer 1965- 1970 yılları arasında en yüksek seviye olan ‰ 20.51'e çıkmış, 2010- 2015 yılları arasında ise son 65 yılın en düşük seviyesi olan ‰ 11.9'a ulaşmıştır. Aynı dönemde gelişmiş ülkelerde ortalama nüfus artış hızı % 1.1, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ortalama ‰ 14.1 ve geri kalmış ülkelerde ise ortalama ‰ 25.2 seviyesindedir. 1950'li yıllar ve sonraki dönemlerde yaşanan hızlı sanayileşme hareketleri, ekonomik gelir artışı ve genel refah seviyesinin yükselmesi aynı zamanda tıp ve farmakoloji alanındaki gelişmeler 1965- 1970 yılları arasında yaşanan hızlı nüfus artışına zemin oluşturan sosyo-ekonomik etkenlerdir.

Dünya Nüfus Artış Hızı. (1950-2015)

Türkiye'de Göç Hareketleri

1. Kentten → Kente
2. Kentten → Köye
3. Köyden → Kente
4. Köyden → Köye

} Şeklindedir.

Günümüzde Göç Hareketlerinin Sebepleri

1) Hane içerisinden birine bağlı yapılan göç

2) Tayin - atamalar

3) Eğitim - üniversite

İstanbul'a en çok göç veren şehir: Ankara'dır.
İstanbul'un en çok göç verdiği şehir: İzmir'dir.
} Büyük şehirler birbirine göç verir.

- Oransal olarak en fazla göç veren → Çankırı'dır. (2019 TÜİK)
- Türkiye'de oransal olarak en fazla göç alan → Bayburt (2019 TÜİK)
- Sayısal olarak en fazla göç veren → İstanbul'dur. (2019 TÜİK)
- Türkiye'de sayısal olarak en fazla göç alan İstanbul'dur. (2019 TÜİK)

Türkiye beyin göçü alan ve beyin göçü veren bir ülkedir.

Türkiye'de göç tarzı değişmiş olsa da doğudan batıya ve içeriden kıyıya göç devam ediyor. (Doğunun şehrinden - Batının şehrine gibi.)

Tarihte meydana gelen önemli dış göçler:

- 1924-mübadele Göçü (Türkiye ile Yunanistan arasında nüfus değişimi)
- 1939 - Hatay'ın Anavatana Katılışı
- 1960 - 70 → İşçi Göçleri
- 1989 Balkanlardan Göç
- 2010 Ortadoğu'daki Siyasal Karışıklıklardan Başta Suriye'den Ülkemize Mülteci Göçü

Nüfus Sayımı

- 1927'de De Facto yöntemi ile ilk nüfus sayımı sokağa çıkma yasağı ile yapılmıştır. (De Facto, evde sayım yöntemidir.)
- Son De Facto nüfus sayımı → 2000'de Sokağa çıkma yasağı ile oldu.
- 2008'den itibaren Dejure yöntemli nüfus sayımına geçildi. Bu sistemle adrese dayalı kayıt sistemine geçildi.
- 2008'den sonra yılın her ilk günü nüfus sayımı yapılmaya başlandı.
- Son nüfus sayımı → 1 Ocak 2020 tarihinde yapıldı. Her yıl otomatik olarak yapılır.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Dönemsel Göç

1) Tarım
2) Turizm
3) İnşaat
4) Eğitim
5) Yaylacılık

} gibi sebeplerle dönemsel göç olur.

1. Tarım:

Türkiye'de tarım faaliyetlerine bağlı dönemsel göçler vardır. Özellikle bahçe tarımında daha fazla işçiye ihtiyaç duyulur. Isparta'da elma, Adana ve Mersin'de, turunçgil; Rize'de çay gibi...

2. Turizm:

Antalya - Muğla - Aydın - İzmir - Balıkesir

Türkiye'de turizm geliri en fazla olan il İstanbul'dur. Ama İstanbul dönemsel değil, yıl boyunca turizme açıktır.

3. İnşaat:

Büyük projeler, büyük şehirler genellikle inşaata bağlı dönemsel göç alır.

4. Eğitim:

Türkiye'de en fazla dönemsel hareketliliğe sebep olan sektör eğitimdir. Milyonlarca genç, dönemsel olarak eğitim için yer değiştirir.

5. Yaylacılık:

Yaylacılık daha çok mevsimsel bir harekettir.

Yaylacılık ülkemizde 3 bölgede yapılır:

a) Karadeniz

b) Akdeniz

c) Doğu Anadolu

a) Renkli yaylaların yüksekliği: Akdeniz'in yaylaları Karadeniz'e göre daha yüksektedir. Bu durumda yerleşme üst sınırı Karadeniz'e göre daha yüksektedir. Çünkü Akdeniz Ekvator'a daha yakındır. (Karadeniz'e göre) Bu enlem ve sıcaklıkla ilgili bir kavramdır.

Doğu Anadolu, Türkiye'deki en yüksek yerleşmenin görüldüğü bölgedir. Çünkü bölge çok yüksektir. Mecburen insanlar çok yükseğe yerleşmiş ve dolayısıyla yaylaları çok yüksektedir.

b) Yaylacılığın Süresinin Uzunluğu: Yaylacılık en uzun süre Akdeniz'de, en kısa süre ise Doğu Anadolu'da yapılmaktadır. Bunun nedeni ise sıcaklıktır.

▶ **Karadeniz ve Doğu Anadolu'da yaylacılık ekonomik bir faaliyettir, bu ifade bu ne anlama gelir?**

- Karadeniz'de ve Doğu Anadolu'da büyükbaş hayvancılık ve arıcılık yapmak için yaylaya çıkılır.
- Akdenizde yaylacılık sıcaktan ve nemden korunmak için yapılır.
- Yayla bir yerleşim birimi ama sürekli bir yerleşim birimi değildir. Geçici bir köyaltı yerleşim birimidir.

fuzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

TÜRKİYE'DE YERLEŞME

☆ Köyden küçük yerlere → Köyaltı yerleşimi denir.

1) Köyaltı yerleşimi
2) Köy
3) Kasaba
4) Belde
5) İlçe
6) İl
7) Büyükşehir

} Türkiye'de yerleşme bu hiyerarşide kurulmuştur.

1) Dokusuna Göre Kır Yerleşmeleri:

En etkili faktörler:

- Su → Yerleşmenin dokusunda su çok etkilidir. Karadeniz'de su çok, İç Anadolu'da su azdır.
- Engebelilik
- Malkiyet durumu

Dokusuna Göre kır yerleşmeleri 3'e ayrılır:

a) Toplu

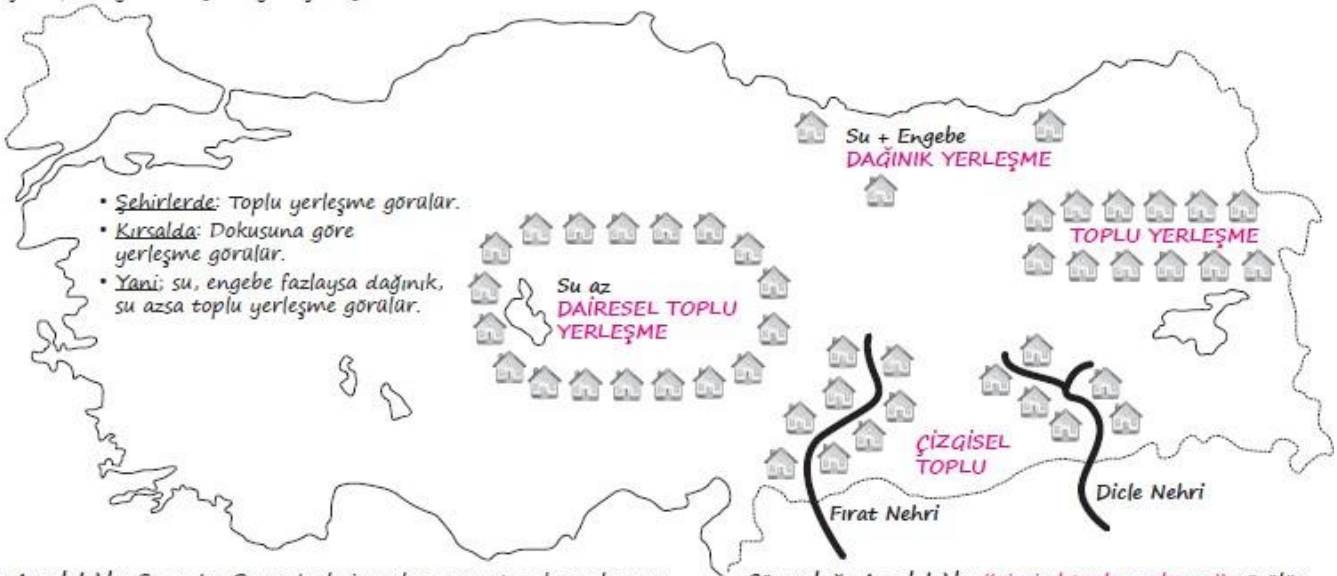
b) Dağınık

c) Gevşek

a) Toplu Yerleşmeler → 1) Dairesel, 2) Çizgisel } olarak 2'ye ayrılır.

Karadeniz'de: su ve engebenin fazla olması dolayısıyla Karadeniz'de yerleşme dağınıktır. Zaten arazi yan yana gelmeye çok müsait değildir. Bu yüzden dağınık yerleşmeler olur. Karadeniz'de (Samsun dışında) her yerde dağınık yerleşme görülür.

Doğu Anadolu'da: Toplu yerleşmeler görülür. Dağlık bir alan olsa da insanlar yerleşmek için tektonik ovaları ve akarsu kenarlarını tercih etmişler.

- Şehirlerde: Toplu yerleşme görülür.
- Kırsalda: Dokusuna göre yerleşme görülür.
- Yani; su, engebe fazlaysa dağınık, su azsa toplu yerleşme görülür.

İç Anadolu'da: Su azdır. Bu nedenle insanlar mevcut su kenarlarının etrafına toplanmıştır. Tıpkı Güneydoğu'daki gibi toplu yerleşmeler görülür. Ama İç Anadolu'da insanlar ya bir gölün etrafında "dairesel toplu yerleşme" şeklinde bulunur ya da artezyen kuyusu etrafında volkanik dağ eteklerine de dairesel - toplu yerleşmeler olur. Mesela Erciyes'in etrafında dairesel yerleşmeler vardır.

Güneydoğu Anadolu'da: "çizgisel toplu yerleşme" görülür. Çünkü yerleşmeler çizgisel olarak Fırat ve Dicle nehirleri boyunca olur.

fuzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

2) Konut Malzemesi ve Konut Şekline Göre Kırsal Konutlar:

Kırsal kesimde malzemeyi ve evin şeklini berleyen en önemli unsur:

- İklim
- Ham madde
- Ekonomik yapı
- Gelenek - Görenek

☆ Karadeniz ve Doğu Anadolu'da evler çatılı olur.
☆ İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da evler damlı olur.

} Bu durum tamamen iklim ile alakalıdır.

- Çok kar ve yağmur yağışı varsa → Su aksın gitsin diye çatı yapılır.
- Kurak bölgelerde de dam yapılır. → Dam sebze - meyve kurutmak, yazlık - kışlık hazırlama ve çok sıcaklarda uyumak için kullanılır.
- Kırsalda konutlarda evin şeklini tamamen iklim şartları belirlemiş olur.

Kırsalda konut malzemesini belirleyen en önemli unsur, **iklim şartlarıdır.**

▶ **Karadeniz'de:**

Topraktan ev yapılmaz. Doğal doku malzemesi olan ahşap evler yapılır. Ama Karadeniz'de 1-1.5 metre taş sonra ahşap olan evler var. Bu evlere "hımış" denir.

▶ **İç Anadolu'da:**

İç Anadolu'da kerpiç evler varken Nevşehir - Kayseri dolayları volkanik arazi olduğu için taş evler görülür. Nevşehir ve Kayseri'de bazalttan yapılmış evler vardır.

▶ **Güneydoğu Anadolu'da:**

Kerpiç ve toprak evler görülür. Mardin'de de taş evler görülür. (Harran'da arı kovanı şeklindeki toprak evlere "tonoz" denir.)

▶ **Doğu Anadolu'da:**

Taş evler görülür. Tamamen volkanik arazi etkili olmuştur.

▶ **Akdeniz'de:** Taş evler vardır.

▶ **Ege'de ve Marmara'da:** Betonarme evler vardır.

Doğu Anadolu ve Akdeniz'de de taş kullanılıyor ama Doğu Anadolunun evleri ve yapıları daha dayanıklıdır. Doğu Anadolu'nun evleri ve yapıları neden daha dayanıklıdır?

Farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Cevap:

- Litolojik farklılıktan yani kayaç farkından dolayı Doğu Anadolu'nun evleri ve yapıları daha dayanıklıdır.
- Doğu Anadolu'da Van Gölü civarı volkanik araziden Akdeniz ise karstik araziden oluşur. Karstik arazi dayanıklı değil, volkanik arazi daha dayanıklıdır.

Karadeniz'de son yıllarda ahşap evlerin yerini betonarme yapılar almaya başlamıştır. Bu durumun nedeni ulaşımın gelişmesidir. Ulaşım geliştikçe iklim ve ham maddeye olan bağımlılık azalır.

3) Süresine Göre Köyaltı Yerleşmeleri:

☆ Köyaltı yerleşmelerinin Genel Özellikleri

- Az nüfusludur.
- Konut azdır.
- Yüksek katlı değil, alçak katlı yapılar mevcuttur.
- Yatay gelişir.
- İdari fonksiyonları yoktur. Köye bağlıdırlar.
- Tarım, hayvancılık, balıkçılık gibi faaliyetlerle uğraşırlar.
- İş bölümü belirgin değildir.

☆ Süresine Göre Köyaltı Yerleşmeleri 2'ye Ayrılır:

1) Sürekli Yerleşmeler

2) Geçici Yerleşmeler

1) Sürekli Yerleşmeler:

- Mahalle
- Divan
- Mezra
- Çiftlik

2) Geçici Yerleşmeler:

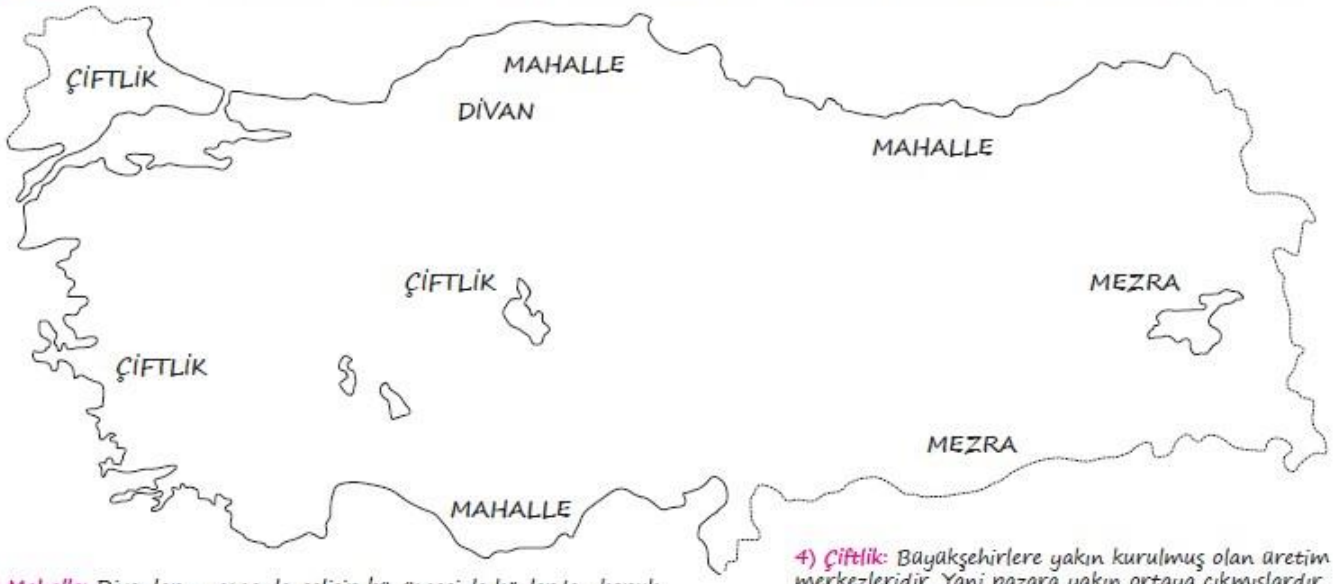
- Kom
- Oba
- Dam - Ağıl
- Yayla
- Güzle
- Dalyan

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

1. SÜREKLİ YERLEŞMELER

1) **Mezra:** Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da 9-10 ev ve ağıllardan oluşan aynı zamanda tarım faaliyetlerinin de yapıldığı sürekli yerleşim birimidir. İç Anadolu ve Karadeniz'in bazı yerlerinde de mezra var. Mezralar tarım ve hayvancılıkla uğraşan köyaltı yerleşmelerdir.

2) **Divan:** Karadeniz'de engebe veya sosyal anlaşmazlıklar nedeniyle köylerden kopuk birkaç evden sürekli yerleşim birimlerine denir.

3) **Mahalle:** Divanların zamanla gelişip bayamesiyle köylerden kopuk ancak idari olarak köye bağlı ortaya çıkmış sürekli yerleşim birimleridir. Tarım, ormancılık, hayvancılık gibi faaliyetlerin yapıldığı bu yerleşmeler Karadeniz ve Akdeniz'de görülür.

4) **Çiftlik:** Büyükşehirlere yakın kurulmuş olan üretim merkezleridir. Yani pazara yakın ortaya çıkmışlardır. Trakya (Ergene), Ege Bölgesi, İç Anadolu, Akdeniz Bölgesi'nde vardır.

2. GEÇİCİ YERLEŞMELER

1) **Kom:** Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da 1 ev 1 ağıldan oluşan yalnızca hayvancılık amacıyla korulmuş geçici yerlemşelerdir.

2) **Oba:** Özellikle Akdeniz'de sonra Karadeniz'de göçebe hayvancılık amacıyla kurulmuş çadır yerleşmeleridir. Yörüklerin yaşam tarzıdır.

3) **Dam - Ağıl:** Çıkış yeri Ege adaları olan ve Ege'de yaygın bir şekilde bulunan 1 ev, 1 ağıl ve küçük çaplı tarım faaliyetleri yapılan yerdir. Koma çok benzer ama köyün dışında, biraz daha düzgün bir ev ve bir bahçesi olur. Bir de hayvanların kaldığı ağıl ya da ahır vardır. Evin yanında **üstü kapalı alana "dam" denir. Evin yanında küçükbaşların durduğu üstü açık alana "ağıl" denir. Komda sadece** hayvancılık yapılır. Ege ve Göller yöresinin komdan farkı, tarımın da yapılmasıdır.

4) **Yayla:** Geçici yerleşim yerleridir.
Karadeniz - Doğu Anadolu ve Akdeniz'de yaylacılık vardır.

5) **Güzle:** Ova - yayla arası konaklanılan geçici yerleşim birimine "güzle" denir. İlkbahar - sonbahar olarak yılda 2 kere kullanılır. Eskiden ovadan yaylaya çıkarken uzun yolculuk yapılırdı.

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

6) **Dalyan:** Ege'de balıkçılık amacıyla kurulmuş geçici yerleşim birimlerine verilen addır.

Akdeniz ve Karadeniz'de var ama en fazla Ege'de bulunur.

Serender: Karadeniz'de evlerin yanına yapılan yerden yüksekte bulunan ambar - zahirelik - kilerdir. Mısır, fındık gibi ürünleri saklamak için yapılır. Yerleşim birimi değildir.

Karadeniz'de dağların kıyıya yakın ve paralel oluşu nedeniyle kent merkezleri büyüyemiyor. Bu yüzden Karadeniz'in kırsal nüfus oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir.

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ

- Türkiye'de 30 Büyükşehir belediyesi vardır.
- En büyüğü → İstanbul'dur.
- En son büyükşehir olan ilimiz → Ordu'dur.

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

TÜRKİYE'DE TARIM

▶ Ekstantif:

Tarımda eski ve ilkel yöntemler anlamına gelir.

- İlkeldir.
- Verimi düşükdür.
- Üretimde dalgalanma vardır.
- İklime bağlıdır.

▶ İnstantif:

Tarımda modern yöntemler uygulanır. Türkiye'de genel olarak instantif tarım uygulanır. Ama bazı bölgelerde mecburen ekstantif tarım yapılır.

- Moderndir.
- Verimi yüksektir.
- Üretimde dalgalanma azdır.
- İklime bağlılık azdır.

▶ Doğu Karadeniz'de ekstantif tarım uygulanır. Çünkü: arazide engebe söz konusudur ve bu nedenle makina kullanımında ciddi problemler yaşanır.

▶ **Nadas:** Araziyi boş bırakmak anlamına gelir. Daha çok kurak bölgelerde uygulanır.

Nadas → En çok → İç Anadolu'da olur.
Nadas → En az → Karadeniz'de olur.

▶ **Nöbetleşe Ekim:** Nadasın alternatifidir. Ürün değiştirecek ekim yapmaktır.

▶ **Seracılık:** Mevsimi dışında ürün yetiştirmektir. Kış ılıklığı ister. Akdeniz iklim bölgelerinde ve Batı Karadeniz'de görülür. (Zonguldak - Bartın - Karabük)

▶ **Suda Tarım:** Topraksız tarım demektir. Geleneksel domates, sebzeler, çiçekler ve ilaç bitkileri yetiştirilir. Daha çabuk ve daha verimlidir. Kış ılıklığı ister. Türkiye'de Antalya - Mersin - Denizli - İzmir gibi illerde ve son zamalarda Karadeniz'de de yapılıyor. (Giresun, Trabzon)

▶ **Devlet Desteği - Alımı:** 2019 yılında Tarım Bakanlığı tarafından stratejik ürün kavramı geliştirilmiştir. Stratejik ürünler: yağ bitkileri, ihracata konu olan ürünler, hububat ve baklagillerdir. Örneğin; Fındık, çay, kayısı - incir, mısır, ayçiçeği, kanola gibi...

▶ Aşağıdaki ürünlerde devlet kontrolü vardır.

- Tütün → Devlet sadece fiyatını ve kalitesini kontrol eder.
- Pirinç → Sıtma hastalığı ve bataklık nedeniyle kontrol edilir.
- Kenevir, Haşhaş } İlaç ham maddesidir.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

YAĞ BİTKİLERİ
- Ayçiçeği
- Mısır
- Pamuk
- Soya
- Zeytin
- Susam
- Kanola (kolza)
- Aspir
- Fındık, gal

TAHILLAR
- Buğday
- Arpa
- Yulaf
- Çavdar
- Mısır
- Pirinç

BAKLAGİLLER
- Nohut
- Fasulye
- Yeşil-Kırmızı Mercimek

Sulama isteyenler
- Mısır
- Pirinç
- Şeker pancarı
- Ayçiçeği
- Pamuk
- Soya

Kış ılıklığı isteyenler
- Zeytin
- Turunçgil
- Kayısı
- İncir
- Seracılık

} Genel olarak ağaçlar ve ağaç bitkileri kış ılıklığı Tarladakiler Sulama ister.

İlaç bitkileri:
İlaç (Haşhaş - Anason - Lavanta - Rezene - Keten - Kenevir)

- Mısır
- Soya
- Pirinç (Çeltik)
- Şeker pancarı
- Ayçiçeği
- Pamuk

} Sulama ister

- Zeytin
- Turunçgil
- Fındık
- Kayısı
- İncir
- Seracılık
- Çay

} Kış ılıklığı

Baklagiller
- Nohut
- Y. Mercimek
- K. Mercimek
- Fasulye

Sanayi Ürünleri

Bozulabilir
- Ayçiçeği
- Şeker P.

} Hayvan yemi
- Çay
- Tütün
- Pamuk
- Zeytin
- Haşhaş
- Kenevir
- Keten
- Gal
- Defne
- Kanola (Kolza)
- Aspir
- Elma
- Üzüm
- Anason

- Üzüm
- Elma

} Her yerde

- Fındık
- Kayısı
- İncir
- Kiraz
- Ayva

} Dünya üretiminde 1. olduğumuz ürünler

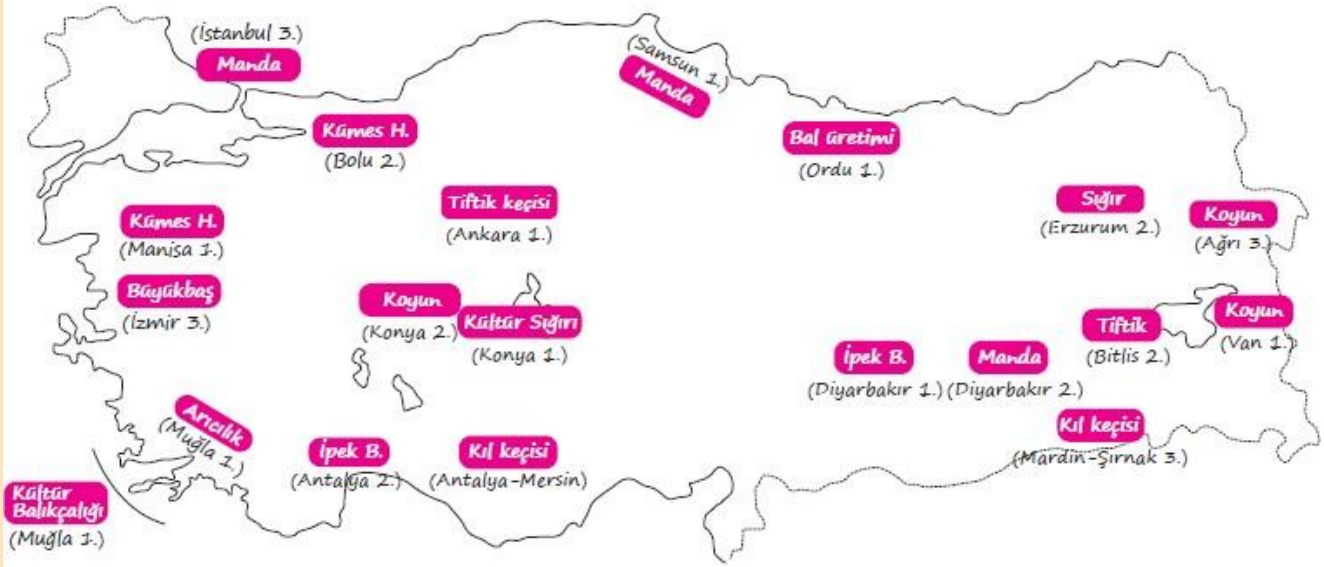
farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Türkiye'nin Tarım Ürünleri

▶ Mısır ve pirinç, tüketimin çok olması nedeniyle ithal edilir.

TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK

Hayvan Sayısı	Hayvan Verimi
Koyun	Sığır
Sığır	Koyun
Kıl keçisi	Kıl keçisi
Tiftik keçisi	Tiftik keçisi
Manda	Manda

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

1. Büyükbaş Hayvancılık

- Ahır – Besi Hayvancılığı
  - Moderndir.
  - Nüfusun yoğun olduğu alanlara yakın yerlerde kapalı ortamlarda yapılan hayvancılık faaliyetidir.
  - Verim yüksektir.
  - İklime bağlılık az. Üretimde dalgalanma azdır.
  - Şekerpancarı, mısır ve ayçiçeğinin olduğu yerlerde gelişir.
  - Marmara ve Ege'de nüfusun ihtiyacını karşılamak için büyük şehirlere yakın yerlerde büyükbaş hayvancılık görülür.
- Mera – Otlak Hayvancılığı
  - İlkel yöntemdir.
  - Açık alanlarda yapılır.
  - İklime bağlılık fazladır.
  - Üretimde dalgalanma fazladır.
  - Verim düşüktür.
  - Doğu Karadeniz'de ve Doğu Anadolu'da mera – otlak hayvancılığı vardır. (Erzurum-Kars)

2. Küçükbaş Hayvancılık

Merinos, sakız, dağlıç, kıvırcık, karaman ülkemizdeki koyun türleridir.

- Koyun: Bozkır ve düz arazi ister.
  - Sayıca en çok beslenen hayvandır.
- Kıl keçisi engebeli arazilerde maki ile beslenir.
  - Ormanlara zarar verdiği için devlet kontrolü altında desteklenmez.
  - Süta için yetiştirilir.
- Tiftik Keçisi: "Ankara keçisi" olarak bilinir.
  - Dokumacılıkta önemlidir.
  - Yün elde edilir.

3. Kümes Hayvancılığı

- Büyük şehirlerin çevresinde yapılır.
- Nüfus yoğunluğunun fazla olduğu yerlerde görülür.
- Üretim iklimden etkilenmez.
- Pazar, nüfus, tüketim ile ilgilidir.
- Manisa, Bolu ilk sıralardadır.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

4. Arıcılık

- Dünyada bal üretimde Çin 1. iken ülkemiz 2.dir.
- Bitki çeşitliliği etkilidir.
- İklimsel değişimlerden en fazla etkilenen hayvancılıktır.
- Rize → Anzer balı
- Muğla → Çam balı
- Hakkâri - Kars → Çiçek balı
- Artvin → Akasya balı
- Doğu Karadeniz → Ormangülü balı (Delibal)
- Bal üretiminde verim yüksektir. Nedeni gezici göçebe arıcılıktır → Göçebe arıcılığın sebebi iklim ve bitki örtüsüdür.
- Bal üretiminde ordu 1. sıradadır. (Çiçek çeşitliliği fazla olduğu için.)

5. İpek Böcekçiliği

- Doğal ipek böcekçiliğinde dut ağacına ihtiyaç vardır.
- Yaş ipek kozası doğal ipek kozası üretiminde 1. Diyarbakır'dır.

Diyarbakır
Antalya
Sakarya
Bilecik
Eskişehir
Ankara
Bursa

- Ama suni ipek sanayisinde Bursa 1. dir.
- İpek; dokuma sanayisinde, tıpta ameliyat ipleri yapımında kullanılır.

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Meracılık: İklime ve bitkiye bağlıdır. Et - süt verimi daha düşüktür.
Ahır - Besi: İklime bağımlılık azdır. Et - süt verimi daha yüksektir.

Balıkçılık en fazla Karadeniz'dedir.
- Balık fazla → Daha serin, Daha az tuzlu, Daha fazla oksijen, Daha fazla beslenme
- Diğer ekonomik faaliyetler gelişmemiştir.

3 Manda
Koyun
Kümes
1. Manda-koyun
1. Ordu-Bal → Çiçek çeşitliliği
Arıcılık
2. Sığır Arıcılık
1. Kaz
Merinos
1. Kümes-Manisa
Merinos İpek sanayi (Bursa)
1. Merinos Ankara Tiftik keçisi
Dağlıç Sakız
1. Hindi
Koyun
3. Sığır
Koyun
Kültür sığırı Konya 1.
Koyun
Tatlı Su Balıkçılığı
Koyun Van 1.
Tiftik keçisi Bitlis
İpek B. Diyarbakır
Konya
Kıl keçisi
Arıcılık
1. Kovan-Arıcılık
Kıl keçisi-ipek
1. Kıl keçisi-Mersin
1. At
Kültür Balıkçılığı

Hayvancılığı geliştirmek için:
- Erken kesim önlemeli.
- Soy ıslahı (ırk ıslahı) yapılmalı.
- Suni yem üretimi arttırılmalıdır.
- Ahır-besi hayvancılığı geliştirilmelidir.
- ★ Teşvik hibe yapılmalı - Hayvancılığa kredi sağlanmalıdır.

Sayı: Koyun, Sığır, Kıl k., Tiftik k., Manda
Verim: Sığır, Koyun, Kıl k., Tiftik k., Manda

Balıkçılık en az Akdeniz'dedir.
- Diğer ekonomik faaliyet gelişmiştir.
- Balık miktarı azdır.
- Daha sıcak
- Daha tuzlu
- Daha az oksijen
- Daha az beslenme

Akdeniz'de çeşitlilik fazla
- Süveyş Kanalı çeşitliliği arttırmıştır.
- Küresel iklim değişikliği Son yıllarda çeşitliliğin artmasında etkili olmuştur.

BALIKÇILIK

Türkiye'de en fazla Karadeniz'de yapılır. Diğer denizlere göre Karadeniz'de balık fazla, diğer ekonomik faaliyetler zayıftır.
Neden Karadeniz'de balık daha fazladır?
1) Daha serin - soğuk deniz (Enlem)
2) Daha az tuzlu
3) Daha az tuzlu olduğundan daha fazla oksijen vardır.
4) Daha fazla oksijen olduğu için balıklar daha fazla besleniyor.

Akdeniz'de balıkçılık az çünkü:
1. Başka iş alanları da vardır. Turizm, ticaret, sanayi gelişmiş.
2. Daha sıcak, daha tuzlu ve daha az oksijen olunca balıkda beslenemeyip azalıyor. Bu özellikler enlem etkisiyle, Ekvator'a yakın olduğu için mevcuttur.

Balıkçılık En fazla Karadeniz'de

İstanbul ve Çanakkale boğazlarında geçim tarzı balıkçılıktır.
Türkiye'de önemli bir faaliyettir ve su ürünlerini ihraç etmemizi sağlayan kültür balıkçılığında Muğla 1. sıradadır. (Balık çiftliği kurmaya elverişli olduğu için 1. sıradadır.)

Neden Muğla Kültür balıkçığında birinci sırada? Girintili çıkıntılı doğal liman-koy ve körfezlerinin olması ve akıntıların az kıta sahanlığı geniş olmasından dolayı.

NOT: Balıkçılığın en önemli sorunları:
1) Tüketim azlığı
2) Balıkçılık, iklimden etkilenir. Havalar soğumadığı için balıklar güneye gelemez.

Van, tatlı su balıkçılığında il olarak 1. sıradadır. ★

Tatlı su balıkçılığında Beyşehir - Eğirdir 1. dir.

Muğla, Kültür Balıkçılığı'nda 1. ★

Balıkçılık En az Akdeniz'de

Akdeniz'de balık miktarı az ama balık çeşidi fazladır.
Çeşitliliğin nedeni: Süveyş Kanalı'nın açılması Akdeniz'i Kızıldeniz ve Hint okyanusuyla bağlantılı hâle getirdi ve 19. ve 20. yy itibariyle buralardan balık gelmeye başladı.
Ama son yıllarda çeşitliliğin nedeni küresel iklim değişikliğidir. 21. yy'dan itibaren sular ısınmaya başladı ve çeşitli canlılar Akdeniz'e geçmeye başladı.

Tatlı Su Balıkçılığı: Doğu Anadolu'da il bazında 1. sırada Van vardır.
Göl olarak → 1. sırada Beyşehir - Eğirdir vardır.

Gemi teknolojisi ilerlediği için Türkiye'de açık deniz balıkçılığı yapılır. Uluslararası sularda avlanabiliyoruz.
Gelibolu Tersanesi'nde → Avrupanın en önemli ve teknolojik gemileri yapılır.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

TÜRKİYE'DE MADENCİLİK

Türkiye'de madenler çeşitlidir. Bunun sebebi jeolojik çeşitliliktir. (Bütün jeolojik zamanları yaşamıştır.)

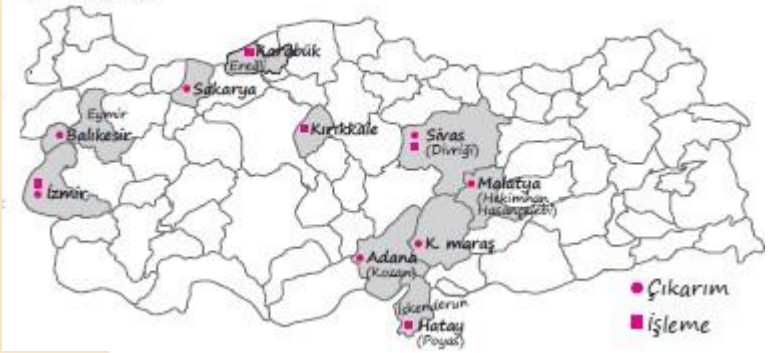
Madenlerin işletilebilmesi için;

- Rezervi fazla olmalı (miktarı)
- Tenörü yüksek olmalı (kaliteli)
- Ulaşılabilir olmalı (yüzeye yakın)
- Kullanım alanı olmalı
- İş gücü
- Teknoloji
- Ulaşım
- İşletme maliyeti ☆

▶ Maden bakımından en zengin bölgemiz:

- Doğu Anadolu → Yukarı Fırat → Elazığ
  - Tunceli
  - Erzincan
  - Elazığ
  - Malatya
  - Bingöl
- Madensel ürünlerin ihracattaki payı yalnızca %2'dir.

1. DEMİR

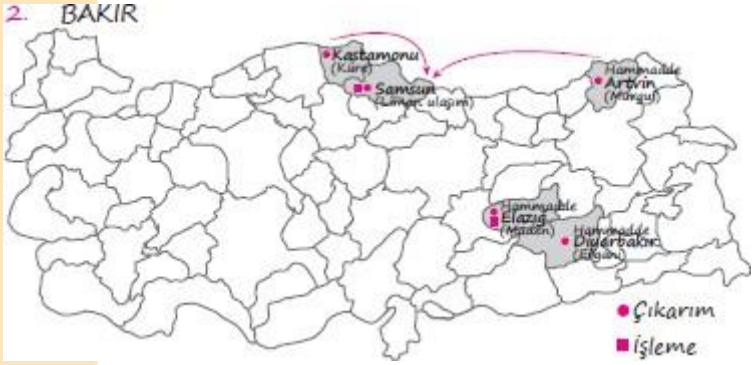
▶ Demir – Çelik sanayi, silah, inşaat, yol, köprü ...

Çıkarıldığı Yerler	İşlendiği Yerler	
• Sivas → Divriği	• Zonguldak → Ereğli	Enerji kaynağına yakınlık (Taş kömürü)
• Malatya → Hekimhan, Hasan Çelebi	• Karabük	
• İzmir → Torbalı	• İskenderun → Ulaşım (liman) • Kırıkkale • Sivas	

▶ Demir – Çelik fabrikaları su kaynağına yakın yerlerde kurulur !

Farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

2. BAKIR

- Elektrik ve elektronik sanayisinde kullanılır. (iletkenlik +)

Çıkarıldığı Yerler

- Kastamonu → Küre
- Artvin → Murgul
- Rize → Çayeli
- Elazığ → Maden
- Diyarbakır → Ergani

İşlendiği Yerler

- Samsun
- Elazığ (Maden)

3. KROM

- İhracatında 5. sıradayız.
- Krom, çeliğe sertlik verir. Gemi, uçak sanayi, tren vagonlarında kullanılır. Paslanmaya karşı korur.

Çıkarıldığı Yerler

- Bursa (Orhaneli)
- Adana (Pozantı)
- Denizli (Tavas)
- Elazığ (Guleman)
- Muğla (Fethiye-Köyceğiz)
- Kayseri (Pınarbaşı)
- Bayburt (Kop Dağı)

İşlendiği Yerler

- Elazığ Ferrokrom
- Antalya Ferrokrom (Ulaşım)

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

4. BOR İhrac hammadde olarak 1. yiz

- Dünya'da 1. sıradayız. (%70)
- Borcam, temizlik maddesi, porselen, ilaç, boya , çimento, gübre, roket yakıtı gibi yerlerde kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler	İşlendiği Yerler
• Balıkesir (Bigadiç-Susurluk)	• Balıkesir (Bandırma)
• Eskişehir (Seyitgazi)	• Eskişehir (Kırka)
• Bursa (M. Kemal Paşa)	
• Kütahya (Emet)	

5. ALÜMİNYUM (Boksit)

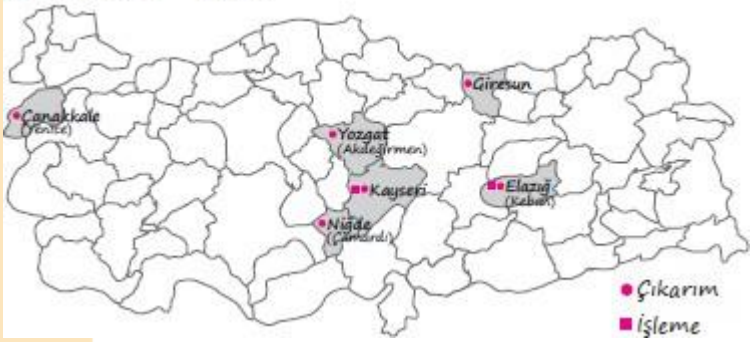

- Mutfak eşyası, uçak sanayi, otomotiv sanayi, uzay (hafif) sanayisinde kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler	İşlendiği Yerler
• Antalya (Akseki)	• Konya (Seydişehir)
• Konya (Seydişehir)	
• Muğla (Milas)	

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

6. KURŞUN – ÇİNKO

- Genellikle bir arada bulunurlar.
- Kimya, elektrik (akü, kaplama ...) alanlarında kullanılır.

- Elazığ (Keban)'da ⟶ işlenir !
- Kayseri (Yahyalı)
- Yozgat (Akdağ madeni)
- Rize (Çayeli)
- Giresun (Tirebolu)

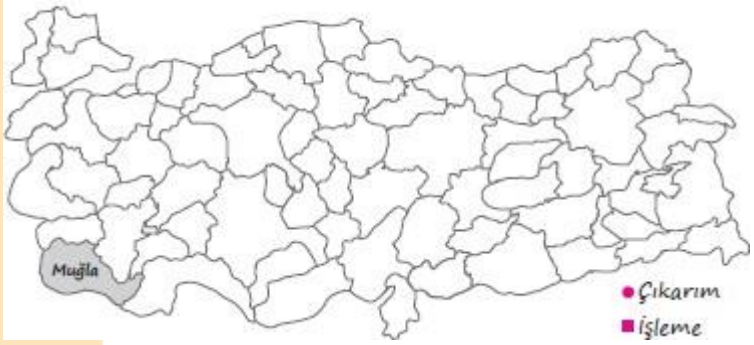
7. TUZ

- Deniz tuzu: İzmir (Çamaltı tuzlası)
- Göl tuzu: Tuz Gölü
- Kaya tuzu: Kars (Kağızman)
  Iğdır
  Çankırı
  Kırşehir
  Erzurum
  Nevşehir
  Yozgat

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

8. KÜKÜRT

- Gübre, kimya, boya sanayisi, sülfürik asit, bağların ilaçlanmasında kullanılır. Tarım ürünlerinin kurutulması ve sarartılmasında kullanılır.
- Isparta (Keçiborlu) → kapandı. (1996): Ek kükürt rezervi yoktu, Şuan kükürt petrol artıklarından karşılanır. (İzmir - Aliağa)

9. LÜLE TAŞI (Beyaz) - OLTU TAŞI → Sadece Erzurum (Siyah)

10. VOLFRAM (TUNGSTEN)

- Demir yolu, iş makineleri yapımında kullanılır.
- Isıya dayanıklı, uzay sanayisinde ve ampul yapımında kullanılır. Çok sert olduğu için sanayi çeliği olarak kullanılır.
- Bursa (Uludağ) → kapatıldı.

Farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

1.1. FELDSPAT

- Seramik, cam fayans, kaynak ve boya sanayinde kullanılır.
  - Kütahya (Simav)
  - Manisa
  - Muğla (Milas)
  - Aydın (Çine)
- Feldspat, çıkarıldığı yerde işlenir.

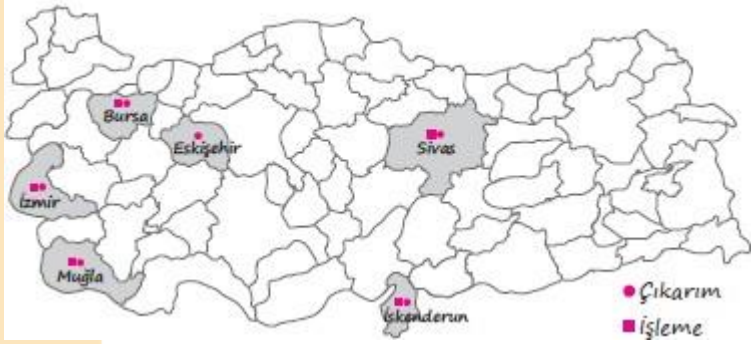
1.2. MANGANEZ

- Çelik üretiminde kullanılır.
  - Zonguldak (Ereğli) → Çıkarım ve işleme yapılır.
  - Adana (Ceyhan)
  - Artvin (Borçka)
  - Denizli

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

13. ASBEST

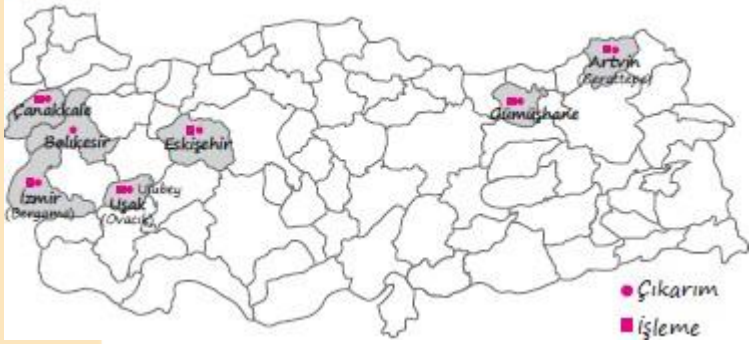

- Bursa, İzmir, Muğla, Sivas, Eskişehir'de çıkarımı yapılır ve işlenir.

Asbest (Amyant) → Kanserojendir. → Çatı izolasyonunda, itfaiyeci elbisesinde ve fren balatasında kullanılır.

Asbest (Amyant) → Yanmaz → Çatı izolasyonunda, itfaiyeci elbisesinde ve fren balatasında kullanılır.

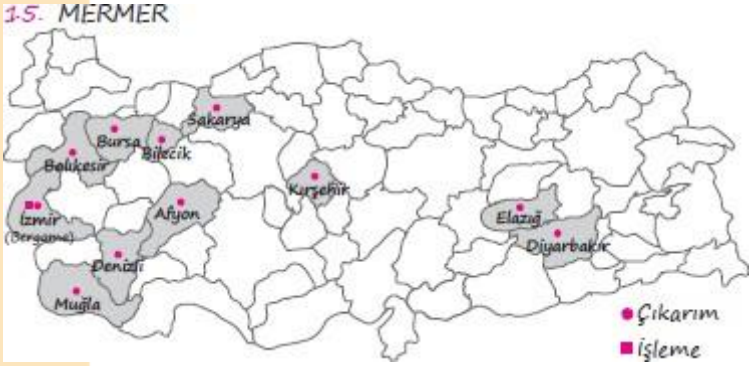
14. ALTIN

- İzmir (Bergama – Ovacık) ilk altın madenidir. (2001)
- Gümüşhane (Mastra Dağı)
- Artvin (Cerattepe) (2017)

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

1.5. MERMER

- İhraç ettiğimiz bir madendir.

Çıkarıldığı Yerler ⟶ Marmara ve Ege

- Afyon
- Marmara Adası
- Bursa
- Bilecik

1.6. TRONA (Soda Külü)

- ABD 1. sırada ülkemiz 2. sıradadır.
- Cam sanayisinde, deterjanda, kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler

Ankara (Sincan, Kahraman Kazan, Beypazarı)

- Yeterli rezerv var. Ama değerlendiremiyoruz.

1.7. PERLİT (İnci Taşı)

- Çıkarımında Dünya 3. yüz.
- Volkanik bir taştır. Nemi muhafaza eder. Toprağı havalandırır.
- Isı ve ses yalıtımında kullanılır. (İnşaat Sektörü)
- Doğu Anadolu'da "priket" denilen yapı malzemesinde kullanılır.
  - Perlit İzmir, Ankara, Erzurum ve Van'da çıkarılır.

1.8. CIVA

- Doğada sıvı hâlde bulunur. Termometrede, aynaların sırlanmasında, altın ve gümüş işlemesinde ve elektronik cihazlarda kullanılır.
  - İzmir (Karaburun) (Ödemiş)
  - Konya (Sarayönü)
  - Niğde
  - Uşak
- Günümüzde uluslararası anlaşmalarla sanayi ürünlerinde cıva üretimi yasaklandığı için dünya pazarında cıvanın pek bir önemi kalmamıştır.

Farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

19. BARİT

- İhraç edilir.
- Petrol aramalarında sondaj kuyularının açılmasında faydalanılır. (Yoğunluk artırıcı katkı maddesidir.)
- Suda erimez boya, deri, kumaş buji sanayisinde kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler

- Antalya → (Alanya) / (Gazipaşa)
- Kahramanmaraş (Elbistan)
- Eskişehir
- Muş

İşlendiği Yerler

- Antalya

20. FOSFAT

- İthal edilir.
- Gübre, çimento, seramik, petrokimya alanlarında kullanılır.

Çıkarıldığı Yerler

- Mardin (Mazıdağı) (İşlenir !) → Üretim durdurulmuştur.
- Adıyaman
- Bingöl
- Bitlis

Fabrikalar

- Mersin
- Antalya
- İzmit
- İzmir

21. ANTİMON

- Kurşunu sertleştirmek için kullanılır
- Akü, cam, matbaacılık, sağlık sektörü, kibrit, maytap ve metal sanayisinde kullanılır.

- Balıkesir
- Bursa
- Kütahya
- Sivas
- Tokat

22. ZIMPARA TAŞI:

- Zımpara taşı ihracatında birinciyiz.
- İzmir, Bodrum, Milas, Marmaris'te çıkarılır.
- Elmastan sonra en sert mineraldir.

EGE → Muğla, Aydın, Denizli

İhraç Ettiklerimiz

- Mermer
- Bor
- Feldspat
- Bakır
- Krom
- Barit
- Doğal taşlar

İthal Ettiklerimiz

- Fosfat (Rezervi az bulunduğu için)
- Demir
- Taş kömürü
- Doğal taşlar
- Kükürt

fuzem Eğitim Platformu www.fuzem.com

Asfaltit

- Şırnak'ta (Silopi) bulunur.
- Petrol kökenli katı yakıttır.
  - Asfalt, otomobil lastiği, katı yakıt ve kimyasallarda kullanılır.

Pomza Taşı

- "Sünger taşı ve topuk taşı" olarak da bilinir.
  - İnşaat ve tarım sektöründe kullanılır.
  - Nevşehir, Kaseri ve Van gölü çevresinde bulunur.

Uranyum

- Radyoaktif mineraldir. Nükleer enerjide kullanılır.
  - Yozgat (Sorgun)
  - Manisa (Salihli)

Toryum → "Nükleer Maden"

- Radyoaktif mineraldir. Nükleer enerjide kullanılır.
- Eskişehir (Sivrihisar)

Manyezit

- Tarım, inşaat, ilaç, tıp alanlarında kullanılır.
  - Eskişehir
  - Kütahya
  - Konya
  - Erzincan
  - Bursa

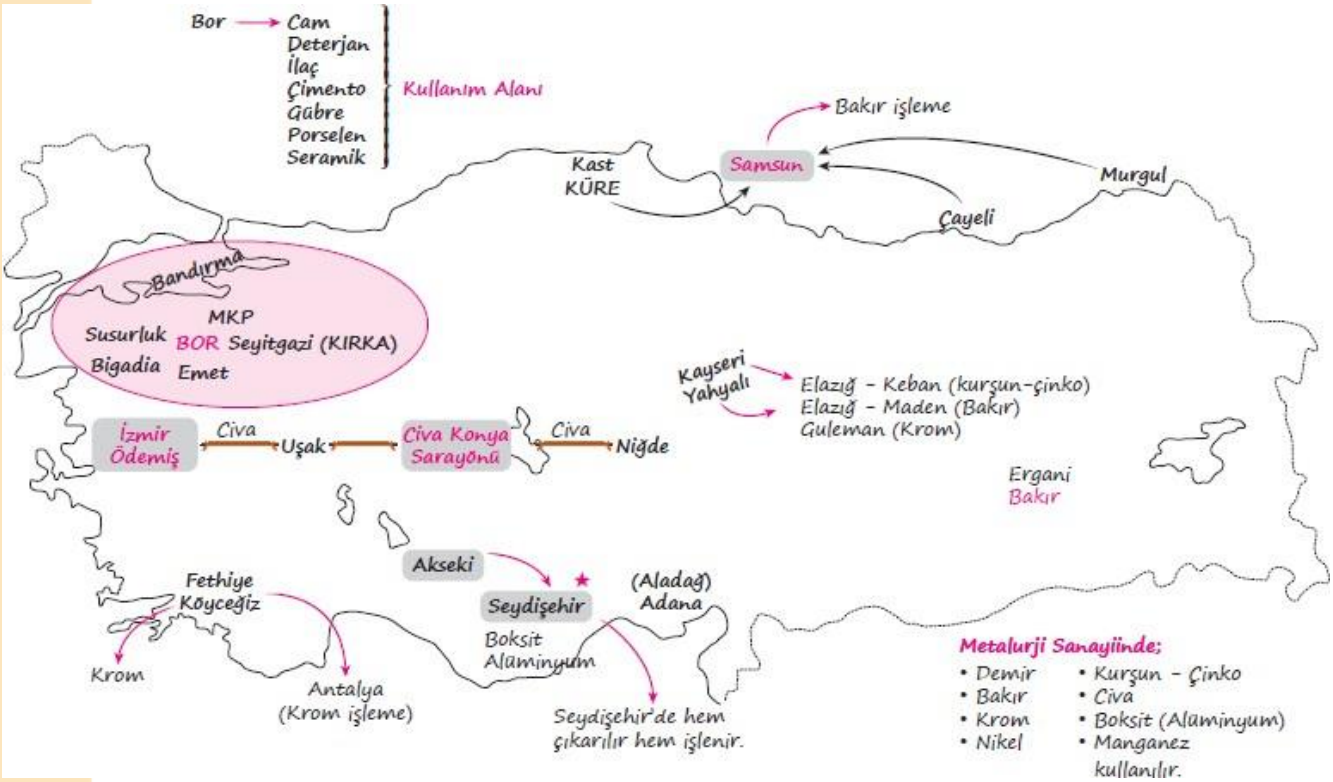
Tuvanen: Başka madenlerle beraber bulunan işlenmemiş madendir.

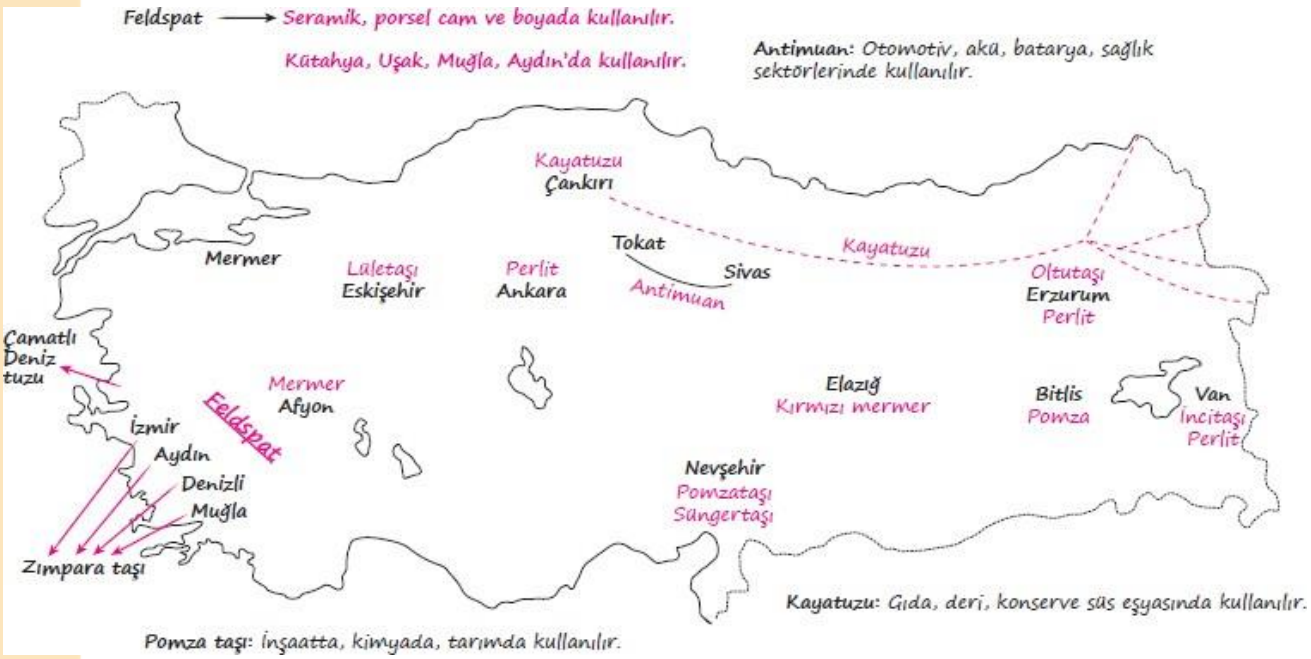
Tenör: Madenlerin içindeki saf metal oranıdır.

Rezerv: Belirli bir alanda bulunan maden miktarı

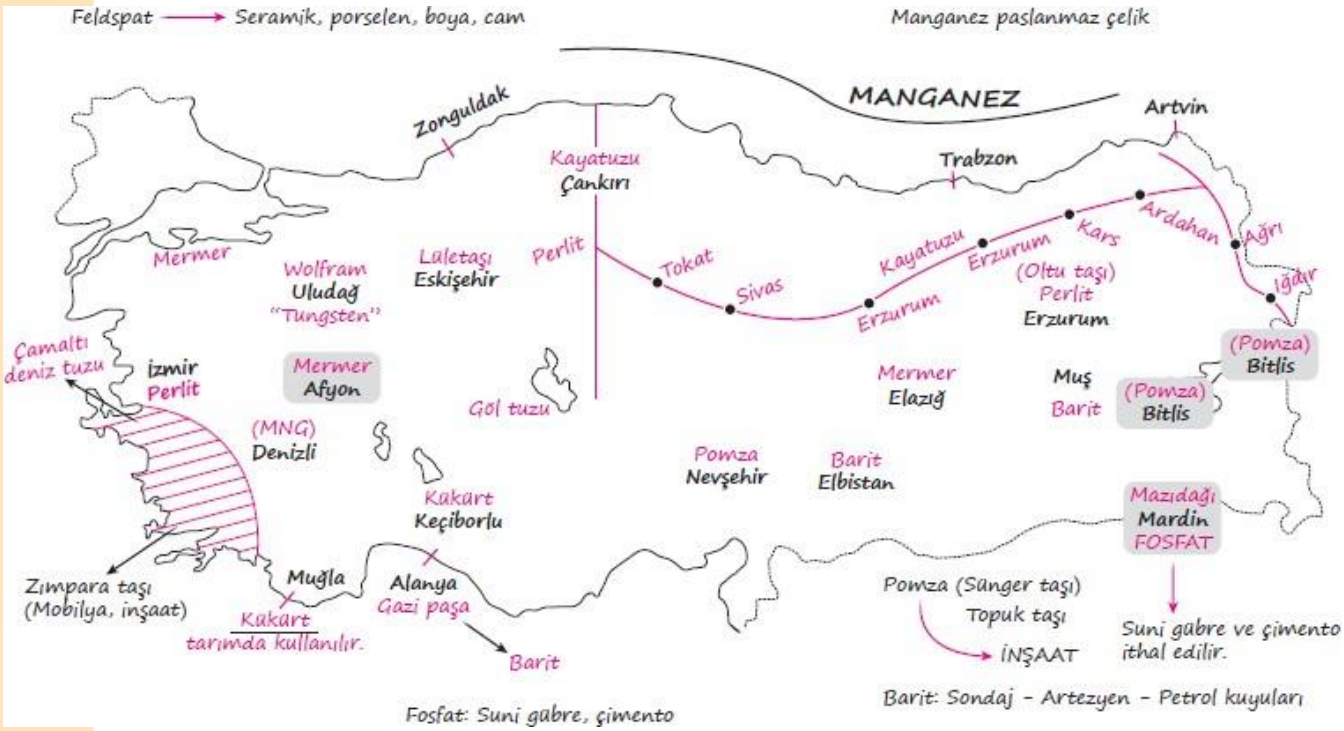
- Maden ihracatımızda ilk sırada Çin vardır.
- Maden ithalatımızda ilk sırada Rusya var. (Taş kömürü)

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

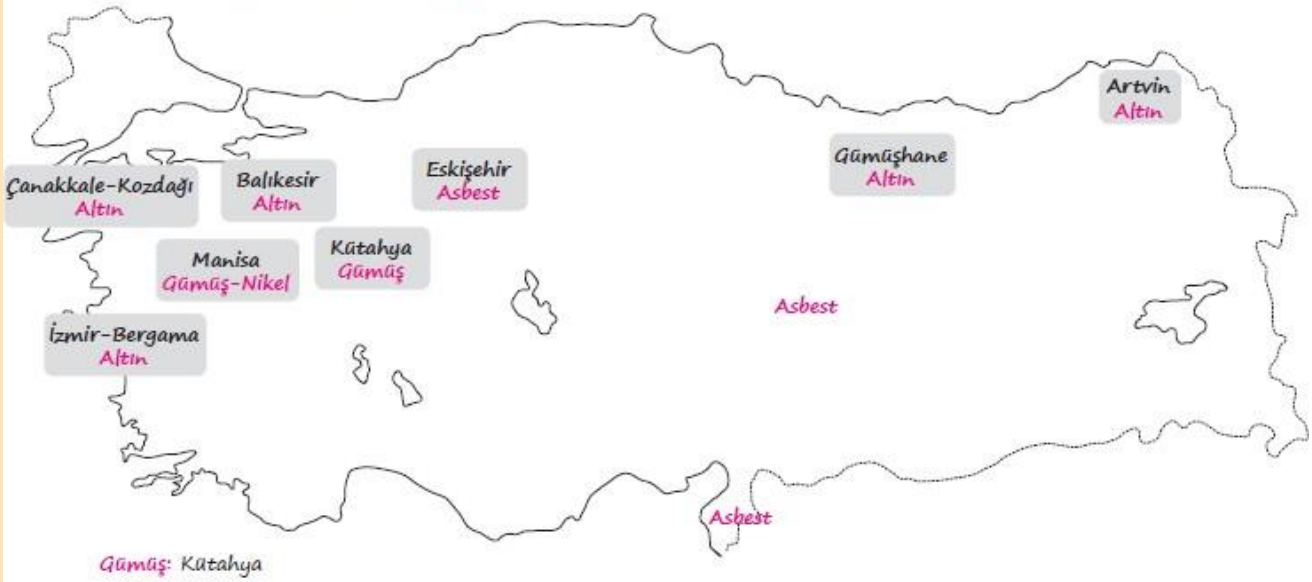

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Altın: İzmir / Bergama
Balıkesir
Gümüşhane
Artvin
Çanakkale / Kazdağı

Antik Yunan Dönemi'nden beri altın madeni çoktur.
Ege'de bulunan antik eserlerde altın buluntu çoktur.

Gümüş: Kütahya
Nikel: Manisa

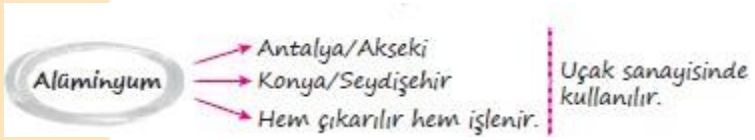
Farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

- **Dolomit:** Türkiye'de rezervi en çok olan madendir. Mucur, saksı ve akvaryumlarda, taş süslemelerde kullanılır.
- **Linyit:** Türkiye'de en yaygın bulunan

Farklı Uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Türkiye'nin Enerji Kaynakları

Yenilenemeyen (Tükenebilir)

Kömür (− → +)
- Turba
- Linyit 3. zaman
- Taş kömürü
- Antresit

Asfaltit
Petrol
Doğal gaz — Havayı kirletmez
Kayagazı — Havayı kirletmez
Radyoaktif mineraller (Uranyum-toryum)
Madenler

Yenilenebilir (Tükenmeyen)

Güneş
Su (Hidro)
Rüzgar
Biokütle
Dalga-akıntı-gel-git

Belirli durumda yenilenebilir
- Sıcak su (Jeotermal)
- Hava
- Bitki
- Toprak

Türkiye'de Kullanılmayan Elektrik Üretim Kaynakları

- Radyoaktif mineral nükleer enerji
- Dalga-akıntı-gelgit
- Kayagazı
- Antresit

Yenilenebilir Kaynaklardaki Sıralamamız

1. Hidroelektrik
2. Rüzgâr
3. Güneş
4. Jeotermal
5. Biyogaz

Türkiye'de Elektrik Üretimindeki Sıralamamız (2020-Nisan)

1. Hidroelektrik	1. Kömür (Taş kömürü ve Linyit toplamı)
2. Taş Kömürü (ithal+yerli)	2. Hidroelektrik
3. Doğal gaz	3. Doğal gaz
4. Linyit	4. Rüzgâr
5. Rüzgâr	5. Güneş
6. Güneş	6. Jeotermal
7. Jeotermal	7. Biyokütle
8. Biyokütle	

2020 Nisan Elektrik enerji üretiminde en çok kullanılan kaynaklar.

1. Hidroelektrik	1. Kömür
2. Taş Kömürü	2. Hidroelektrik
3. Doğal gaz	3. Doğal gaz
4. Linyit	4. Rüzgâr
5. Rüzgâr	5. Güneş

- Santral sayısı en fazla olan **GÜNEŞ**'tir.
- 2018-2019 → En çok artış oranına sahip kaynak Güneş'tir.
- Potansiyel olarak en yaygın enerji kaynağı **BİOKÜTLE**'dir. (Atık - çöp) (Organik atıklar)

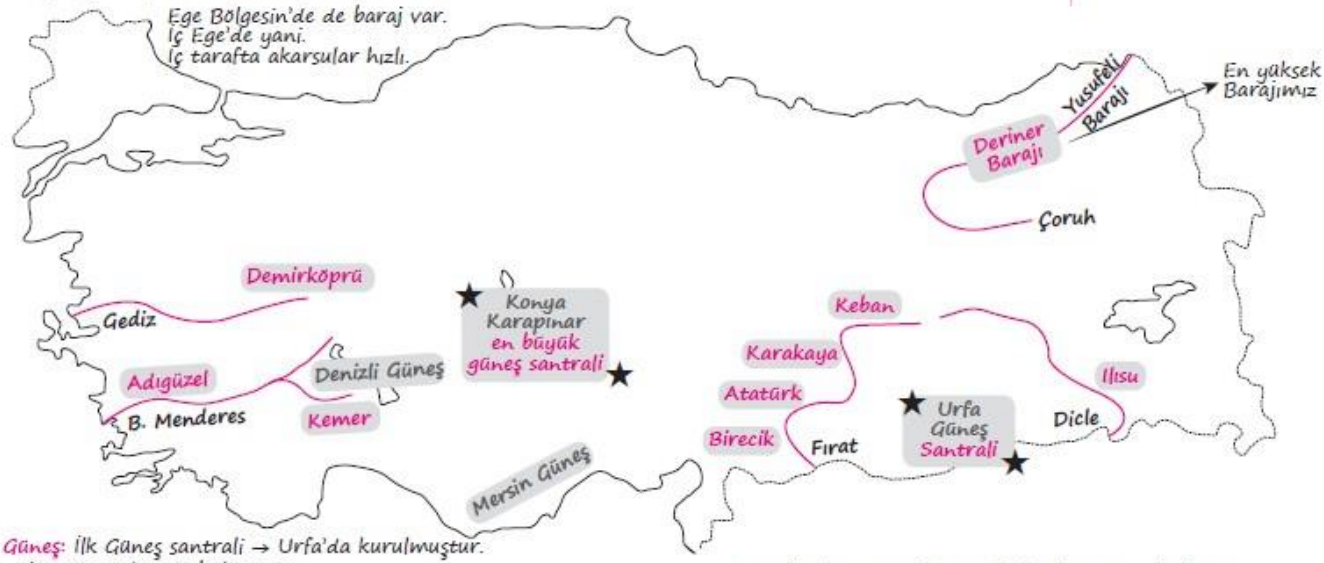
fuzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

2020 verilerine göre elektrik üretiminde en fazla hidroelektrikten faydalanılmıştır. Ancak yerli taş kömürü, ithal taş kömürü ve linyitin kömür başlığında toplanması söz konusu ise elektrik üretiminde en çok kullanılan kaynak kömür olmuştur denebilir.

Yenilenebilir Enerji Kaynakları ☆ Türkiye'de en fazla elektrik üreten enerji kaynağıdır.

1) Hidroelektrik Barajlar
Deriner Barajı → Çoruh Nehri üzerindedir
Atatürk Barajı → Türkiye'nin en çok elektrik üreten barajı
Birecik Barajı → Fırat üzerindedir
Keban Barajı → Fırat üzerinde bulunur
Karakaya → Fırat üzerinde bulunur.
Ilısu (Veysel Eroğlu) → Dicle üzerinde bulunur.
Demirköprü Gediz üzerinde bulunur.
Adıgüzel-Kemer Büyük Menderes üzerindedir.

NOT:
Marmara'da elektrik üreten baraj yoktur !

2) Güneş: İlk Güneş santrali → Urfa'da kurulmuştur.
Denizli veMersin'de de bulunuyor.
Dünya'nın en büyük Güneş santrali → Konya/Karapınar'a yapılıyor.
Konya'ya yapılma nedenleri:
a) Güneşlenme süresi fazla olduğu için
b) Yer şekilleri sade olduğu için
c) Verimsiz arazi olduğu için
gibi nedenlerle en büyük Güneş santrali Konya'ya yapılıyor.

! Türkiye'de santral sayısı fazla olan ve en hızlı artış gösteren güneş

3) Rüzgâr: Türkiye'de ilk rüzgâr santrali İzmir/Alaçatı-Çeşme'ye yapılmıştır.
Türkiye'de rüzgârdan elektrik üretilmesinde Orta Kuşak'ta bulunmamız etkili. Bu nedenle sürekli olan Batı Rüzgârlarına maruz kalırız.
Rüzgâr Ege'ye yayılmıştır:

- Manisa
- Kütahya
- Muğla

İllerinde de var. Ama Ege bölgesi elektriğini en çok yenilenebilir kaynaklardan üretiyor.
• Rüzgâr enerjisi → En çok Ege'de dir.
• Ama Ege bölgesi elektriğini en çok rüzgârdan üretmez. !

İkisi farklı şeydir.

5) Biokütle:
• Türkiye'de potansiyel olarak en yaygın enerji kaynağıdır.
• Çöp - atık - organik atık
• İstanbul ve Ankara başta olmak üzere 81 ilde var.
• Çöpten enerji üretimi

Rüzgâr potansiyeli → Çanakkale'de
En fazla üretim → Balıkesir/Bandırma
★ İstanbulda'da rüzgâr santralleri var.

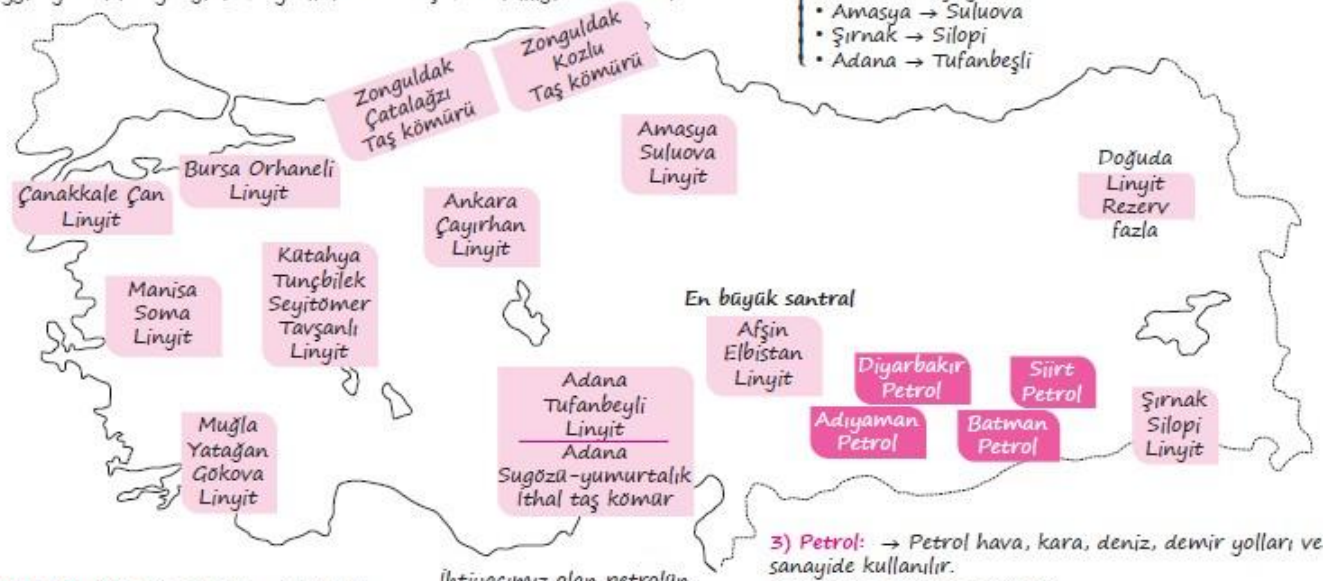
4) Jeotermal: Sıcak su, yeraltı (jeoloji) ile ilgilidir.
• Denizli / Sarayköy
• Aydın / Germencik
• Çanakkale / Yenice jeotermal santrallerin bulunduğu yerlerdir.
Sıcak su ile enerji üretimi Güneş ve rüzgâr gibi iklimden etkilenmez.

fuzem Eğitim Platformu www.fuzem.com

Yenilenemeyen Enerji Kaynakları

1) Linyit: Rezerv olarak en fazla Doğu'da bulunur. En büyük termik santralleri → Afşin ve Elbistan'dadır.
Ama en çok santral → Ege'dedir.
Çünkü Ege'nin linyiti daha kaliteli ve yüzeye daha yakındır. Linyit en yaygın yer altı kaynağıdır ve yerlidir. Ancak çevre kirliliğine neden olur.

LİNYİT
- Kütahya → Tunçbilek-Seyitömer-Tavşanlı
- Manisa → Soma
- Muğla → Yatağan-Gökova
- Çanakkale → Çan
- Bursa → Orhangazi
- Ankara → Çayırhan
- Amasya → Suluova
- Şırnak → Silopi
- Adana → Tufanbeşli

2) Taş Kömürü: Zonguldak → Çatalağzı
Adana → Sugözü ve Yumurtalık
İthal taş kömürü ile enerji üretilir.

İhtiyacımız olan petrolün %7-8'i bizim, gerisi ithaldir. Petrolden elektrik üretsek çok daha fazla ithal etmek gerekir.

3) Petrol: → Petrol hava, kara, deniz, demir yolları ve sanayide kullanılır.
Batman → Raman - Garzan
Siirt
Diyarbakır
Adıyaman → Kahta

LNG: LNG, sıvı doğal gaz anlamına gelir.
LPG, petrolün gaz hâlidir.

▶ Doğal gaz rezervi

2020 yılında Fatih Sondaj gemimiz ile Tuna 1 kuyusunda doğal gaz keşfedilmiştir.

Doğal gaz satralleri
1- Kırklareli - Hamitabat
2- İstanbul - Ambarlı
3- Kocaeli - Dilovası
4- Bursa - Ovaakça
5- İzmir - Aliağa

Nükleer santrallerde yakıt olarak Uranyum ve Toryum kullanılır.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

4) Doğal gaz: Türkiye'de az çıkıyor. %2'si yerli olarak karşılanır. %98'i ithaldir. Yanıcılığı yüksektir. Çevreye daha az zarar verir, çevreyi daha az kirletir.

→ Daha çok elektrik üretir.

- Kırklareli / Hamitabat → Özel bir yerdir. Kırklareli / Hamitabat'ta çıkan doğal gaz enerjiye dönaşür yani orada santral vardır. Hem doğal gaz çıkarılıyor hem de doğal gaz santrali vardır.
- Tekirdağ / Hayrabolu
- Düzce / Akçakoca
- Mardin / Çamurlu

- Sanayinin ve konut sayısının fazla olduğu yerlerde elektrik ancak doğal gazla karşılanır. Doğal gaz yanıcıdır ve çevreyi daha az kirletir. Kömür ve linyit gibi çevreyi fazla kirletmez.

Doğal gaz ile Elektrik Üreten Tesisler ★

→ İstanbul / Ambarlı
→ Kocaeli / Dilovası
→ Borsa / Ovaakça
→ İzmir / Aliağa
→ Kırklareli / Hamitabat ★
→ Hem çıkarılır, hem tesis var.

Nükleer Santral: Mersin / Akkuyu

Neden Akkuyu seçilmiş?
- Su var, suya yakın
- Depremsellik az
- Nüfus az

Nükleer Santrallerde elektrik üretiminde ne kullanılır?
1) Toryum Eskişehir / Sivrihisar ★
2) Uranyum Yozgat / Sorgun ★

Uranyum daha yaygın
- Giresun / Sebinkarahisar
- Manisa / Salihli
- Aydın / Söke

Kaya gazı: Güneydoğu ve Trakya'da var. Tuz Göla'nın altında doğal gazın sıvılaştırılmış hâli LNG'nin saklanması için kullanmayı planlıyoruz. Henüz kaya gazından elektrik üretmiyoruz ama Güneydoğu ve Trakya'da rezervleri mevcut.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

TÜRKİYE'DE SANAYİ

Sanayinin Gelişmesi için:
- Sermaye
- Ham madde
- Enerji
- Teknoloji
- İş gücü
- Pazar
- Ulaşım

gereklidir.

Sanayinin Yer Seçimi

- Demir-çelik
- Cam
- Kâğıt
- Metalurji (Kurşun-Çinko-Alüminyum)

1) Suya Yakın

- Gıda
- Et-Süt
- Konserve
- İlaç
- Mobilya
- Beyaz Eşya
- Otomotiv

2) Pazara Yakın

- Şeker
- Çay
- Kâğıt
- Konserve

3) Ham maddeye Yakın

- Demir-çelik
- Gübre
- Otomotiv
- Bakır
- Kereste

4) Ulaşıma Yakın

5) Enerjiye Yakın:

Günümüzde enerjiye yakınlık eskisi kadar önemli değildir.

- Petrol, doğal gaz boru hatlarıyla enerji taşınabiliyor.
- Ereğli/Demir-çelik fabrikaları kurulurken taş kömürüne yani enerjiye yakın olduğu için kurulmuştur.

6) Stratejik Sebepler:

Silah-uçak gibi savunma sanayi, dağların arkasında yani stratejik sebeplerle iç kesimlerde kurulmuştur.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Türkiye'de Tarıma Dayalı Sanayi

• **Un-unlu Mamul:** En fazla unlu mamül İç Anadolu'dadır. Çünkü buğday en çok İç Anadolu'da yani burada ham maddeye yakınlık etkilidir. Ham maddeye yakın. Unlu-unlu mamullerin İstanbul'da da fazla olmasının nedeni pazara yakın olmasıdır.

• **Şeker:** Çabuk bozulan bir ürün. Şeker fabrikası İç Anadolu'da tabi ki bulunur çünkü İç Anadolu'da şeker pancarı vardır.

Şeker Fabrikaları → Yem sanayi
→ Et-süt
Deri
} Sanayilerini geliştirir.

• **Şeker Fabrikası:** • Doğu Karadeniz
• Güneydoğu
} Bölgelerinde bulunmaz çünkü bu bölgelerde şeker pancarı yok. Çabuk bozulduğu için ham maddeye yakın olmalı.

Konserve Sanayi:
• Hem <u>hammadde</u> (sebze-meyve) hem pazara yakın olmalı. <u>Akdenizde</u> **seracılık** yaygın olduğu için <u>konserve</u> sanayi <u>gelişmemiş</u>.

• **Çay:** Çay bozulabilen bir üründür. Bu nedenle çay fabrikaları ham maddeye yakın kurulur.
Çay en çok → Doğu Karadeniz'de yetiştirilir.

• **Sigara Fabrikası:** Tütünle alakalıdır. Ham maddeye yakınlık gösterir.
• İzmir → En fazla sigara fabrikası bulunan ildir.
• Orta Karadeniz
• Doğu Karadeniz
NOT: İç Anadolu'da tütün ve sigara fabrikası yoktur.

Ayçiçeği Yağı Fabrikası: Ayçiçeği en fazla Trakya'dadır. Fabrikalar da burada çoktur.

Zeytinyağı Fabrikaları: Akdeniz iklim bölgelerinde bulunur. Zeytin-zeytinyağı-sabun yapımında kullanılır.

Mısır Yağı Fabrikaları: Akdeniz
Konya
Karadeniz
→ **Konya Mısırda 1.**

Dokuma: Bursa dokumada en gelişmiş ilimizdir. İpekli, yünlü, pamuklu dokuma (suni ipek) gelişmiştir.
Hazır giyim tekstilde → İstanbul gelişmiştir.
Dokumada Bursa'nın rakipleri:
(Pamuklu dokumada birbirlerine rakipler çünkü bu bölgelerde pamuk var.)
-Denizli -İzmir -Urfa
-Adana -Diyarbakır -Adıyaman
-Aydın -G. Antep

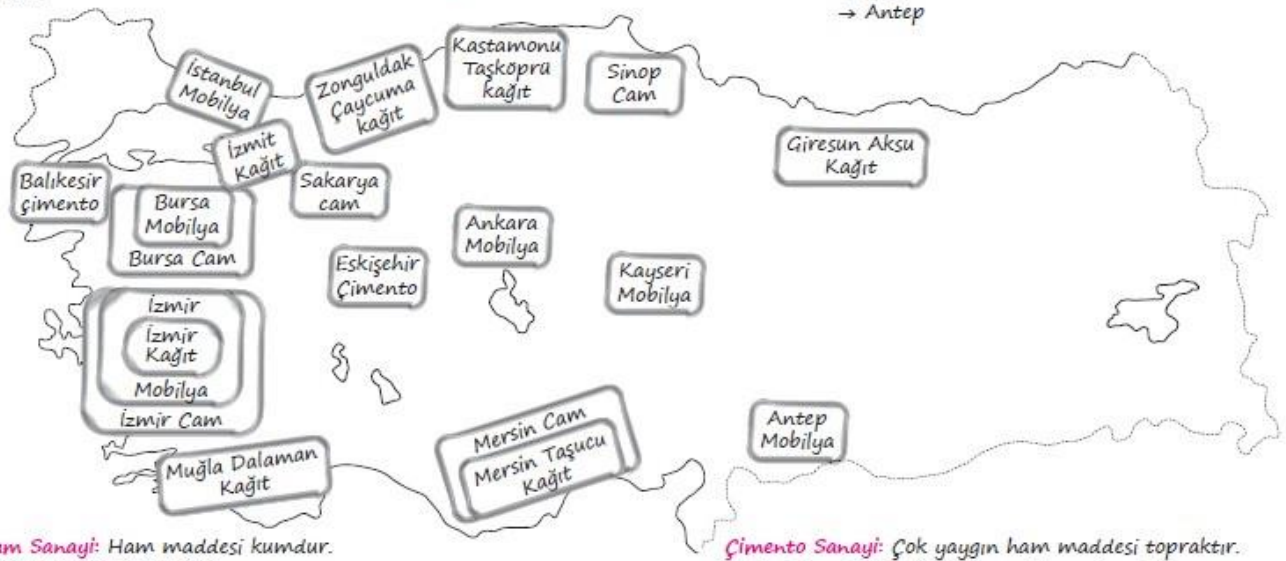
Pamuklu dokuma
İç kesimlerde daha çoktur. → Yünlü dokuma gelişmiş çünkü buralarda koyun vardır.
Pamuk taşınabildiği için Ankara'da ve Kayseri'de <u>pamuklu dokuma</u> da vardır. (Pamuk yok.)
• İç kesimlerde - Yünlü
• Kıyılarda ise - Pamuklu
} dokuma var.

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Kâğıt Fabrikaları:
→ Giresun/Aksu
→ Kastamonu/Taşkopru
→ Zonguldak/Çaycuma
→ Mersin/Taşucu
→ Afyon/Çay-Bolvadin (Tek içerde olan bu)
→ İzmit
→ İzmir
→ Muğla/Dalaman

Afyon dışında hepsi kıyılarda kâğıt fabrikaları hammadde ve suya yakın olur. İthali daha uygun olduğu için çoğu kapanmıştır.

Mobilya Fabrikaları: Ham maddesi ağaçtır Ancak pazara yakın yerlerde fabrikası bulunur.
→ İstanbul
→ Bursa
→ Ankara
→ Kayseri
→ İzmir
→ Antep

Cam Sanayi: Ham maddesi kumdur.
Ham madde + Su = Cam
Suya va ham maddeye yakın yerlerde fabrikaları bulunur.

- Kırklareli
- Bursa
- Sinop
- Mersin
- Sakarya
- İzmir

Çimento Sanayi: Çok yaygın ham maddesi topraktır.
Eskişehir ve Balıkesir'de biraz daha gelişmiştir.
Çimento yapımında → Bor kullanılır.

Seramik-Porselen: Ham maddesi topraktır. Feldsfat da Ege'de bulunur bu nedenle seramik-porselen Ege'de yaygındır.
→ Çanakkale
→ Kütahya
→ Uşak
→ Bilecik
→ Aydın
→ Tekirdağ
→ İstanbul

İlaç Fabrikası: Pazara yakın olur.
→ Tekirdağ-Düzce arası
→ İzmir
→ Adana
→ Samsun

Her bölgenin nüfusu çok olan ilinde ilaç fabrikası olur.

Tarım Aletleri Sanayi:
→ Konya
→ Urfa
→ Bursa
→ Adana
→ Aksaray
→ Samsun

Gelişmiştir. Çünkü düz yerlerdir.

→ Doğu Karadeniz'de tarım aletleri sanayisi gelişmez. Çünkü Karadeniz engebelidir.

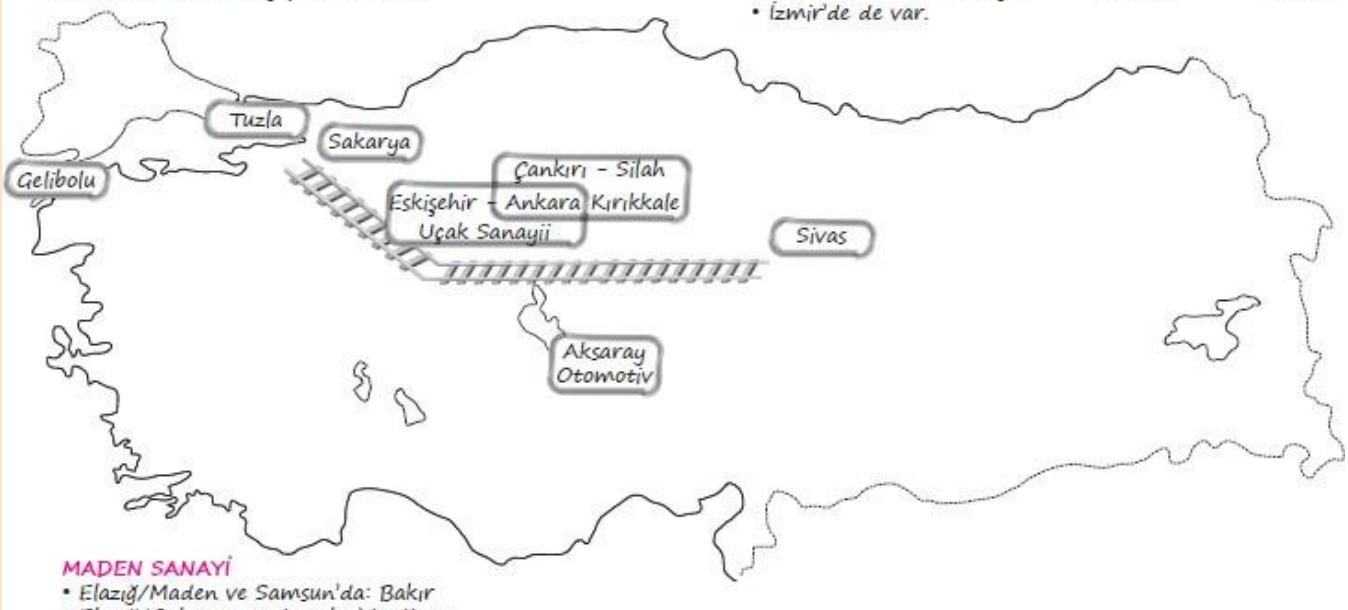
Gübre Fabrikaları: Fosfat Mardin/Mazıdağı bölgesinden çıkartılır ve bundan gübre yapılır. Bizdeki fosfat yetmiyor ve ithal ediyoruz. Fosfat gemilerle limanlara geldiği için gübre fabrikaları daha çok limanlarda oluyor.
→ İskenderun
→ Adana
→ Mersin
→ Samsun
→ Balıkesir/ Bandırma
→ Kütahya
→ İzmir

Farklı Uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

AĞIR SANAYİ

Eskişehir-Ankara: Uçak Sanayi
Ankara-Çankırı-Kırıkkale: Silah Sanayi
Eskişehir-Sakarya-Sivas: Demir yolu Sanayi
Gelibolu-Tuzla: Gemi yapımı-Tersane

Sivasta: Ray üretilir.
Sakarya-Eskişehir: Lokomotif Vagon üretiliyor.
Aksaray: Otomotiv Sanayi
• İstanbul • Sakarya • Kocaeli • Bursa
• İzmir'de de var.

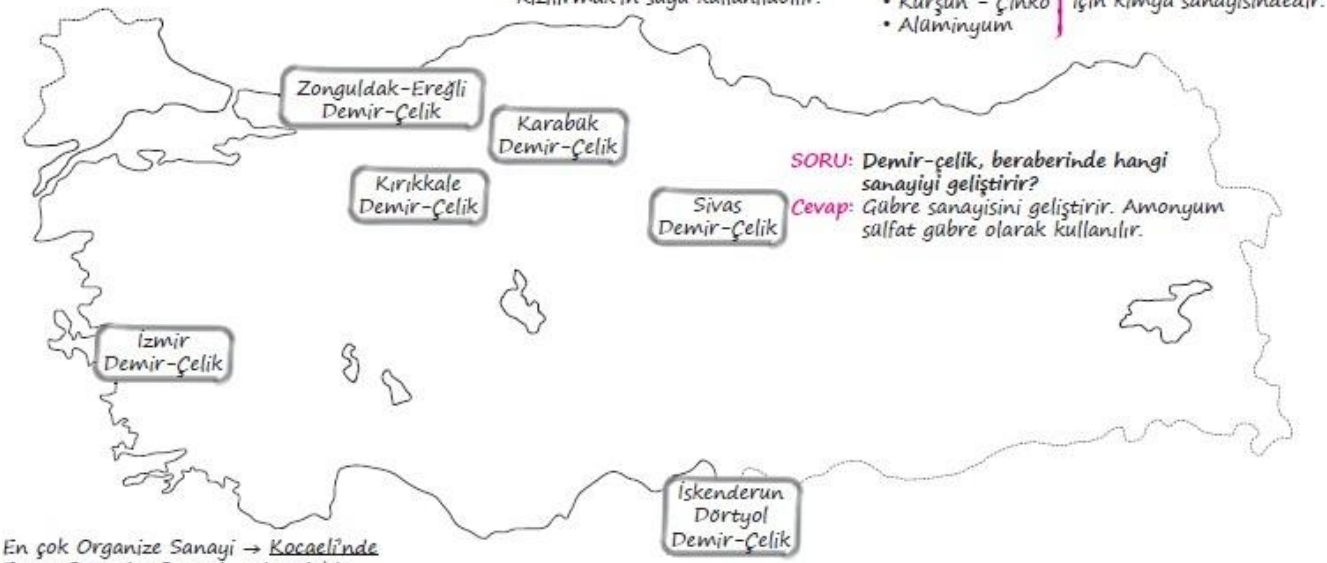
MADEN SANAYİ
- Elazığ/Maden ve Samsun'da: Bakır
- Elazığ/Guleman ve Antalya'da: Krom
- Elazığ/Keban'da: Kurşun - Çinko
- Kütahya/Emet - Balıkesir/Eskişehir/Seyitgazi - Kırka'da: Bor
- Konya/Seydişehir'de: Alaminyum
- Batman - İzmir - İzmit - Kırıkkale ve Orta Anadolu'da: Petrol rafinerisi bulunur.

Demir-Çelik Sanayi:
- İskenderun/Dortyol
- İzmir
- Sivas
- Zonguldak/Ereğli
- Kırıkkale
- Karabük

NOT: Demir-çelik sanayisi için su gerekir. Kırıkkale ve Sivas'ta akarsu kullanılabilir. → Yani Kızılırmak'ın suyu kullanılabilir.

Metalurji Sanayi:
- Demir
- Bakır
- Krom
- Kurşun - Çinko
- Alaminyum

} Bor ve petrol metalurji değil. Petrol sıvı olduğu için kimya sanayisindedir.

SORU: **Demir-çelik, beraberinde hangi sanayiyi geliştirir?**
Cevap: Gübre sanayisini geliştirir. Amonyum sülfat gübre olarak kullanılır.

En çok Organize Sanayi → Kocaeli'nde
En az Organize Sanayi → Artvin'de
Organize Sanayilerin kuruluş amaçları:
-Kentiçi trafiği azalmak
-Çevre kirliliğini azaltmak
-Kentin gelişim yönünü belirlemek
-Sanayiyi entegre hâle getirmek
-Mali denetimi sağlamak
-İş güvenliğini sağlamk
-Bankacılık işlemlerini kolaylaştırmak

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

TÜRKİYE'DE TİCARET
DIŞ TİCARET

▶ İthalattaki Ürünler

- Mineral yakıt (petrol – doğal gaz – taş kömürü) mineral yağlar ithal edilir.

(Enerji)

- Kazan, makine
- Elektrikli cihazlar
- Demir-çelik
- Değerli taşlar
- Otomotiv
- Tıbbi aletler
- Hassas ölçüm cihazları
- İlaç
- Tropikal ürünler (Kahve, kakao, kauçuk, muz, çay mısır, pirinç soya vb.)
- Askerî teknoloji
- Kâğıt, fosfat
- Hizmet

- Rusya
- Çin
- Almanya
- İtalya
- ABD

İthalattaki ilk 5 ülke (2019 TÜİK)

▶ İhracattaki Ürünler

İmalat %94
- Motorlu kara taşıtları, parça ve aksesuarları
- Kazan, makine
- Hazır giyim – tekstil
- Demir – çelik
- Elektrik – elektronik
- Mobilya, Seramik, Cam, Porselen, Halı, kilim
- Gıda ürünleri

Tarımsal %4
- Tarımsal ürünler (çay, sebze)
- Su ürünleri

Maden %2
- Madenler ürünler (mermer, altın, feldspat)
- Hizmet

▶ Türkiye'nin İhracatta Bulunduğu Ülkeler

1. Almanya
2. Birleşik Krallık
3. İtalya
4. Irak
5. ABD

Ticaret hacmi en fazla olan ALMANYA'dır.

Cari fazla → Irak (İhracatımız ithalatımızdan daha fazladır.)

Cari açık → Rusya (İthalatımız ihracatımızdan daha fazladır.)

fuzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Serbest Ticaret

▶ **Amaçları**

- Yerli ve yabancı yatırımcıyı ülkeye çekmek.
- İşsizliği azaltmak.
- İhracatı arttırmak
- Ham madde ve enerjiye erişimi kolaylaştırmak
- Yeni üretim teknolojilerini öğrenmek

▶ **Uygulamalar**

- Arazi tahsisi
- Vergi indirimi
- Düşük faizle kredi sağlama
- Ucuz iş gücü sağlama
- Fiyat ve kalite denetimi yapılmaması

İlk serbest ticaret şehri → Mersin'dir.

DİKKAT ! Ankara bir serbest ticaret şehri değildir.

Örnek Soru

Hangisi transit ticareti daha fazla geliştirecektir?

A) ÖTV indirimleri
B) Nüfusun artması
C) Sanayinin gelişmesi
D) Tarımın gelişmesi
E) Bir Kuşak Bir Yol projesi

Serbest Ticaret Şehirleri

İç Ticaretin gelişmesinin nedenleri

- Nüfusun fazla olması
- Genç nüfusun fazla olması
- Ulaşımın gelişmesi
- Refah-alım gücü'nün artması
- Bölgeler arası iklim farklılığı
- Sanayinin dengesiz dağılmış olması
- Reklamlar
- ÖTV indirimi
- İç ticaretin en geliştiği il İstanbul'dur.
- Antalya, Muğla ve İzmir'de mevsimsel iç ticaret hacmi genişler.

fuzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Transit Ticaret

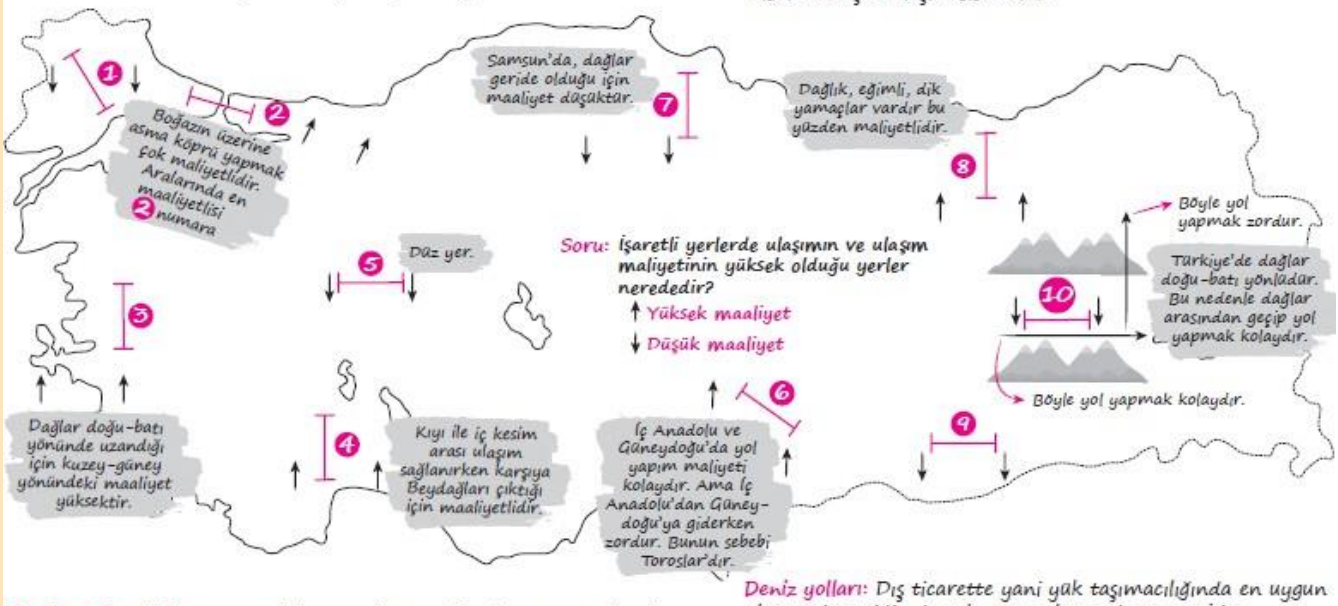

- Jeopolitik konum nedeniyle gelişmiş farklı bölgeler arasında transit ticaret gelişmiştir.
- Transit ticaret Türkiye'nin jeopolitik konumu nedeniyle gelişmiştir. Türkiye ekonomik olarak farklı gelişmiş bölgeler arasında ticaret ülkesidir.
- Ulaşım ile ilgili gelişmeler transit ticarete etki eder.

TÜRKİYE'DE ULAŞIM

Kara yolları: Türkiye'de en gelişmiş ulaşım ağı sistemi kara yollarıdır. Türkiye iç ticaretini kara yollarıyla yürütür. Gelişme sebebi; halkın talep etmesidir. Kaza riski en yüksek ulaşım ağı kara yolarıdır.

Hava yolları: Hızlıdır ama pahalıdır. Daha çok yolcu taşır. Son yıllarda kargo uçaklarıyla çabuk bozulan sebze veya tekstil ürünleri taşınabilmektedir. Kaza riski en düşük ulaşım sistemidir.

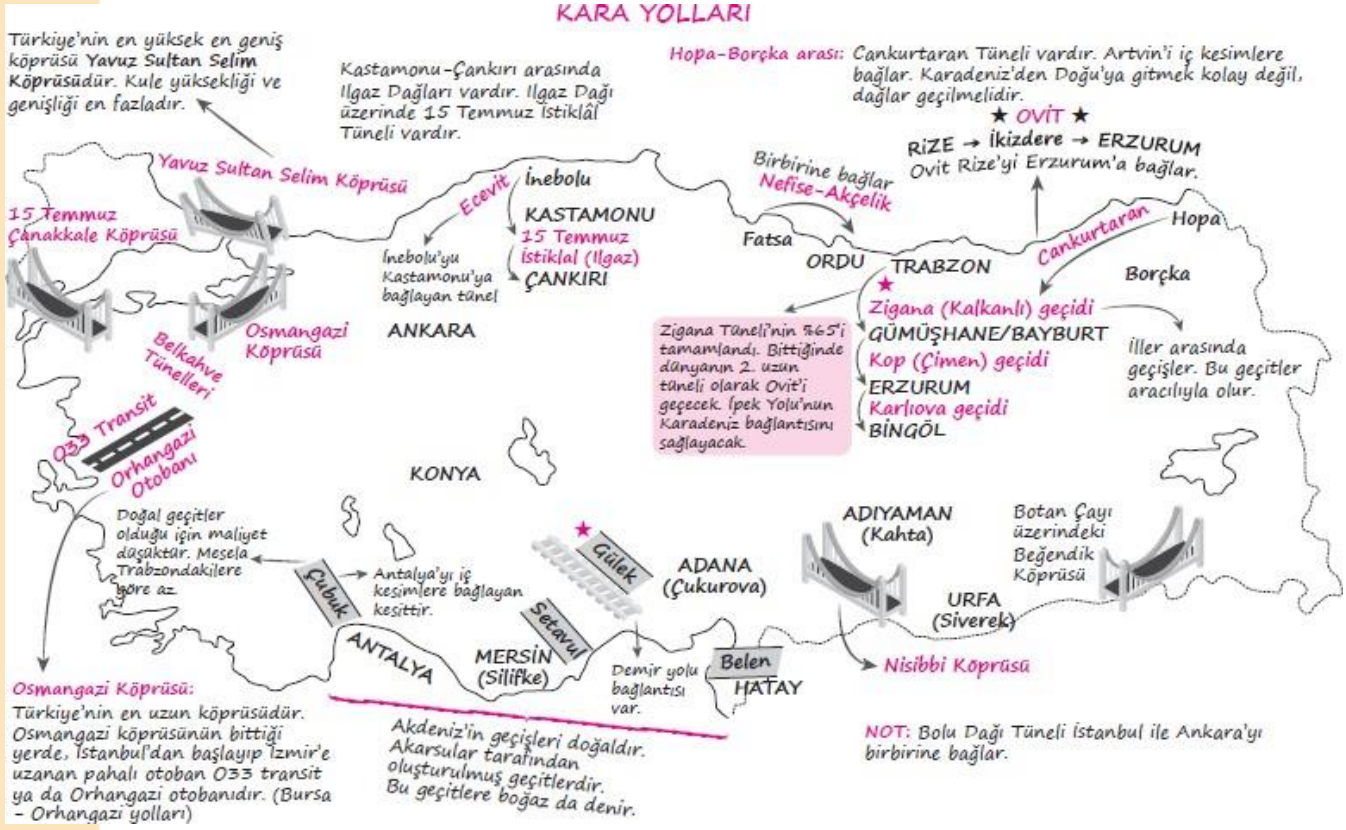

Demir yolları: Yolcu taşımacılığı açısından maaliyeti en uygun olandır. Ancak her yere gidilemez. Ülkemizin yer şekillerinden olumsuz etkilenir.

Deniz yolları: Dış ticarette yani yük taşımacılığında en uygun ulaşım sistemidir. Ancak yavaş olması dezavantajdır. Türkiye dış ticarette en çok deniz yolu ulaşımını kullanır.

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

KARA YOLLARI

DEMİR YOLLARI

SORU

Çin'den başlayarak Londra'ya kadar uzanacak olan, Türkiye'nin de desteklediği, "Yüz Yılın Projesi" olarak adlandırılan projenin adı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Trans Avrasya B) Güney Avrasya
C) Tanap D) Demir İpek Yolu → Bu projede onun bir alt kolu
E) Bir kuşak, Bir Yol Projesi

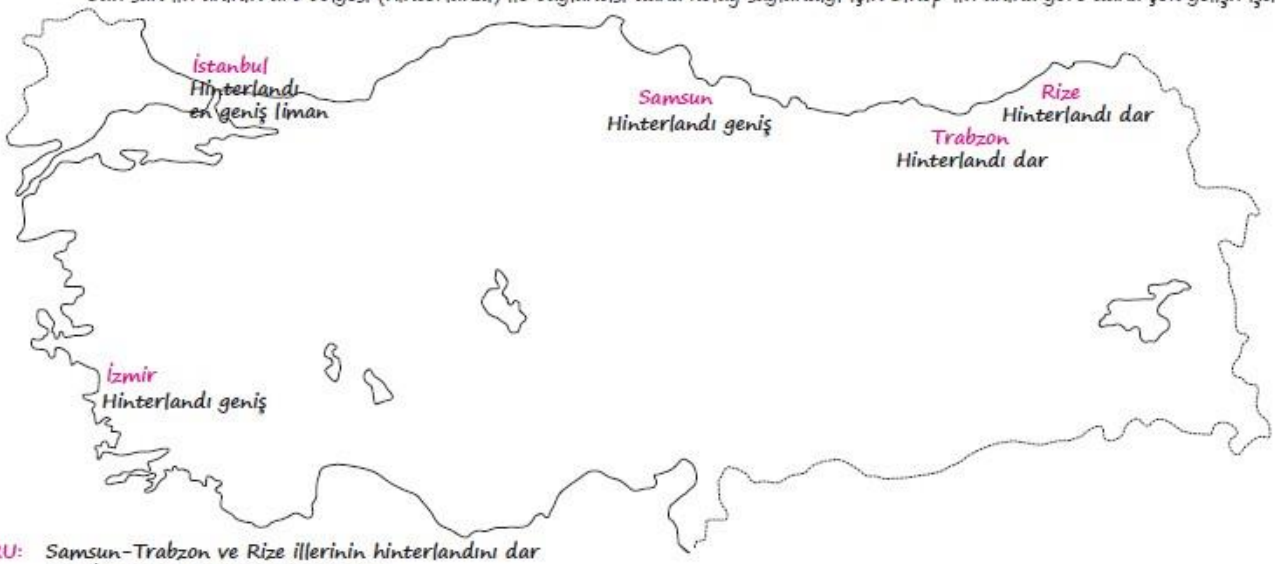
NOT: Demir İpek Yolu Projesi → Canbaz Sınır Kapısı'ndan girip Kapıkule Sınır Kapısı'ndan çıkar.

NOT: RO-LA: Tren tır taşır. İstanbul / Halkalı'da RO-LA seferi vardır.

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

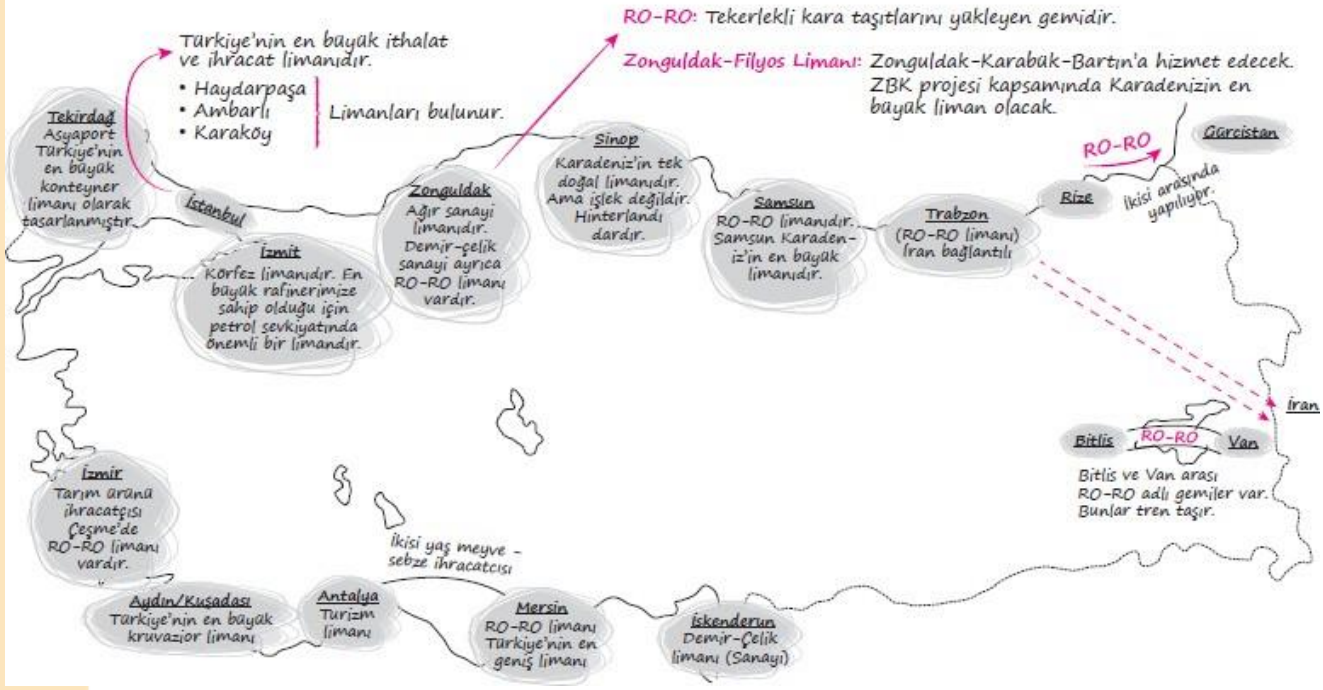
DENİZ YOLLARI

Hinterland: Bir limanın etkileşimde bulunduğu alana denir. (Art bölge) Bir limanın gelişmesinde hinterlandının genişliği önemli bir rol oynar. Liman gerisindeki yer şekilleri, iç kesimlerle olan ulaşımı engelliyorsa liman fazla gelişemez. Sinop limanı doğal liman olduğu hâlde fazla gelişememiştir çünkü bu limanın gerisindeki dağlar, iç kesimlerle olan ulaşımı güçleştirmektedir. (Hinterlandı dardır.)
Samsun limanının art bölgesi (hinterlandı) ile bağlantısı daha kolay sağlandığı için Sinop limanına göre daha çok gelişmiştir.

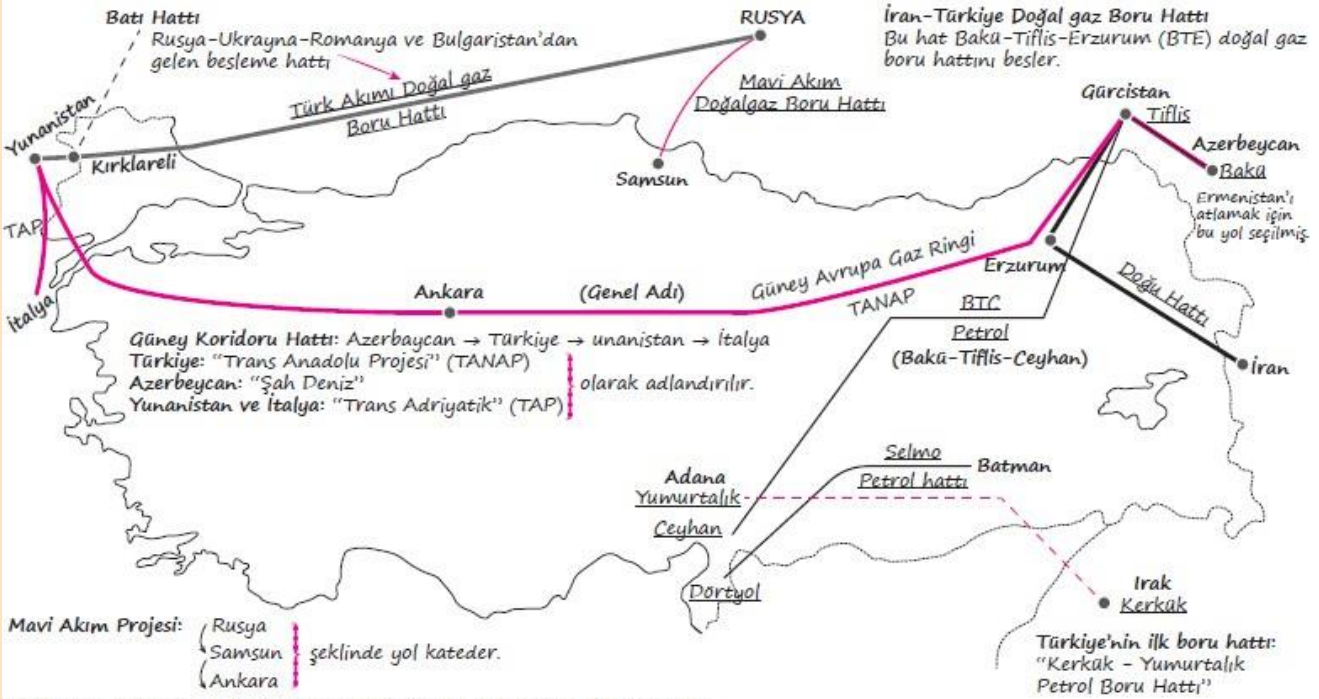
SORU: Samsun-Trabzon ve Rize illerinin hinterlandını dar olandan geniş alana göre sıralayınız.

TÜRKİYE'NİN LİMANLARI

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

BORU HATLARI

Türk Akımı: Rusya → Kırklareli → Yunanistan arası doğal gaz boru hattıdır.

Batı Hattı: Türk akımını beslemek, daha fazla doğal gaz gelsin diye kurulmuştur.

Rusya - Ukrayna - Romanya ve Bulgaristan'dan gelen besleme hattıdır.

SINIR KAPILARI

Iğdır: 3 ülkeyle sınırı olan tek şehrimizdir. Bu şehirler
- İran
- Nahçıvan
- Ermenistan'dır.

Kars: Alican ve Akyaka sınır kapıları kapalı, Ermenistan'a sınırdır.

Zeytindalı Sınır Kapısı:
Hatay-Suriye arası askerî sevkiyat için açılan son sınır kapımızdır.

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

TÜRKİYE'DE TURİZM

Yaz Turizmi: • Akdeniz İkliminin görülebilmesi
• Yarımada oluşumuz
} gibi sebeplerle çok gelişmiştir.

Kış Turizmi: Yüksek bir ülke olduğumuz için kış turizmi var ama en az turist kış turizmine gelir.

Kaplıca: Genç ve kırıklı yapıda bir ülkeyiz. Bu yüzden kaplıca boldur. Yaz ve kış turizminden farklı olarak yıl boyunca yapılabilir.

Sağlık Turizmi: Sağlık turizmi şehri İstanbul'dur. Estetik, saç ekimi, diş tedavisi, organ nakli vb. işlemler İstanbul'a turist çeker. Yanı sıra İzmir, Antalya gibi şehirlerde de sağlık turizmi gelişmiştir.

Fuar-Kongre: En pahalı turizm dalıdır. (Kişi başına en çok para bırakan) İlk fuar → "İzmir Enternasyonel Fuarı" dır.

Fuar merkezleri → Antalya - Bursa - İzmir'dir.

Kültürel ve Tarihî Turizm: Ülkemiz bu alanda çok gelişmiştir. Çünkü Anadolu'nun yerleşme tarihi çok eskidir ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır.

Gobeklitepe ile 12 bin yıllık geçmişe gidilmiştir.

2020 yılı → Turizmde "Patara Yılı" ilan edildi.
Patara → En eski meclis binasına sahip
→ Noel Baba'nın doğum yeri
→ Türkiye'nin en uzun kumsalına ve en eski deniz fenerine sahip yer

İnanç Turizmi: Ülkemiz 3 semavi dinin doğuş yerine yakınlığımız nedeniyle ülkemizde gelişmiştir.

Doğa Turizmi: Ülkemizdeki yer şekilleri ve İklim çeşitliliği nedeniyle gelişmiştir. Mağaralar, şelaleler, rafting gibi

Eko Turizm: Türkiye'de son yıllarda ortaya atılan eko turizm doğaya saygılı ve duyarlı turizmdir.

• Muğla / Datça
• Kırklareli / İğneada
} Eko turizm bölgeleri ilan edildi.

Turizm:

• İşsizliği azaltır.
• Döviz getirir.
• Cari açığı azaltır.
• Diğer sektörlere katkı sağlar. (gıda, inşaat, ulaşım)
} Birçok sektörü geliştirdiği için turizme "Bacasız Sanayi" denir.

▶ En fazla turist, Rusya'dan gelir.

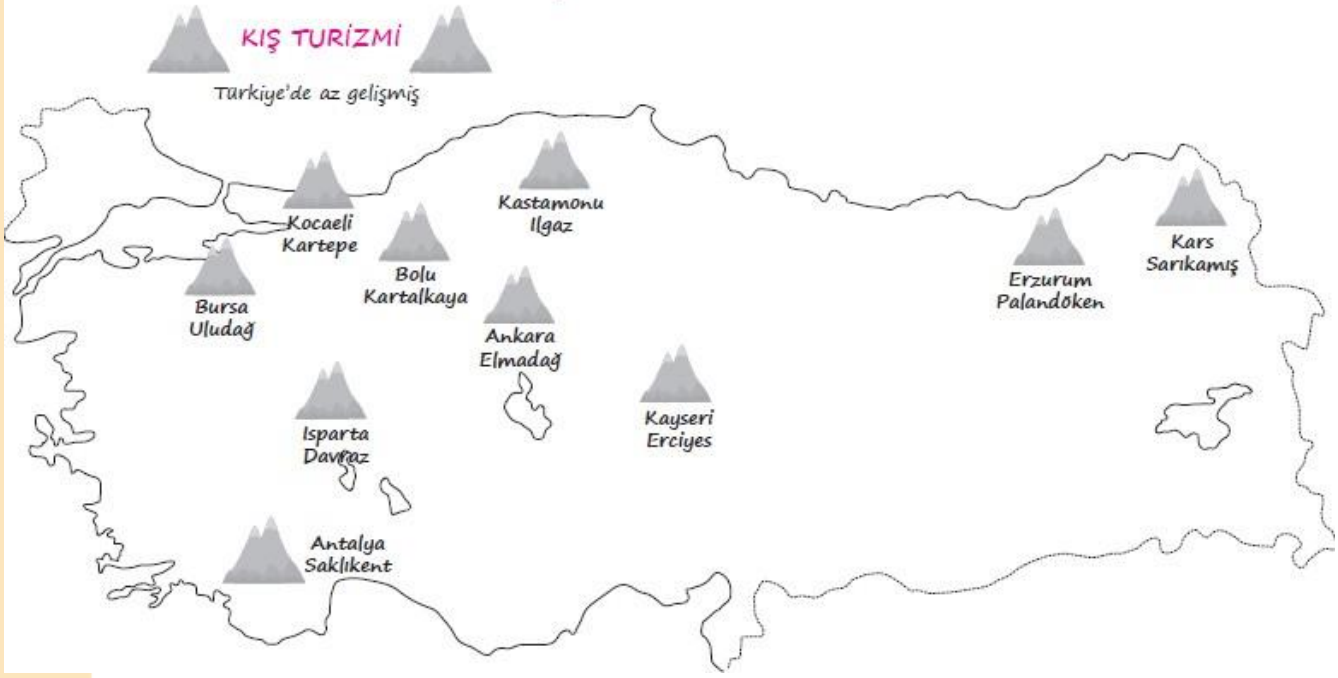
▶ Komşularımızın arasından en fazla turist Bulgaristan'dan gelir.

fuzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

TÜRKİYE 2023 TURİZM VİZYONU

KIŞ TURİZMİ

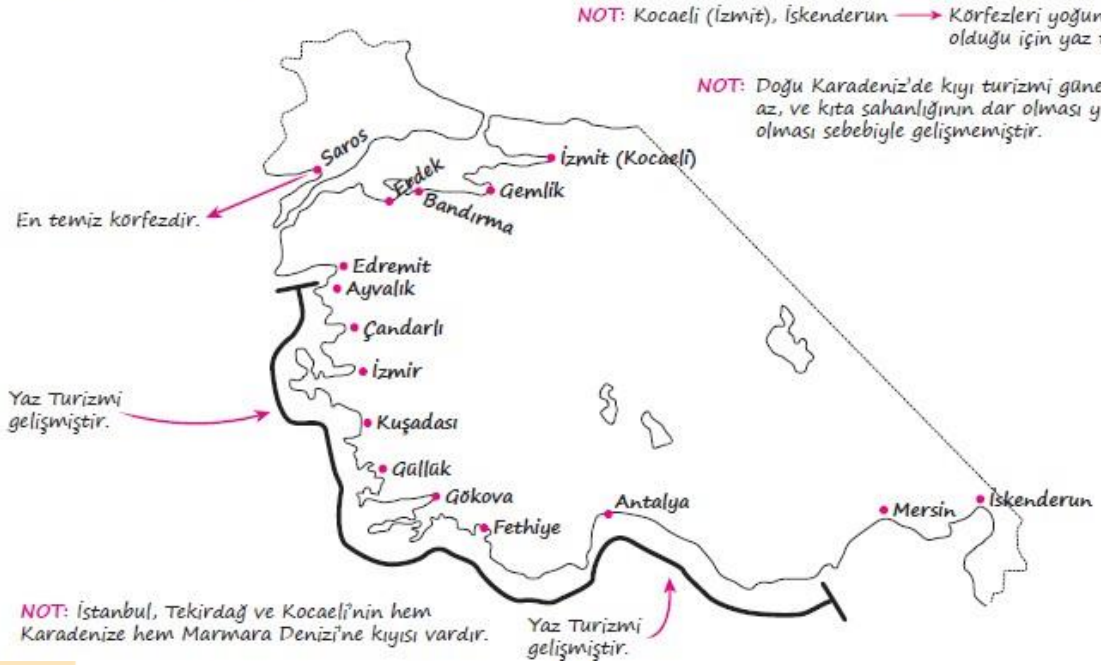
farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

Yaz Turizmi - Körfezler

NOT: Balıkesir ve Çanakkale illerinin hem Ege hem de Marmara'ya kıyısı vardır.

NOT: Kocaeli (İzmit), İskenderun → Körfezleri yoğun sanayi bölgeleri olduğu için yaz turizmi gelişmemiştir.

NOT: Doğu Karadeniz'de kıyı turizmi güneşli gün sayısının az, ve kıta sahanlığının dar olması yani doğal plajın az olması sebebiyle gelişmemiştir.

NOT: İstanbul, Tekirdağ ve Kocaeli'nin hem Karadenize hem Marmara Denizi'ne kıyısı vardır.

HÖYÜKLER

Paleolitik Çağ: • İstanbul / Yarımburgaz Mağarası
• Antalya / Beldibi Mağarası
} En eski mağaralar

NOT: İlk evcilleştirilen hayvan köpektir.

Neolitik Çağ: Kültürel bir devrim yaşandı ve tarım bulundu. (Mezopotamya'da)
• İlk yetiştirilen bitki → Buğdaydır.

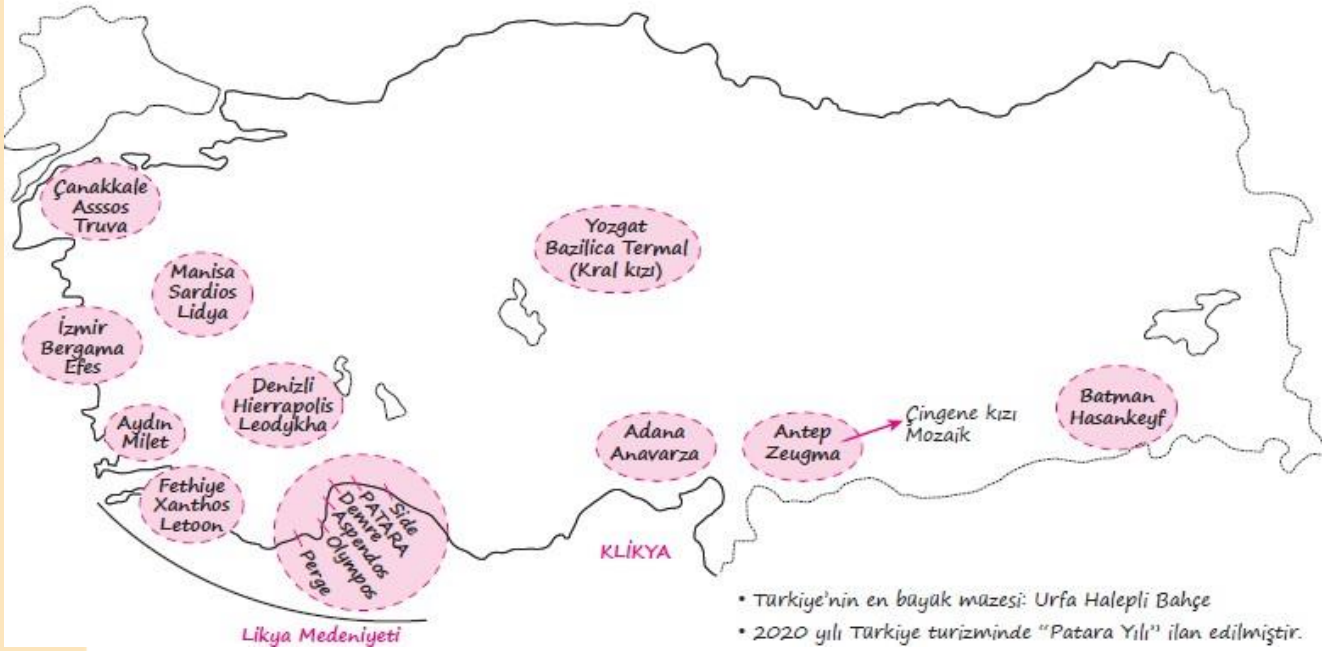
KAPLICALAR

- Afyon/Sandıklı
- İzmir/Balçova
- Kütahya/Simav
- Aydın/Germencik
- Denizli/Sarayköy
- Balıkesir/Gönen
- Yalova/Termal
- Bursa/Çekirge
- Ankara/Kızılcahamam
- Samsun/Havza
- Nevşehir/Kozaklı
- Yozgat/Bazilika (Kral kızı)
- Ağrı/Diyadin
- Diyarbakır, Sivas → Çermik → Anadolu'da kaplıcaya "çermik" denir.

NOT: Kaplıca nerede olmaz?
• Masif arazilerde kaplıca olmaz. (Yıldız-Zonguldak, Taşeli-Mardin)

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

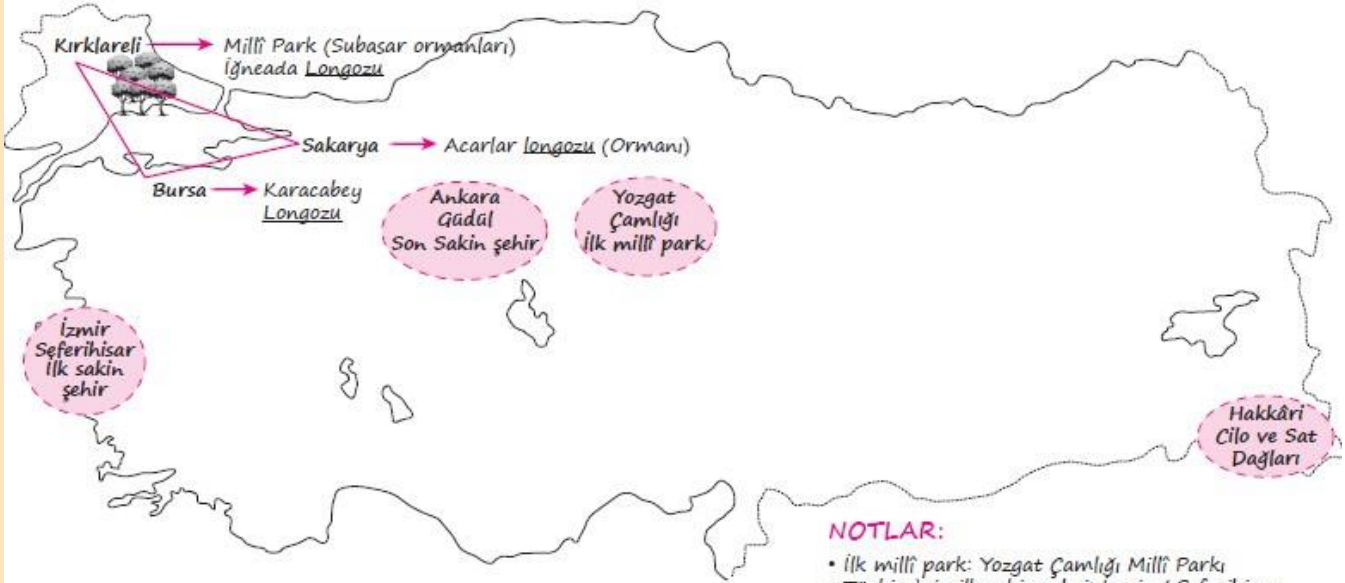
ANADOLU'NUN ANTİK KENTLERİ

- Türkiye'nin en büyük mazesi: Urfa Halepli Bahçe
- 2020 yılı Türkiye turizminde "Patara Yılı" ilan edilmiştir.

DOĞAL ALANLAR (DOĞAL TURİZM)

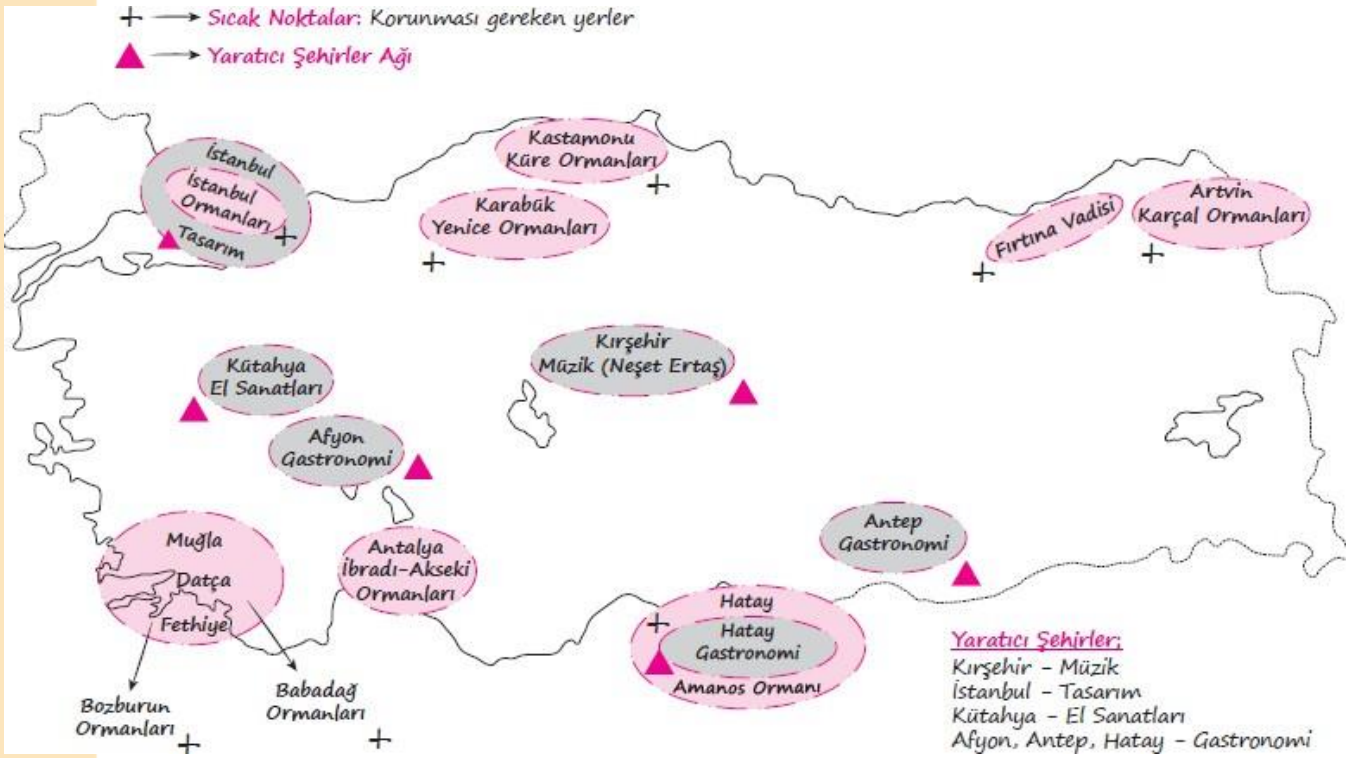
- Alanya/Kleopatra Plajı
- Antalya/Köprülü Kanyon (Rafting)
- Fethiye/Saklıkent ve Kelebekler Vadisi
- Balıkesir/Ulubat-Manyas (Kuş) Gölü
- Bolu/Abant-Yedigöller
- Nevşehir/Peribacaları
- Mersin/Cennet-Cehennem Mağaraları
- Tokat/Ballıca Mağaraları (Jips-Karstik)
- Van/Muradiye Şelalesi

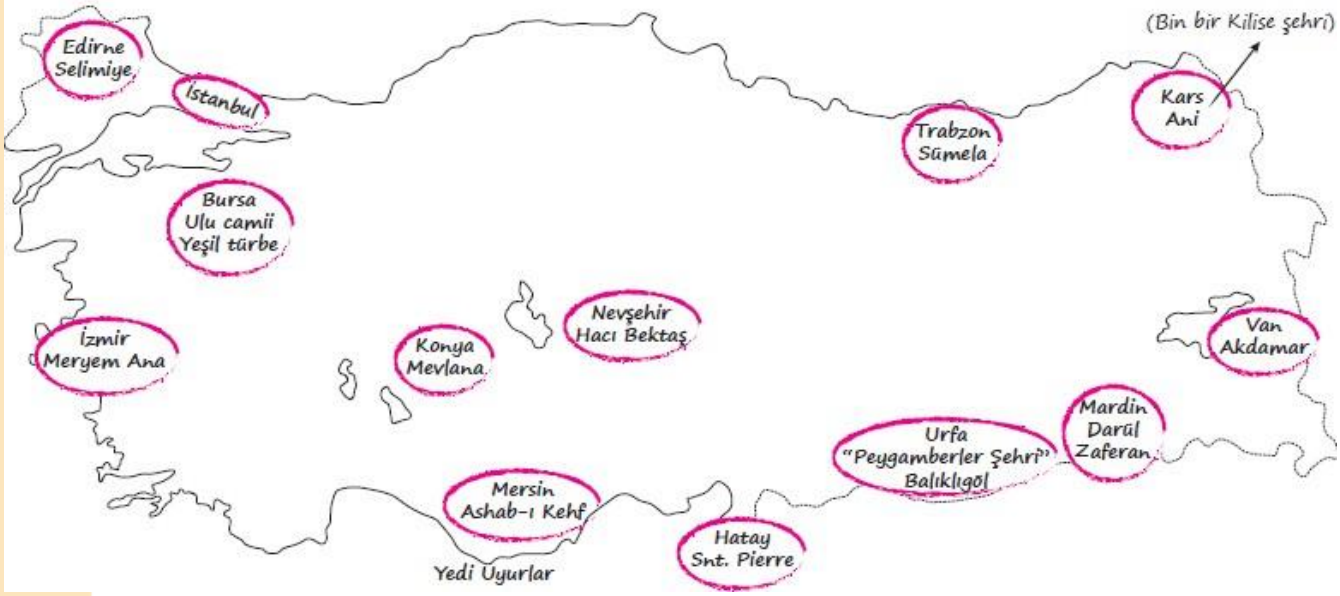
NOTLAR:

- İlk millî park: Yozgat Çamlığı Millî Parkı
- Türkiye'nin ilk sakin şehri: İzmir / Seferihisar
- Türkiye'nin Son sakin şehri: Ankara / Güdül
- Son millî park: Hakkari Cilo ve Sat dağları

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

İNANÇ MERKEZLERİ

farklı uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

UNESCO LİSTESİ

2 cami var
- Edirne/Selimiye Camii
- Sivas/Divriği Ulu Camii

2 ev var
- Karabük/Safranbolu evleri
- Bursa/Cumalıkızık evleri

2 höyük var
- Konya/Çatalhöyük
- Çorum/Alacahöyük

2 surlu şehir var
- Diyarbakır/Surlar ve Hevsel Bahçeleri
- İstanbul/Surları ve Tarihi Yarımada

2 Karma Tipli Yerler

1) Nevşehir/Peribacaları (Doğal) Ürgüp/Göreme (Beşeri)

2) Pamukkale/Travertenleri (Doğal) Hierrapolis (Beşeri)

Listedeki Antik Kentler
- Assos - Truva/Çanakkale
- Bergama - Efes/İzmir
- Xantos - Letoon/Fethiye
- Urfa/Göbeklitepe
- Nemrut Heykelleri/Adıyama
- Kars/Ani

Farklı Uzem Eğitim Platformu
www.fuzem.com

1. **ZBK (Zonguldak-Bartın-Karabük)** (Demir-Çelik Fabrikası)
   - Madencilik ve sanayinin geliştirilmesi
   - Yeni maden ocaklarının bulunması
   - Ulaşımın geliştirilmesi
   - Taşkınların önlenmesi (Bartın-Filyos Çayları)
   - Yeni iş imkânları
   - Seracılığın ve meyveciliğin geliştirilmesi
   - Filyos limanı Zonguldak limanının yükünü azaltmak için yapılıyor.

2. **YHGP (Yeşilırmak Havzası Gelişim Projesi)**
   - Amasya-Çorum Samsun-Tokat'ı içeren bir projedir.
   - Taşkınları ve kirliliği önlemek,
   - Tarımın modernizasyonunu sağlamak,
   - Havzanın ekolojik dengesini bozmayacak en uygun ve ekonomik arazi kullanımını planlamak amaçlanır.

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com

3. **DOKAP (Doğu Karadeniz Projesi)**

- Samsun-Tokat Amasya ve Çorumda bu projededir. Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin, Gümüşhane, Bayburt bu proje kapsamındadır.
- Ulaşım sorunu çözmek (Ovit, Cankurtaran, Ordu-Giresun dolgu havalimanı)
- Sanayinin gelişmesini sağlamak,
- Tarım ve hayvancılığın modernizasyonu saglamak,
- Potansiyeli yayla turizmi ve akarsulardan enerji amaçlı yararlanmak,
- Samsun'dan Artvin'e Doğu Karadeniz yaylalarını ulaşım yollarıyla birbirine bağlamak (Yeşil Yol Projesi) amaçlanır.

4. **DAP (Doğu Anadolu Projesi)** → Tüm Doğu Anadolu illeri + Sivas

- Kış turizmin geliştirilmesi,
- Kültürel turizmin geliştirilmesi,
- Ulaşımın geliştirilmesi,
- Tarım ve hayvancılığın modernizasyonunu sağlamak
- İşsizliği azaltmak amaçlanır.
- Alanı en geniş projedir.

5. **GAP'IN BÖLGEDE ARTTIRDIKLARI (Güneydoğu Anadolu Projesi)**

- Sulanabilen araziyi, verimi, ürün çeşitliliğini (yaş sebze-meyve, pamuk, ayçiçeği, mısır, soya) makineleşme, gelir artışı, nüfus artışını arttırır. (Bölge dışına göç azalmış)
- Azalttırdıkları: Nadas alanı, kuru tarım ürünlerinin ekim alanı (Kuru tarım ürünü azalmıştır diyemeyiz) bölge dışına göç, erozyon
- Atatürk ve Karakaya GAP kapsamında yapılmış Keban ise GAP kapsamı dışındadır. (Kralkızı Veysel Eroğlu, Dicle ve Batman Birecik, Şırnak GAP kapsamındadır.)
- Suruç Sulama Kanalı Projesi: Türkiye'nin en büyük sulama kanalı projesidir.
- Şanlıurfa'da Türkiye'nin en büyük uluslararası karpo havalimanı inşaa edilmiştir.

6. **KOP (Konya Ovası Projesi)** → Göksu, Kızılırmak, Beyşehir Gölü'nün suları kullanılacaktır.

- Konya, Niğde, Aksaray, Karaman
- Nevşehir-Kırşehir-Kırıkkale-Yozgat bu proje kapsamındadır.
- Mavi Tünel Projesi

→ Göksu Nehri'nin sularını Konya'ya taşıma projesidir.

fa uzem
Eğitim Teknolojileri ... www.uzem.com

KOP'un Amaçları

- Obruk oluşumunu azaltmak
- Yeraltı suyu aşırı tüketimi önlemek
- Mısır, Ayçiçek, Soya, Pamuk

KKTC'ye su temini "Hayat Suyu Projesi"

- Anamur – Dragon Çayı üzerine yapılan Alaköprü barajında tutulan su, boru hattı KKTC'ye ulaştı. (Geçitköy Barajı)

- Bölgelerin sahip olduğu doğal kaynakları değerlendirmek,
- Halkın gelir düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmek,
- Diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkını gidermek,
- Bölgenin rekabet gücünü artırmak,
- Kırsal ve kentsel alt yapı yatırımları bölgenin ekonomik ve sosyal göstergelerini ülke ortalamasına getirebilmek amaçlanır.

(İBBS)

Türkiye'nin İstatiki Bölge Birimleri Sınıflandırması

farklı uzem
Eğitim Platformu
www.fuzem.com